

IN VOLUME #1
ISSUE#5,
OKTABR 2023

**«YANGI O‘ZBEKISTONDA
TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY
KONFERENSIYASI**

**Research Science and
Innovation House**

 <https://universalpublishings.com>
editor@universalpublishings.com

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI.**

16.10.2023 yil.

Ushbu to'plamda « **YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR**» ilmiy konferensiyasi 2023 yil 1-soni 5-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

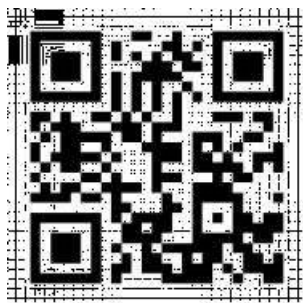
Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google
Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION
HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O'zbekiston.

Mas'ul kotib: Boboyorov Sardor Uchqun o'g'li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

Nashrga tayyorlovchi: Eshqarayev Samariddin Sadridin o'g'li Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug'bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O'zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz davlat universiteti fizik kimyo kafedrasini dotsenti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abduraimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 1, Issue 5, Oktabr 2023

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasi mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

Volume 1, Issue 5, August 2023

COMPREHENSIVE ANTHROPOLOGICAL FEATURES OF SPEECH
GENRE COMMUNICATION

Dadamirzayeva (Egamberdiyeva) Mohidil G'ulomjon qizi

PhD student

Uzbekistan State World Languages University

Annotation. Regarding the fundamental quality attributes of the communication process itself and its final result, the dependability and consistency of communication vary across a wide range of speech genres. The article's major goal is to clarify and strengthen the evidentiary base for our hypotheses regarding the usual structural features of various speech genre formations in light of their dependability and consistency. The author makes an effort to show how the textual and cognitive mechanics of speech genres can be understood conceptually and hypothetically as universal anthropological variables of attention, engagement, and discovery. Due to the hazy boundaries between the aforementioned elements, the speech genre script's three levels of reception are difficult to divide. Our in-depth analysis of the structure of speech genres in their naturally specific manifestations enables us to conclude that, in contrast to the cleanly reproduced speech genres in fiction, the proportion of truly flawless examples of dependability and consistency in everyday communication is not particularly high. When the communicator's conception of their addressee or the assumed audience is understated, condescending, or twisted, low or noticeably weakened communication efficiency is very clearly shown.

Keywords: speech genres, reliability and consistency of communication, anthropological parameters of speech genre communication, attention, addressee in speech genres.

Introduction. The concepts of reliability and consistency in communication within a broad range of speech genres differ in terms of the fundamental qualitative characteristics of the communication process and its final effectiveness. Reliability and consistency in communication refer to the convincing and purposeful completeness and efficiency of specific speech genre realization. The degree of reliability implies a relatively consistent, step-by-step accomplishment of communicative micro-goals desired by the speech participants within the framework of a given genre in its interactive readiness and direction.

The indicator of consistency focuses on the effectiveness (and sometimes the impact), efficiency, result, and precision of the concluding, final elements of the given speech event in its specific situational manifestation and subsequent

experience-interpretation of the entire communication act (succeeded/partially succeeded/failed). We have had the opportunity to write about this in discussions with me regarding the interactive possibilities of poetic texts and speech genres in general. Professor Natalia Ivanovna Formanovskaya from the A.S. Pushkin State Russian Language Institute in Moscow often resorted to concepts such as "communicative effectiveness," "communicative reliability and consistency," which are always desired but not frequently achieved. According to Natalia Ivanovna, "The degree of reliability determines the trustworthiness of the communication process; consistency signifies unqualified communicative success; together, reliability and consistency characterize the communicative act as a whole."¹ In a similar terminological context, these concepts are used here. We owe our idea of applying these concepts to the infinite sphere of speech genres to my longstanding observations concerning the internal orientation of verbal-creative texts towards the potential reader-recipient. The unreliability (weak reliability) and inconsistency (incomplete consistency) of communication are perennially relevant and highly negatively perceived individual and socio-psychological problems within the extensive and diverse communicative domain. This problem pertains to broad areas of communication culture, the art of dialogue construction, and speech etiquette.

The culture of speech behavior is, to a large extent, a cultivated art. It is essential to understand its nature. Roland Barthes wrote, "We know very well that language is not limited to mere communication, that through speech, the human subject is engaged in its entirety". In a monographic study dedicated to the communicative values of Russian culture, V. V. Dementiev astutely notes, "The introduction of the idea of a social institution into communication changes the most important formal and substantive dimensions of communication: in this case, the sender speaks not only on their behalf but also on behalf of the institution, entrusted to represent their interests and solve their problems. Moreover, the rules and, in a sense, the interests of this institution are imposed on the recipient as a relevant interlocutor". The inherent vitality of many socio- and ethnocultural factors in communicative practices is a reality within the scope of the researched material.

---

¹ Prozorov V. V. On the Reliability and Consistency of Speech Genre Communication. *Speech Genres*, 2020, no. 3 (27), pp. 195–204 (in Russian). <https://www.doi.org/10.18500/2311-0740-2020-3-27-195-204>

However, in this case, our focus primarily shifts to typological characteristics of speech genres in their highly conditional distinctiveness².

Our task is to provide significant clarification and reinforcement of the evidential basis for assumptions related to typical content-structural features inherent to various speech-genre formations concerning their reliability and consistency. It is known that the initiator of any utterance "seeks and anticipates" what is called the "responsive understanding" of the addressee [5: 209]. In its lively manifestation, in the internal organization of speech genres with varying degrees of clarity, a certain motivation and goal setting become apparent (either not consciously recognized or recognized from the very beginning). Motivation, in this context, refers to the initial, interest-driven internal disposition and orientation of communication participants toward achieving a certain action (speech act). Motivation, often intuitively, illuminates the entire space of communicative dynamics within speech genres. Goal setting, during the realization of speech genres, involves the gradual (unhurried, measured, quick, instantaneous) convergence of the sender and receiver in setting and adjusting micro-goals and macro-goals of communication and in solving tasks of varying scales within the communication.

Regarding typical structural features, we should differentiate between universal anthropocentric levels (stages, factors) of attention, participation, and disclosure in the textual and cognitive mechanisms of speech genres. These levels are precisely what we transfer from the extensive field of secondary (verbal-creative) genres to the infinite space of speech genres with their "difficult-to-control diversity".

Speech genres, despite their diversity and apparent lack of clear internal boundaries, are reasonably well-structured and have a "common plane of analysis of statements," which varies in complexity. They are typically characterized by a certain length and include, firstly, an introductory moment that motivates the addressee toward a responsive, more or less adequate focusing of attention; secondly, a space of noticeable, tangible development of the proposed topic in terms of its goal setting, the manifestation of varying degrees of participation initiated by the sender and, as far as possible, differently supported and developed by the addressee; and finally, a phase of necessary completion, and if the completion is

---

² Formanovskaya N. I. Kommunikativnyy kontakt [Communicative contact]. Moscow, IKAR Publ., 2012. 200 p. (in Russian).

indisputably successful, a certain revelation an unveiling of something previously hidden.³

Of course, the three-tier perception of the speech-genre scenario, due to the relatively blurred boundary between the mentioned levels, is not easily subjected to distinct segmentation. Nonetheless, there can be a real dominant embodiment of the identified stages of communicative dynamics. The example you provided illustrates the importance of reliability and consistency in communication, especially in the context of advertising texts. The first example, with its lengthy and complex narrative leading up to the key advertising message, demonstrates how it can lead to a loss of interest from the audience. In this case, out of 14 well-prepared and humanities-oriented eleventh graders, many initially engaged with the text due to the attention-grabbing headline. However, as they continued reading, their interest gradually waned, with some students skipping ahead to the end in disappointment. Only a few managed to read the text to its conclusion. The consensus among the students was that the extensive narrative was not justified by the final advertising message, and the desired connection between the author and the audience was not established.

On the other hand, the second example, which is much more concise and directly addresses the needs and interests of the potential audience, is considered more effective. It uses simple language and a straightforward approach, making it clear and engaging for the reader. The headline "ЕСТЬ РАБОТА" (THERE IS WORK) immediately captures the attention of job seekers. The phrase "прямо здесь" (right here) further increases the reader's engagement by emphasizing the proximity of the opportunity. The final message, "Телефон: (specific phone number)," provides a direct path for the reader to take action. In this case, the communication goal is achieved efficiently, and the expectations of both the initiator and the audience are met⁴.

It becomes evident that partial reliability or even complete unreliability in speech-genre realizations is particularly clear when the initiator of communication

---

³ Barthes Roland. *Razdeleniye yazykov* [Separation of languages]. Barthes Roland. *Izbrannye raboty. Semiotika. Poetika* [Kosikov G. K., ed. Favorite works. Semiotics. Poetics]. Moscow, Progress Publ., 1989, pp. 519–534 (in Russian).

⁴ Demytyev V. V. *Kommunikativnye tsennosti russkoj kul'tury. Kategoriya personal'nosti v leksike i pragmatike* [Communicative Values of the Russian Culture. Category of Personality in Vocabulary and Pragmatics]. Moscow, Global Com, *Yazyki slavyanskikh kul'tur* Publ., 2013. 338 p. (in Russian).

adopts an overly self-assured, condescending, unassuming, or deliberately haughty attitude toward the addressee. Success in reliable speech communication is primarily facilitated by establishing a sincere dialogue with a sympathetic and benevolent tone, using communication tools "that a person masters best and with the greatest confidence, and, importantly, those that have already proven to be effective in specific typical situations." This approach helps build trust and engage the audience effectively.

Conclusion. The triadic psychological-philological structure of communicative genres that we are exploring fully manifests itself only in successfully demonstrating the reliability and consistency of genre implementation. Success is influenced by factors such as emotional closeness between participants in verbal communication, a comparable level of communicative competencies, socio-educational status, diverse situational concerns and interests, and much more. Numerous and long-standing observations of the structure of communicative genres in their live, concrete implementation lead us to conclude that the proportion of truly flawless and invulnerable examples of reliable and consistent communication is not very large. It is not very large compared to the refined and deliberate recreation of communicative genres in verbal and artistic texts (see, for example, the "model" initially and then the increasingly deviating from all reasonable rules of cohabitation verbal and behavioral communication of Ivan Ivanovich Dovgochkhun and Ivan Nikiforovich Pererepenki from Nikolai Gogol's famous story). It is not very large, bearing in mind the perennial gap between some ideal conceptual model and the everyday, immediate verbal experience. It is not very large even from the perspective of the ontological nature of the great and sad "contradiction between the given and the desired" in interpersonal, interethnic, interfaith, and other dialogues.

REFERENCES:

1. Prozorov V. V. On the Reliability and Consistency of Speech Genre Communication. *Speech Genres*, 2020, no. 3 (27), pp. 195–204 (in Russian). <https://www.doi.org/10.18500/2311-0740-2020-3-27-195-204>
2. Formanovskaya N. I. *Kommunikativnyy kontakt* [Communicative contact]. Moscow, IKAR Publ., 2012. 200 p. (in Russian).
3. Barthés Roland. *Razdeleniye yazykov* [Separation of languages]. Barthés Roland. *Izbrannye raboty. Semiotika. Poetika* [Kosikov G. K., ed. Favorite works. Semiotics. Poetics]. Moscow, Progress Publ., 1989, pp. 519–534 (in Russian).

Volume 1, Issue 5, August 2023

4. Dementyev V. V. Kommunikativnye tsennosti russkoj kul'tury. Kategoriya personal'nosti v leksike i pragmatike [Communicative Values of the Russian Culture. Category of Personality in Vocabulary and Pragmatics]. Moscow, Global Com, Yazyki slavyanskikh kul'tur Publ., 2013. 338 p. (in Russian).
5. Bahtin M. M. Sobranie sochinenij : v 7 t. T. 5. Raboty 1940–1960 godov [Collected works : in 7 vols., vol. 5. Works of 1940–1960]. Moscow, Russkiye slovari Publ., 1996. 751 p. (in Russian).
6. Wojtak M. Genology as a Cognitive Space. *Speech Genres*, 2020, no. 3 (27), pp. 205–213 (in Russian). <https://www.doi.org/10.18500/2311-0740-2020-3-27-205-213>
7. Wierzbicka A. Speech genres. *Zhanry rechi: sb. nauch. tr.* [Speech genres: coll. of sci. works], iss. 1. Saratov, GosUNTs "Kolledzh", 1997, pp. 99–111 (in Russian).

**PNEVMONIYANING O'TKIR ASORATI VA UNDAGI TERAPEVTIK
MUOLAJALAR.**

Axmedova Shaxnozabonu Akmaljon qizi

*Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali Davolash fakulteti Davolash ishi
yonalishi 2-bosqich talabasi*

shaxnozabonuaxmedova@gmail.com 97 364 25 15

Annotatsiya: Shamollash kasalliklaridan yetarli darajada davolanmaganda og'ir respirator asoratlari rivojlanishi va o'pkani surunkali kasalliklari, masalan, pnevmoniyani kuchaytirishi mumkin. Xo'sh, pnevmoniya nima, undan qanday saqlanish lozim? Ushbu maqolada pnevmoniyaning turlari, qo'zg'atuvchilari, o'tkir asorati va undagi terapevtik muolajalar haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Pnevmoniya, bakteriya, virus, havo tomchi, o'pka shamollashi, antitana.

Pnevmoniya (qad. yun. πνευμονία — «o'pka kasalligi»), zotiljam, o'pka shamollashi — o'pka to'qimalarining yallig'lanishi, odatda infeksiya tomonidan chaqiriladi, asosan alveolar zararlanishi (ularda yallig'lanishli ekssudatsiya rivojlanishi) bilan kechadi. Nafas olish a'zolari xastaligi ichida tez-tez uchraydi, aksariyat hollarda o'pka to'qimalaridagi alveola, oraliq to'qima, mayda kapilyar qon tomirlari yallig'lanadi. U burun, tomoq, bronx kasalliklarining ikkilamchi asorati sifatida ham paydo bo'lishi mumkin. Xastalik ko'proq yosh bolalar va keksalarda uchraydi, ammo bu boshqa yoshdagilarda kuzatilmaydi, degani emas. Bemor o'z vaqtida, to'g'ri va samarali davolansa, undan asorat qolmaydi. Agar har xil bahonalarni pesh qilib, davolanishdan qochsa yoki noto'g'ri davolansa, turli asoratlari yuzaga keladi. Hatto nimjon va immun tizimi past odamlar vafot etishi ham mumkin.

Virusli va bakterial pnevmoniya yuqumli hisoblanadi. Bu ular hapşırma yoki yo'taldan havo tomchilari bilan nafas olish orqali odamdan odamga yuqishi mumkinligini anglatadi. Shuningdek, pnevmoniyani qo'zg'atuvchi bakteriyalar yoki viruslar bilan ifloslangan yuzalar yoki narsalar bilan aloqa qilish orqali pnevmoniyaning ushbu turlarini olishingiz mumkin. Siz qo'ziqorinli pnevmoniyani atrof-muhitdan yuqtirishingiz mumkin. U odamdan odamga yuqmaydi. Zotiljam kasalligini keltirib chiqaradigan sabablar talay. Uning birinchisi bakteriya, ya'ni

pnevkokk (shuning uchun ham kasallik "pnevmoniya" deb ataladi), stafilokokk, strepkokk, enterokokk, fridlendir tayoqchasi, ko'k tayoqcha, ichak tayoqchasi va boshqa infeksiyalardir.

Pnevkokklarni laboratoriya sharoiti, ya'ni sun'iy oziq muhitida o'stirish ancha qiyin. Boyitilgan oziq muhitida 37 daraja issiqlikda undirish mumkin. Ammo pnevkokklarni 28-42 daraja issiqda ham ko'payishi kuzatilgan. Ular, asosan, qonli muhitni xush ko'radi. Shuning uchun ham zotiljamning dastlabki kunlari ular o'pkaning mayda qon tomirlariga zarar yetkazadi. Keyinchalik o'pkada shish va yallig'lanishi yuz beradi va bu holat pnevkokklarning keskin ko'payishiga olib keladi. Ular agressiv fermentlarni hosil qiladi. Saxaroza, laktoza, maltozalarni parchalaydi. Pnevkokklarda uch xil antitana mavjud. Mikrob ustida, ya'ni kapsulasida joylashgan antitanalar 80dan ortiq, ularning odam organizmiga ta'siri va qarshiligi har xil. Pnevkokklar tashqi muhitga u qadar chidamli emas. Dezinfeksiyalovchi moddalar ta'sirida 1-2 daqiqada, 50-55 daraja qizdirilganda 10 daqiqada, qaynatilganda shu zahoti o'ladi. Ammo oqsil modda bilan o'ralganda, ya'ni qurib qolgan balg'am, qon va boshqa patalogik materiallarda bir necha oy davomida saqlanadi. Nam va sovuq havoni yaxshi ko'radi. Shuning uchun ham nafas olish yo'llari va o'pkaning yallig'lanishi (shamollashi) yilning sovuq fasllarida ko'p kuzatiladi. Tajriba tariqasida oq sichqon, dengiz cho'chqasi va quyon organizmiga yuborilganda 24-48 soat ichida kasallik rivojlanib, o'lim holati kuzatilgan va yorib ko'rilganda ichki organlarida juda ko'p kapsulali pnevkokklar borligi ayon bo'lgan.

Zotiljam kasalligi dunyo bo'ylab 5 yoshgacha bo'lgan bolalarning 15 foizida o'limga sabab bo'ladi. Statistika ko'ra, 2017-yilda 5 yoshgacha bo'lgan 808 694 bola pnevmoniyadan vafot etgan. Ushbu xavfli kasallikka chalingan har 64-kishi vafot etishi qayd etiladi. Pnevmoniya tufayli bemorning turli a'zolarida xavfli asoratlar yuzaga keladi.

O'zbekistonda 2018-yilda nafas olish tizimi kasalliklari hissasiga 100 000 aholi boshiga 23,1 nafar ayol, 34 nafar erkak o'limi to'g'ri kelgan. Har yili 17 milliondan ortiq odamga pnevmoniya tashxisi qo'yiladi, bunda erkaklar ayollarga qaraganda 30 foizga ko'proq kasallanishadi. Maxsus xavf guruhlariga 5 yoshgacha bo'lgan bolalar va 65 yoshdan katta odamlar kiradi. Shu bilan birga, zotiljamda boshqa kasalliklarga nisbatan o'lim darajasi ancha yuqori: erkaklarda 8,04% va ayollarda 9,07%.

Pnevmoniya bilan kasallanish ko'pgina omillarga bog'liq: turmush darajasi, ijtimoiy va oilaviy ahvol, mehnat sharoiti, hayvonlar bilan aloqa, sayohat, zararli odatlar, kasal odamlar bilan aloqa qilish, odamning individual xususiyatlari va u yoki boshqa patogenning geografik tarqalganligi.

Kasallik paydo bo'lganda, odamning harorati ko'tariladi, 38° ga yetishi mumkin, tanada umumiy zaiflik, bosh og'rig'i paydo bo'ladi, bemor yotishni xohlaydi. Bir necha kundan keyin kuchli xurujli yo'tal va balg'am paydo bo'ladi. Ko'krak qafasida ayniqsa yallig'lanish markazida og'riq, shuningdek, nafas qisilishi paydo bo'lishi vaziyatning og'irligini ko'rsatadi va pnevmoniyani aniq belgisi hisoblanadi. Bu yerda umumiy belgilar ko'rsatilgan, ammo pnevmoniya turiga qarab, ularning namoyon bo'lish xususiyati va vaqti farq qilishi mumkin. Virusli pnevmoniyada birinchi alomatlar tezda paydo bo'ladi va bemor keskin yomonlashishini sezadi. Kasallikning boshidanoq mushak og'rig'i, yuqori tana harorati, og'ir bosh og'rig'i va og'riqli quruq yo'tal bo'ladi. Aksincha, bakterial pnevmoniya asta-sekin rivojlanadi. Kasallik dastlabki belgilari paydo bo'lgandan 2 hafta o'tgach boshlanadi. Shundan so'ng, bemorning umumiy ahvoli yaxshilanishi kuzatiladi, lekin, keyin harorat yana keskin ko'tariladi, bosh og'rig'i paydo bo'ladi, yo'tal kuchayadi va yiringli balg'am paydo bo'ladi.

Kasallik zo'riqib ketgan bo'lsa, bemor kasalxonada davolanadi. Bemorni to'g'ri parvarish qilishning, shuningdek, antibiotiklardan to'g'ri foydalanishning ahamiyati katta. Salqin, toza havo uyquni va nafas olishni yaxshilaydi, shuning uchun bemor yotgan xonani tez-tez shamollatib turish muhim. Ichimlik (choy, meva suvi), suyuq ovqat (sho'rva, ilitilgan tuxum, shirguruch, sut, sariyog', qatiq, kefir, kisel va h.k.) tez-tez berib turiladi. Bemor terlaganda quruq sochiq, araq yoki teng baravar suv qo'shilgan odekolon bilan artiladi. Ichi yurishishiga, siydigi kelishiga qarab turish zarur. Yurak-tomir sistemasi yaxshi ishlamaganda uning faoliyatini kuchaytiruvchi dorilar buyuriladi, kisloroddan nafas oldiriladi va h.k. Orqaga gorchichnik qo'yiladi, yurak-tomir faoliyatini yaxshilovchi (masalan, korglyukon, strofantin) va balg'am ko'chiruvchi dorilar tavsiya etiladi va boshqalar. Harsillash paydo bo'lsa, bemorning boshini balandroq qilib yotqizib qo'yish kerak. Bemor gigiyenik rejimga rioya qilishi, ochiq havoda sayr etishi, davo gimnastikasi bilan shug'ullanishi lozim. Kasallikning oldini olish, asosan, organizmning umumiy holatini yaxshilashga (chiniqish, badan tarbiya va boshqalar), yomon odatlar (chekish, spirtli ichimliklar ichish)ni tark etishga, infeksiya manbalarini yo'qotishga va turmush sharoitini yaxshilashga qaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Блинова С. А., Юлдашева Н. Б., Хотамова Г. Б. Морфофункциональные свойства сосудов легких при бронхоэктатической болезни у детей //Вопросы науки и образования. – 2021. – №. 10 (135). – С. 60-65.
2. Shamsiyev A. M., Ostrie destruktivnie pnevmonii u detey, T., 1966;
3. Ubaydullayev A. M., Ginzburg V. S, Klinikada o'pka funksiyasini tekshirish, T., 1991

THE SCIENTIFIC BACKGROUND OF METHODS FOR INCREASING SUSTAINABILITY UNDERGROUND MINING WITH THE USE OF ANCHORING

O.SH. Yormatov¹., U.T. Toshtemirov²

¹3 d -20KI group students of the Almalyk branch of the Tashkent State Technical University, Almalyk, Uzbekistan.

²doctor of philosophy in technical sciences, Almalyk branch of the Tashkent State Technical University, Almalyk, Uzbekistan.

Annotation. *An analysis of a large number of literary sources on the practice of constructing underground structures shows that it is the type of support, technology, and mechanization of its construction that predetermine the speed of mining and greatly influence the quality of tunneling work.*

Key words: *workings, stability, anchor, support, rocks, deposits, layer, strength, penetration.*

Currently, in order to increase the stability of rocks and maintenance-free maintenance of workings, the creation and implementation of new structures of support with greater bearing capacity and lower metal consumption are being carried out. In this regard, over the past few decades, a new type of combined support has begun to be used, which consists of roof bolts.

On the other hand, the insufficient development of methods for assessing the stability of workings leads to the use of ill-founded, sometimes completely unfounded design decisions when determining the types of support used for workings. This, in turn, leads to the above-mentioned large expenditures of material resources and time when excavating mine workings. To summarize, it can be noted that, despite the available results, the problems of assessing stability and forecasting are far from being solved and are an urgent problem at the present time.

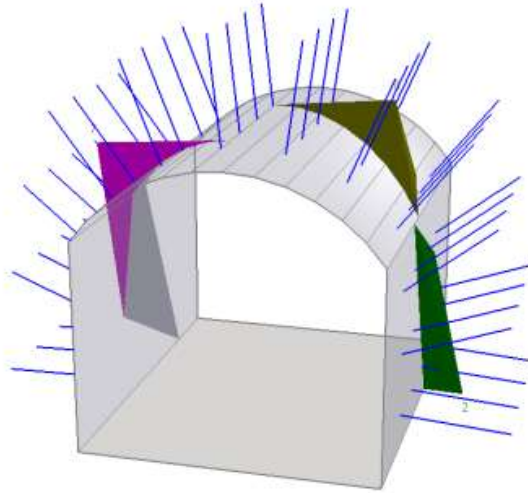
Anchor support, as an independent support, has been used in mining practice for a long time not only for securing underground mine workings, but also for holding steep slopes in mountainous areas and the sides of quarries during open-pit mining. By absorbing tensile and shearing forces, anchors help increase stability and thereby increase the bearing capacity of rocks and provide support for the unstable part of the massif.

When choosing a specific type of anchorage, factors such as:

- structure and physical and mechanical characteristics of rocks,
- development depth,
- distance between layers,
- degree of disturbance and water content of deposits,
- configuration, dimensions,
- purpose and service life of the mine,
- conditions of its operation,

- expense, cost,
- scarcity and strength properties of roofing materials.

Therefore, calculating the parameters (length of anchors and density of their installation) of anchor support, taking into account these factors, which ultimately leads to savings in material resources and installation time, remains relevant today.

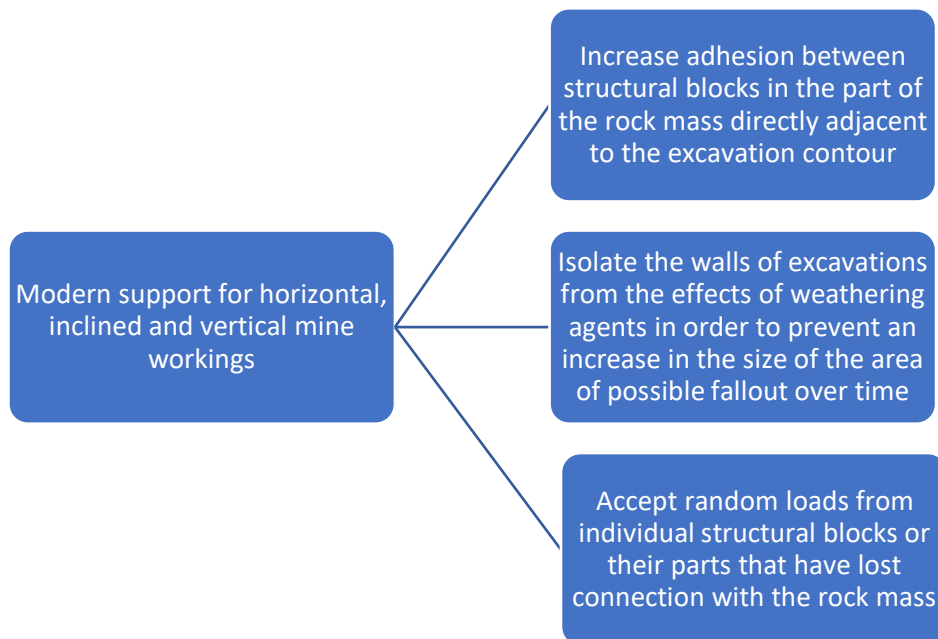

Fig.1. An excavation secured with anchors and shotcrete with designed and calibrated model parameters

The stability factor of the formed wedges exceeds the regulatory requirements, which indicates their stability and safe mining operations in this area when securing the rock wedges using one of the proposed methods.

On the other hand, the scope of application of anchors as individual support is currently limited by a number of geological, technical and economic factors [2].

Fig.2. Modern support must meet the following requirements.

Rock bolts do not protect mine workings from the action of a humid mine atmosphere and water seeping into them. In highly fractured rocks, the installation of anchors with the density accepted in practice does not provide fastening of individual parts of the fragmented massif, and, therefore, does not contribute to the formation of the load-bearing capacity of the structure. All these disadvantages dictate the use of anchor support in combination with other supports that contribute to the formation of a load-bearing structure, in particular, shot concrete.

Bibliography

1. Avershin S.G. Possibility of analytical studies of manifestations of rock pressure and the area of their expedient application // In the book. *Mathematical methods in mining*. - Novosibirsk: SB RAS, 1963, part 2.- pp. 3-14.
2. Vlasov V.N., Zavyalov R.Yu. Orientation of rods when calculating anchor support and its influence on the stress-strain state of a reinforced rock mass // *Izv. Tul. state un-ta. Ser. geomech. Fur. underground structure* 2004, No. 2. - P. 69-72.
3. У.Т. ТОШТЕМИРОВ. (2023). ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ БУРОВЗРЫВНЫХ РАБОТ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ПОДЗЕМНЫХ ГОРИЗОНТАЛЬНЫХ ГОРНЫХ ВЫРАБОТОК. *Novateur Publications*, 5, 1–99. Retrieved from <https://novateurpublication.org/index.php/np/article/view/58>
4. Акбаров, Т. (2013). Массив кучланганлик ҳолатини, горизонтал лаҳим атрофида содир бўлишини таҳлил қилиш. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3008>
5. Акбаров, Т. (2014). Совершенствование буровзрывных работ на руднике «Зармитан». *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3009>

6. Акбаров, Т. (2015). Arkasimon moslashuchan metall mustahkamlagichni xavfli yuzasining turg'unlik darajasini aniqlash. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3010>
7. Акбаров, Т. (2016). Анализ технологии проведения горных выработок на горнодобывающих предприятиях Республики Узбекистан. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3013>
8. Акбаров, Т. (2017). Рекомендуемые конструкции крепи при проходке выработок в сложных горно геологических условиях. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3014>
9. Исмаилов, М. Р. (2019). Классификация и критерии оценки сложных горно-геологических условий при строительстве подземных сооружений. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3025>
10. Toshtemirov, U. T., Raimkulova, S. M., & Mahkamova, K. S. (2020). Analysis of the stress state in the rock mass around the horizontal productions. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(11), 245-251. <https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:AJMR&volume=9&issue=11&article=040>
11. O'G'LI, T. U. T. (2020). Recommended Support Structures For Excavations In Difficult Mining And Geological Conditions. *Scienceweb academic papers collection*. <https://scienceweb.uz/publication/3029>

Robert Berns asarida ingliz folklorining milliy an'analari.

Yangiboyeva Kamola Iskandar qizi.

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti tayanch doktoranti

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada Robert Berns asarlarining ingliz folklorining milliy an'analari sifatida tahlili ko'rsatilgan. Eng g'ayrioddiy odamlar va "Shotlandiyaning eng zo'r shoiri" Robert Bernsni kambag'al dehqon deb atagan va u so'zning ajoyib rassomiga aylangan. Uning mamlakati qahramon va fojiali taqdirlar mamlakati edi: 1707 yilda eng og'ir ko'tarilish va pasayishlarga to'la og'ir asrlik kurashdan so'ng Angliya bilan birlashdi va uning eng kuchli ta'sirini his qildi. Burjua munosabatlarining tez o'sishi, qilichbozlik va sanoat inqilobi natijasida qadimgi urug'-aymoq an'analari yo'qola boshladi, erkin dehqonlar va mayda hunarmandlar katta miqyosda qashshoqlashdi. Uning ongida yoshligidan Shotlandiyaning o'tmishi bilan milliy g'urur tuyg'usi kuchaygan va uning buguni fojiasi haqidagi qayg'uli tuyg'u o'zaro bog'langan. Asosiy tadqiqot usuli - izohli tahlil. Ishning dolzarbligi Robert Berns romanlaridagi adabiyot elementlarida ingliz folklor janrini yanada o'rganish zarurati bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: Robert Berns. Folklor. An'ana. Ingliz tili, she'riyat, asarlar, janr, tahlil, Shotlandiya, milliy.

KIRISH

Shaxs va shoir sifatida Berns ikki milliy madaniyat - Shotlandiya va ingliz madaniyatining o'zaro ta'sirida shakllangan. Ularning o'zaro ta'siri uzoq vaqt davomida rivojlangan, ammo ittifoqdan keyin ingliz tili milliy tilga aylandi va shotland tili dialekt darajasiga tushdi. Angliyaning hukmron sinflari o'z madaniyatini ekishga harakat qildilar, bu mag'lubiyatga uchragan, ammo buzilmagan xalqda milliy an'analarni saqlab qolish, ona tilini saqlab qolish uchun o'jar istakni keltirib chiqara olmadi. Bunday sharoitda ishlagan Robert Berns ingliz madaniyatiga qullik hayratidan ham, milliy tor fikrlashdan ham yuqoriga ko'tarila oldi, har ikkala adabiy an'anadan ham eng yaxshi narsalarni she'riyatiga singdira oldi, ularni o'ziga xos tarzda anglab, sintez qildi.¹

Robert Bern - xalq shoiri; xalq uchun yozgan. Shoir ixcham va sodda shaklda buyuk tuyg'ularni, teran fikrlarni yetkazgan; uning she'riyatida xalqning ruhi, mehnatkash qadr-qimmatini, erkin va baxtli hayot orzusi ochib berilgan. Berns she'rlarining qahramonlari oddiy odamlar: haydashchi, temirchi, ko'mirchi,

---

1

https://mobile.studbooks.net/770337/literatura/robert_byornis_predstavitel_angliyskoy_literatury_epohi_prosves_cheniya

cho'pon, askar. Uning qahramoni mehribon va jasur, u sevgilisiga mehr bilan munosabatda bo'ladi va ozodlik uchun dadil kurashadi.

Bernsning she'riy merosi janr xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Shoir do'stona xabarlar, ichimlik qo'shiqlari, fuqarolik she'rlari, satirik she'rlar, epigrammalar, sevgi qo'shiqlari yaratdi. Uning she'rlari folklor janrlari, xalq qo'shiqlari, balladalar, afsonalar asosida yaratilgan.

Ularning musiqiy ritmi xalq raqslari va xalq qo'shiqlari ritmini takrorlaydi. Bernsning she'rlari ham ingliz, ham shotland tillarida yozilgan.

Berns hayoti davomida shon-shuhratga erishdi, uning birinchi to'plami nashr etilgandan so'ng darhol "Shotlandiya lahjasida yozilgan she'rlar", 1786; ammo shon-shuhrat shoirga hech qanday moddiy farovonlik keltirmadi: u butun umrini muhtojlikda o'tkazdi va qashshoqlikda vafot etdi.

ASOSIY QISM.

Bernsning she'riy iste'dodi erta namoyon bo'ldi. Yorqin o'smirlik sevgisi haqidagi birinchi she'r ("Go'zal Nelli") 15 yoshida yaratilgan. Undan keyin boshqa qo'shiqlar ham yaratilgan. Ularni olib ketishdi, Bernsning do'stlari - qishloq yoshlari, mahalliy ziyolilar eslashdi. 1786 yilda viloyat shaharchasida bunday muxlislarning obunasi bilan birinchi marta uning she'rlarining kamtarona kitobi nashr etildi. Na u, na Edinburgdagi kattaroq she'rlar va qo'shiqlar kitobining nashri ("Edinburg jild", 1787), hatto Edinburg salonlaridagi shoir-shohlovchi uchun "moda" ham Berns taqdirini o'zgartirmadi. U bu shaharda ikki yilga yaqin vaqt o'tkazdi, "yuqori jamiyat" ga tashrif buyurdi, u erda u faqat kamtarona qiziqish va g'iybatni uyg'otdi, lekin baribir muhtojlik va pul etishmasligi, qarindoshlari uchun tashvish, kelajakka ishonchsiz yashadi. . "Hech narsa uchun stanzas"da u Edinburgda uchraganlarning noaniqlarini jasorat bilan - badkirdor sudxo'r, tengdoshlar darajasiga ko'tarilgan saroy a'zosi, eng yuqori martabaga intilgan ruhoniy, xushomadgo'y shoir, takabbur va buzuq jamiyat xonimi deb atagan. . Ular shoirga, mehnatkashlarning dardiga befarq.²

Bernsning ilk she'riy tajribalarida Papa, Jonson va boshqa ma'rifiy klassitsizm vakillarining she'riyati bilan tanishish izlari yaqqol ko'rinadi. Keyinchalik Berns she'riyatida ko'plab ingliz va shotland shoirlari bilan aks-sado topish qiyin emas. Ammo Berns hech qachon an'analarga tom ma'noda amal qilmagan, ularni qayta o'ylab ko'rgan va o'zinikini yaratgan.³

² <http://17v-euro-lit.niv.ru/17v-euro-lit/mihalskaya-anikin-angliya/robert-burns.htm>

³ См.: Вельский А. А. Английский роман 1800-1810-х годов. - Пермь, 1968.

Hayotga muhabbat, his-tuyg'ularning samimiyligi – bularning barchasi Berns she'riyatida taassurotlar massasidan asosiy narsani ajratib turadigan aql-zakovat kuchi bilan birga yashaydi. Bernsning ilk she'rlarida vaqt, hayot va odamlar, o'zlari va boshqalar, xuddi u kabi, qashshoqlar haqida chuqur fikr yuritiladi. Sevgi, ayriliq, qayg'u haqidagi qo'shiqlar, mashhur xalq naqshlarida yozilgan qo'shiqlar bilan bir qatorda "Uyasini omoch bilan buzib tashlagan dala sichqonchani", "Otam halol dehqon edi", "Jon arpa", "Yo'g'on" kabi she'riy kashfiyotlar paydo bo'ldi. O'tgan kunlar do'stligi, "Tog' romashka", "Halol qashshoqlik", allaqachon nom olgan "Quvnoq tilanchilar" kantatasi, "Keksa dehqonning eskirgan toyyog'iga yangi yil tabrigi" kabi ko'plab kinoyalar.

Uolter Skott Bernsni "qo'pollik", "noto'g'ri xulq" ayblovlaridan himoya qilgan ekan, uning iste'dodining tabiatini juda to'g'ri baholadi, unda lirika va satira qo'shilib, shoirning fuqarolik pozitsiyasini nihoyatda aniq belgilab berdi: "O'z-o'zini hurmat qilish, fikrlash tarzi, va hatto Bernsning g'azabining o'zi plebey edi, ammo, masalan, mag'rur ruhga ega plebey, Afina yoki Rim fuqarosi bor.

1980-yillarning ikkinchi yarmi Shimoliy Amerikadagi inqilob, Frantsiyadagi inqilobdan oldingi inqiroz va Angliyadagi siyosiy tartibsizliklar bilan bog'liq holda u va uning zamondoshlari uchun tashvishga to'la edi. Ularga shoir hayotidagi shaxsiy qiyinchiliklar va o'zgarishlar qo'shildi.

Berns ketmadi, lekin unga taklif qilingan aktsiz xodimi lavozimini qabul qilishga majbur bo'ldi va umrining oxirigacha bu zerikarli va kam haq to'lanadigan lavozimning bo'yinturug'ini o'z zimmasiga oldi. Hokimiyat erkin fikrlovchi shoirning ishonchliligini qattiq nazorat qildi. U siyosatga qiziqmasligi kerak edi. Bernsdan ushbu mavzu bo'yicha juda ko'p achchiq taassurot paydo bo'ladi: "Deraza oynasidagi olmosli yozuv", "Cherkov va davlat aktsizi" epigrammasi (1793) va boshqalar.

Bernsning birinchi yozuvlari unga Edinburg jamiyati uchun eshikni ochdi va uni mahalliy diqqatga sazovor joylarga aylantirdi, shu bilan birga unga qishloq johillari obro'sini berdi, o'zi ham buni saqlab qoldi. U inqilobning "bolasi" emas edi, aksincha, inqilobiy aksiyada birinchi qatordagi do'konlarning tomoshabini edi va uning eng yaxshi asarlari Fransiya inqilobidan oldin yozilgan. U Yevropa siyosatining keng tarqalishi fonida emas, balki o'zining murakkab Shotlandiya kelib chiqishi fonida baholanishi kerak. U dinning ikkiyuzlamachiligi va ikkiyuzlamachiligiga, odamlarni bir-biridan ajratib turuvchi ijtimoiy to'siqlarga qarshi bosh ko'tardi. Darslikda o'qilmagan, balki o'z kuzatishlari natijasida qo'lga kiritilgan bunday tenglik falsafasini u o'zining eng buyuk she'rlaridan biri – "Quvnoq tilanchilar" asarida dadil bo'lsa ham muvaffaqiyatli ifodalagan. Qizig'i

shundaki, u Berns davrida cherkovdan ko'ra ko'proq tenglik instituti bo'lgan tavernalarni o'ziga tortdi.

Berns she'riyati shotland shevasida; ularning ko'pchiligi xalq qo'shiqlariga asoslangan va o'zlari Shotlandiya bugungi kungacha kuylaydigan qo'shiqlarga aylangan. Mavzular, til, badiiy vositalarni yangilash va demokratlashtirish an'anaviy lirik janrlar tizimini qayta qurish, uni boyitish bilan birga kechdi. Hayratlanarli energiya, fikrning keskinligi va boyligi, ko'plab ritm va intonatsiyalar, xalq tilining hayratlanarli moslashuvchanligi va rang-barangligi - Bernsning eng yaxshi she'rlariga jahon miqyosida shuhrat keltirgan xususiyatlar.

Robert Berns -- xalq shoiri; xalq uchun yozgan. Shoir ixcham va sodda shaklda buyuk tuyg'ularni, teran fikrlarni yetkazgan; uning she'riyatida xalqning ruhi, mehnatkash qadr-qimmatini, erkin va baxtli hayot orzusi ochib berilgan. Berns she'rlarining qahramonlari oddiy odamlar: haydashchi, temirchi, ko'mirchi, cho'pon, askar. Uning qahramoni mehribon va jasur, u sevgilisiga mehr bilan munosabatda bo'ladi va ozodlik uchun dadil kurashadi.

Berns qo'shiqlari vatanparvarlik ruhida. "Mening yuragim baland tog'larda" she'ri, 1790-yilda tug'ilgan Shotlandiyaga muhabbat tuyg'usi jo'sh urgan. "Bryus shotlandlarga" she'rida (Scots, wha hae wi' Wallace Bled. Bryusning o'z armiyasiga murojaati, 1794) Bern vatanparvarlik kurashidagi qahramonlikni kuylaydi. She'r mohiyatan shotlandlarning milliy madhiyasiga aylandi. U erkinlik va zolimlik ruhi bilan ajralib turadi. Bern Shotlandiyaning milliy mustaqilligi uchun kurashgan o'tmish qahramonlari Bryus va Uollesning jasoratini ulug'laydi. O'z zamondoshlariga jasorat namunasi ko'rsatish uchun qahramonlik o'tmishiga murojaat qilgan Bern romantizmga xos mavzularni oldindan ko'ra oladi.⁴

Robert Berns ham xalq kulgi elementi bilan singdirilgan satirik asarlar yaratdi. Bernsning ko'pgina she'rlari boyluk va qashshoqlik o'ziga xos qarama-qarshilikka baho. Hokimiyatda bo'lgan va foyda olishga intilganlar ma'naviy davolash qashshoqdirlar. Oddiy xalq, dehqonlar o'z ma'naviy hayotida dabdaba va bekorchilik bilan yashagan xo'jayinlardan yuz barobar boyroqdir. Berns satirasining o'qlarini qirolning o'ziga va uning bosh vaziri Uilyam Pittga o'rnatish. Shoir "Orzu" ("Orzu", 1786) she'rida shohning xalqni yetaklab borishga aqli yetmasligini aytadi. Shoir xalq aziyat chekayotgan shafqatsiz soliqlardan, o'g'irlikdan, hokimiyat tepasida turganlar aybdor bo'layotganidan noroziligini bildiradi. Berns she'riyati o'zining xalq yumori bilan ajralib turadi. "Quvonchli

---

⁴ Whitman W. Robert Burns as a Poet and a Person. The North American Review. Vol. 143, No. 360 (Nov., 1886). Pp. 427-435..

tilanchilar", 1785) kantata she'rida yumor ba'zan satirik ta'sirchan tus oladi. Masxarabozning istehzoli qo'shig'i ham, ruhoniya ham amaldorga:

Men sayr qiluvchi masxarabozman, jonglyorman, akrobatman,

Men arqonda raqsga tushishim mumkin.

Ammo Londonda menda bor, deyishadi

Palatadagi baxtli raqib!

Va bizning voizimiz! Ba'zan minbardan qanday qiyshayib ketadi!

Sizga qasamki, u nonimizni o'g'irlyadi,

*Garchi u kassoq kiygan bo'lsa ham.*⁵

Berns qat'iy ravishda ijtimoiy tengsizlikka, qullikka qarshi chiqadi. Uning ijtimoiy adolatsizlik va xalqning kuchsizlangan mavqei mavzusiga bag'ishlangan she'rlari inqilobiy demokratik xarakterga ega. "Qul nolasi" she'rida Senegaldan Amerikaga olib kelingan negr balo ostida chidab bo'lmas ishlarni bajarayotgani haqida so'z boradi. Negr qullikda azob chekadi va doimiy ravishda o'z vatani Senegal haqida o'ylaydi. She'r chuqur xo'rsinish yoki uzoq ingrashga o'xshaydi. Bu taassurotga uzun va qisqa she'riy satrlar, ichki qofiya (O'sha go'zal qirg'oqdan yirtilgan va endi uni hech qachon ko'rmaslik kerak...), bir tekis almashuvchi satrlar boshida takroriy undov (Va, afsus!) va takroriy yakuniy so'zlar orqali erishiladi. "Oh!" bir xil satrlarning oxirida, shuningdek, bir xil so'zlarning takrorlanishi (charchagan, charchagan).⁶

XULOSA.

Bernsning she'riy merosi janr xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Shoir do'stona xabarlar, ichimlik qo'shiqlari, fuqarolik she'rlari, satirik she'rlar, epigrammalar, sevgi qo'shiqlari yaratdi. Uning she'rlari folklor janrlari, xalq qo'shiqlari, balladalar, afsonalar asosida yaratilgan. Ularning musiqiy ritmi xalq raqslari va xalq qo'shiqlari ritmini takrorlaydi. Bernsning she'rlari ham ingliz, ham shotland tillarida yozilgan.

Robert Bernsning lirik qo'shiqlari hayotga muhabbat, sevgi, do'stlik va baxtni ulug'lashi bilan ajralib turadi. Shoir tasdiqlagan eng yaxshi axloqiy fazilatlarni ona vatanga, uning dala va o'rmonlariga, mehnatkash xalqiga muhabbatdan ajratib bo'lmaydi.

Berns hayoti davomida shon-shuhratga erishdi, uning birinchi to'plami nashr etilgandan so'ng darhol "Shotlandiya lahjasida yozilgan she'rlar", ammo shon-shuhrat shoirga hech qanday moddiy farovonlik keltirmadi: u butun umrini muhtojlikda o'tkazdi va qashshoqlikda vafot etdi.

⁵ Scott, T. The Penguin book of Scottish Verse. Intro. and ed. T. Scott. London: Penguin, 1976. 519 p.

⁶ <http://rllinguistics.ru/journal/article/2265/>

ADABIYOTLAR:

1. https://mobile.studbooks.net/770337/literatura/robert_byorns_predstavitel_angliyskoy_literatury_epohi_prosvescheniya
2. <http://17v-euro-lit.niv.ru/17v-euro-lit/mihalskaya-anikin-angliya/robert-burns.htm>
3. Velskiy A. A. 1800-1810 yillar ingliz romani.
4. Chernishevskiy N. G. Poli. koll. s.: 15 jildda. - M, 1949. - T. 12. - S. 683.
5. Chernishevskiy N. G. Poli. koll. op. - M, 1951. - T. 10. - S. 738.
6. Robert Berns S. Marshak tarjimalarida. - M., 1959 yil.
7. <https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1388&context=ssl>
8. Devid Dayches, Robert Berns (Nyu-York, 1966 yil
9. <https://translate.google.com/?hl=ru&sl=en&tl=uz&text=REFERENCES%3A%0A%0A1.%09https%3A%2F>
10. Scott, T. The Penguin book of Scottish Verse. Intro. and ed. T. Scott. London: Penguin, 1976. 519 p.

**Amir Abdurahmon davrida Afg'oniston va Rossiya imperiyasining
o'zaro diplomatik aloqalari**

Baratov Dilshod

O'zbekiston Milliy universiteti o'qituvchisi

Kalit so'zlar: *Stoletov missiyasi, Amir Abdurahmon, diplomatik aloqalar, Rossiya imperiyasi, Kobul, A.V.Komarov, Aleksandr III, elchilik, qabul marosimi*

Ma'lumki, 1878-yilda tashkil etilgan etilgan Stoletov elchiligi o'z nohoyasiga yetgach, Afg'onistondagi siyosiy vaziyatlarda tub burilishlar sodir bo'ladi. Bu kabi voqealarning zamirida Buyuk Britaniya bilan boshlangan ikkinchi ingliz-afg'on urushi yotar edi. Chunki Sheralixon qanchalik urunmasin inglizlar bilan kelisha olmaydi. Buning ustiga esa rus elchilaridan ham ko'zlangan natija bermagach, Afg'oniston hukmdori ikki imperiya o'rtasidagi ojiz davlat rahbariga aylanib qolgan edi. Lekin shunday bo'lishiga qaramasdan u faoliyatining oxiriga qadar Afg'onistondan inglizlarni chiqarib yuborish harakat qilgan edi. Uning oxirgi xalqaro konferensiya chaqirish va ushbu jarayonda Britaniyaning Afg'onistondagi faoliyatini qoralash orqali ularni mamlakatdan chiqarib yuborish maqsadi ham amalga oshmasdan qoladi¹. Chunki bu jarayonda Rossiya imperiyasining Markaziy Osiyodagi olib borgan siyosati unga yo'l bermagan edi.

1878-yil dekabrda Sheralixon taxtni o'g'li Yoqubxonga topshirib rus podshosi oldiga borish, uning ko'magida Afg'onistonni inglizlardan himoya qilishga harakat qiladi. Ammo bu vaqtda xalqaro maydonda endigina rus-turk urushi o'z nihoyasiga yetgan, Peterburg uchun inglizlar bilan hech qanday qarama qarshilik kerak bo'lmagan vaqt edi. Shu tufayli Turkiston general-gubernatori fon Kaufman Afg'oniston amirini Rossiyaga o'tkazmaslikka harakat qiladi. Oxir kasallikdan so'ng Sheralixon 1879-yili fevral oyida Mozori sharif shahrida vafot etadi². Endilikda, Rossiya imperiyasi va Afg'oniston o'rtasidagi diplomatik munosabatlar uchun yangi davr boshlanishi tobora aniqlasha boshlagan edi.

Bu holatga, albatta, Afg'oniston hukmdorining siyosiy maqsadlari ta'sir qilgan edi. Yoqubxon o'z hukmronligini mustahkamlash maqsadida inglizlar bilan olib borilayotgan urush harakatlarini to'xtatish lozim deb hisoblab, 1879-yil 26 may kuni Gandamak shartnomasini imzolaydi. Bu shartnomaga binoan Afg'oniston Buyuk Britaniyaga vassal davlat sifatida e'tirof etiladi, Shuningdek, xorijiy davlatlar bilan tashqi aloqalar yuritish huquqidan ham mahrum etiladi.

¹ Mannonov A.M., Abdullayev N.A., Rashidov R.R. Afg'oniston tarixi. - T.: Barkamol fayz media, 2018. -138 b.

² В. М. Массон, В. А. Ромодин. История Афганистана. -М.: Наука, 1965. -267 С.

Inglizlar tomonidan har yili beriladigan 600 ming rupiy pulning qanday sarflanayotganligini nazorat qilish uchun Kobulda inglizlarning doimiy rezidensiyasi ochilishi ham mazkur shartnomada o'z aksini topgan edi. Bu bandlardan ham bilib olish mumkinki, Afg'oniston mavjud shartnomaga amal qilar ekan Rossiya imperiyasi bilan faol diplomatik aloqlarni yurita olmas edi³. Buyuk Britaniya tashqi diplomatik aloqalarni to'liq o'z qo'liga oladi.

Ammo Yoqubxon ning taslimchilik siyosati uzoq davom etmadi. Toshkentda istiqomat qilib turgan Abdurahmon 1880-yildan boshlab Afg'onistonda o'z hukmronligini o'rnata boshlaydi. Bu esa Britaniyani ham o'z siyosatini o'zgartirishga majbur eta boshladi. Shuningdek, Afg'onistonning Amir Abdurahmon boshchiligidagi davri tarixi haqida yo'zilgan ko'pgina kitoblarda uning hududdagi ingliz-rus raqobatidan unumli foydalanishga urunishlari haqida yozib qoldirilgan. Jumladan Amir doimo o'z hududini kengaytirish yo'lidani boradi. Bunda inglizlarning ham qo'llab quvvatlashi ta'sir etgan edi. Chunki ular hukmdorning shimoliy hududlar evaziga hukmronligini kengaytirish siyosatini qo'llab quvvatlagan. Unga moddiy va harbiy qurol yarog'lar yordamida yordam berish ham inglizlar tomonidan amalga oshirilgan edi⁴. Bu kabi holatlar Abdurahmon boshqaruvi davridan boshlab Rossiya imperiyasining Afg'oniston bilan munosabatlarining sovuqlashuviga olib keladi.

Bunday holatda Rossiya imperiyasining Afg'oniston masalasiga oid qarashlari o'zgarib, inglizlar bilan raqobat kuchaya boshlaydi. Chunki bunga bir necha sabablar ta'sir o'tkazgan. Birinchidan, Hindistondagi ichki vaziyatlar, chunki bu davrga kelib Buyuk Britaniya Hindistondagi vaziyatlar xavotirga tushar Afg'onistondagi mustaqillik uchun kurashlarning Hindlar orqasiga ham eksport qilinish ehtimoli mavjud edi. Ikkinchidan, Afg'onistonda yagona davlatning vujudga kelishi, bu omil natijasida ikki buyuk imperiyaning Afg'oniston masalasiga jiddiy yondashishi kerak ekanligi ma'lum bo'ladi.

Rossiya imperiyasining Afg'oniston bilan munosabatlariga imperiyasining 1881-yil yanvarda turkmanlarning Gyuk-tepa hududi egallanishi ham turtki bo'ladi. Chunki rus armiyasining keyingi nishoni Marv vohasi hisoblanib, bu hudud uchun Eron, Afg'oniston, Buyuk Britaniya ham davogarlik qilishi mumkin edi. Albatta, Marv shahri va u joylashgan hudud o'zining o'rta asrlardagi ahamiyatini yo'qotgan bo'lsada bu davrda Afg'onistonga nisbatan ikki imperiyaning qarashlariga ta'sir etar edi. Rossiya imperiyasining hududga

³ Mannonov A.M., Abdullayev N.A., Rashidov R.R. Afg'oniston tarixi . - T.: Barkamol fayz media, 2018. -140 b.

⁴ В. М. Массон, В. А. Ромодин. История Афганистана. –М.: Наука, 1965. -283 С.

yaqinlashib kelishi Marv aholisi oldiga muhim tanlov maslasini qo'yadi. "Siroj at Tavorix" asarida ham bu jihatga alohida etibor berilib quyidagilar qayd etadi:

" Marv vohasi yetakchisi Maxtumqulixon Afg'oniston hukmdoriga murojaat qilib o'z hududini Afg'onistonga qo'shib olishini so'raydi. Ammo Amir uning bu taklifini qabul qilmaydi. Amir Abdurahmon o'zining bu fikrini Marvning Afg'oniston doirasidan uzoqda joylashganligi bilan izohlaydi. Bu voqealardan so'ng Marv shahrining hukmron doiralari Rossiya imperiyasining hukmronligini va Markaziy Osiyodagi ta'sirini e'tirof etadilar. 1884-yil 1-yanvarda esa rus hukumatining tartiblari Marvda o'rnatila boshlanadi. Bu haqida Kaspiyorti viloyati gubernatori general-leytenant A.V.Komarov 1884-yil 13-fevralda Peterburgga imperator nomiga yo'llagan xabarnomasida shunday yozadi-"Bugun Ashxabodda to'rt turkman qabilalari yetakchilari, 24 ta saylangan delegatlar siz oliy hukmdorning qo'l ostingizga o'tish haqida o'zlari va Marv xalqi uchun qasamyod qildilar"⁵. Bundan ham bilib olishimiz mumkinki Rossiya imperiyasi qanchalik o'zining harbiy kuch qudrati va armiyasiga tayanib Markaziy Osiyoni egallashga urunmasin, ammo amalda bu harakatlarini mazkur hudud aholisining siyosiy irodasi sifatida ko'rsatishga harakat qilgan. Bu jarayon ham Afg'oniston bilan munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlaridan biri sifatida e'tirof etilishi mumkin.

Ammo shunga qaramay o'zaro savdo iqtisodiy munosabatlar rivojlanishdan to'xtab qolmaydi. 1885-yil oktabr oyida Zarafshon okrugi rahbari Turkiston general gubernatoriga yozgan hisobotida uzoq raqobatdan keyin O'rta Osiyo bozorlarida rus mollarining oldi sotdisi rovojlanayotganligi, O'rta Osiyo xaqlari talablaridan kelib chiqib ishlab chiqarilgan mahsulotlar nafaqat Buxoro amirligi bozorlarini balki Afg'oniston bozorlarini ham egallamoqdaligi ko'rsatiladi⁶. Ushbu ma'lumot ham Rossiya imperiyasi va Afg'oniston o'rtasidagi o'zaro munosabatlar nafaqat hududiy jihatdan yaqinlashuv, Ingliz raqobatiga munosib javob qaytarish zarurati balki o'zaro iqtisodiy aloqalarning kengayishi bilan ham bog'liq edi.

1885-yil 18-mart sanasida Kushkada general A.V.Kamarov boshchiligidagi rus qo'shinlari Afg'onlar bilan to'qnashuvi ikki davlat o'rtasidagi diplomatik munosabatlarga ham ta'sir o'tkazadi⁷. Ushbu to'qnashuvda afg'onlar yakson

⁵ Сергеев Е.Ю. Большая игра, 1856-1907: мифы и реалии российско-британских отношений в Центральной и Восточной Азии. –М.: Товарищество научных изданий КМК, 2012.- 177 с.

⁶ Ураков Д. Ж. Туркiston генерал-губернаторлигининг қўшни давлатлар билан сиёсий ва иқтисодий алоқалари. - Т., 2021. -179 б.

⁷ Сергеев Е.Ю. Большая игра, 1856-1907: мифы и реалии российско-британских отношений в Центральной и Восточной Азии. –М.: Товарищество научных изданий КМК, 2012. -177 с.

qilinishiga qaramasdan Rossiya imperiyasi ta'sir doirasidagi hududlar va Afg'oniston chegaralari belgilanishi masalasining vujudga kelishiga sabab bo'ladi. Ushbu masala ham Rossiya imperiyasining Afg'oniston bilan olib borgan diplomatik aloqalarining ajralmas qismi edi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mannonov A.M., Abdullayev N.A., Rashidov R.R. Afg'oniston tarixi . - T.: Barkamol fayz media, 2018. -344 b.
2. А.В.Постников. Схватка на Крыше мире. – М.: Памятники историчекой мысли, 2001. – 416 с.
3. В. М. Массон, В. А. Ромодин. История Афганистана. –М.: Наука, 1965. -550 с.
4. Н.А.Халфин. Россия и ханства Средней Азии.–М.: Наука, 1974. – 406 с.
5. Сергеев Е.Ю. Большая игра, 1856-1907: мифы и реалии российско-британских отношений в Центральной и Восточной Азии. –М.: Товарищество научных изданий КМК, 2012.- 454 с.
6. Ураков Д. Ж. Туркистон генерал-губернаторлигининг кўшни давлатлар билан сиёсий ва иқтисодий алоқалари. - Т., 2021. -216 б.

**Yevroosiyo mintaqasida XIV asr Turon davlatining tashqi siyosiy
strategik ahamiyati**

Tog'ayeva Dilnoza Miraxmatovna

O'zDJTU 1–bosqich doktoranti

ANNOTATSIYA

Yevroosiyo mintaqasidagi tashqi–siyosiy aloqalar va hamkorlik munosabatlari hududida hukumronlik qilgan siyosiy boshqaruv kuchiga ega bo'lgan Oltin O'rda, Usmonli turk, Turon davlatlarining siyosiy kuchga ega bo'lgan qudratli davlatlar o'rtasida yuzaga keladigan geosiyosiy munosabatlarning Yevroosiyo mintaqasiga siyosiy, tarixiy, ijtimoiy ta'siri va hukumronlik qilish uchun qilingan say–harakatlarning davriy bosqichi va uning mazmun–mohiyatini yoritishdir.

Kalit so'zlar: Yevroosiyo mintaqasi Oltin O'rda, Amir Temur davlati, geosiyosiy hudud, mintaqa, ijtimoiy, siyosiy, tarixiy hudud, Turon atamasining paydo bo'lishi, turkiy xalqlar.

Tog'ayeva Dilnoza Mirakhmatovna

Stage 1 doctoral of UzSWLU

Security of the Eurasian region: concept and essence

(between the 14th and 15th centuries)

ANNOTATION

The political, historical, social impact of the geopolitical relations between the powerful states of the Golden Horde, the Ottoman Turks, and the Turanian states, which dominated the territory of foreign-political relations and cooperation relations in the Eurasian region, is a political, historical, social It is to illuminate the periodical stage of influence and efforts to rule and its essence.

Key words: Eurasian region Golden Horde, Emir Timur state, geopolitical region, Region, social, political, historical region, Eurasian emergence of the term, Turkic peoples.

Тогаева Дилноза Мирахматовна

1–курс докторант УзГУМЯ

Безопасность Евразийского региона: понятие и сущность

(между XIV и XV веками)

АННОТАЦИЯ

Политическое, историческое, социальное влияние геополитических отношений между могущественными государствами Золотой Орды, турками-османами и туранскими государствами, доминировавшими на территории внешнеполитических связей и отношений сотрудничества в Евразийском регионе, является политическим, исторический, социальный. Он призван осветить периодическую стадию влияния и усилий по управлению, а также ее сущность.

Ключевые слова: Евразийский регион Золотая Орда, государство Амира Темура, геополитический регион, регион, социальный, политический, исторический регион, Евразийский происхождение термина, тюркские народы.

Yevroosiy mintaqasining siyosiy strategyasi va uning tashqi.siyosiy munosabatlarning davriy bosqichi haqida fikr–mulohaza yuritadigan bo'lsak, qadimiy o'tmish davrlarga nazar solmasdan ilojimiz yo'q. Albatta, biz Yevroosiy mintaqasida hukumronlik qilgan davlatlar va ularning siyosiy mushtarakliklarga tayanamiz. XIV asr Yevroosiy xaritasi va uning siyosiy, iqtisodiy gegemon davlatlari o'rtasidagi siyosiy munosabatlari haqida so'z yuritadigan bo'lsak, albatta hamkorlik aloqalari va ijtimoiy munosabatlarning siyosiy mavqiyiga to'xtalib o'tamiz. Yevroosiy geosiyosiy konsepsiyasida G'arb, Sharq, Yevropa, Osiyo geosiyosiy mintaqasida juda katta etnografik millat va hududni o'z ichiga olgan. Jumladan, XIV asrda ushbu o'lkada siyosiy mintaqaning katta qismi hukumronlik qilgan davlat Turon zaminidir. Ushbu geosiyosiy strategik ahamiyatga ega bo'lgan davlat haqida tadqiqotchilarning fikr –mulohazalari va tahlilicha, “Turon” atamasiga alohida e'tibor qaratadi va bu davlat ulkan hududni qamrab olgan. Turon (forscha so'z bo'lib ya'ni turkiylar demakdir)–turkiy xalqlar yashaydigan geografik makonni bildirgan ijtimoiy, tarixiy – etnik atama. Turon hududi faqat geografik emas, tarixiy–geografik, ijtimoiy, siyosiy talqinga ega. Turon hududi Tinch okeanidan O'rta yer dengizidagi Egey – Adreatikagacha, Shimoliy muz okeanidan Tebit, Himoloy tog'larigacha, shimoliy Hindistondan Onado'ligacha (Turkiya) bo'lgan kengliklarini, u yerda yashovchi turkiy xalqlarni birlashtirgan. “Yevroosiy”, “Turon” atamalari bir – birini to'ldirib keladigan nazariy

ahamiyatga ega bo'lgan siyosiy atamadir.. Shuning uchun Turon zaminining strategik sheriklari Xitoy, Mo'g'uliston, Oltin O'rda, Eron kabi yirik davrlarlardi. "Turon" - bu to'laqonli "mahalliy rivojlanish", etnogenez va madaniy genezisning serhosil boy tuprog'idir. Jahon tarixi ko'p qutbliligi bilan ajralib turadi va ayniqsa, Turon davlati Yevroosiyo mintaqasi davlatchiligining asosini tashkil etgan O'rmon va Dashtning geosiyosiy sintezi Osiyo va Sharqiy Yevropa madaniy va strategik siyosatini nazorat qilgan. Bunday nazorat Sharq va G'arb o'rtasidagi uyg'un muvozanatni ta'minlashga yordam beradi. G'arb sivilizatsiyasining madaniy cheklovlari (O'rmon), hukmronlikka intilishi bilan Sharq (Dasht) madaniyatini to'liq tushunmaslik bilan birga, faqat mojarolarga olib keladi va g'alayonlarga sabab bo'ladi. G'arb sivilizatsiyasida—qadimiyl turkiy etnik guruhlarning etnogenezning turk ko'chmanchilik an'alarini mujassamlashtirgan o'ziga xos sivilizatsiya ekanligini va mazkur madaniyatlar «o'rtaliq» makonda jahon tarixining sintezi sifatida shakllanganligini bilamiz. (XIII - XV asrlar). *Bu jihatdan uning Turon konsepsiyasiga to'xtalmoq o'rinlidir. Ayniqsa, Amir Temur haqida ulkan davlatning davomchisi, Osiyoni birlashtiruvchi degan fikrni aytadi. U tarixiy joylashtirilgan —dasht elementlarini birlashtiradi. Bundan tashqari, bunday sintez ikki geosiyosiy tizimning bir-birining ustiga qo'ygan, o'z o'lchovi va baholash metodologiyasiga ega bo'lgan ajralmas, o'ziga xos tushunchadir Amir Temur mamlakat tinchligi, farovonligi va taraqqiyotida hukumdor kata pole o'ynashini chuqur anglab yetgan davlat arbobi edi. Chunki uning davrida taraqqiyot, tinchlik va farovonlik ko'pincha podshohlarning siyosiy ilmiy, aql-zakovati, adolati, xushyorligi va boshqa sifatlariga bog'liq edi.¹ Amir Temur tarixan juda qaltis vaziyatda siyosat maydoniga kirdi. XIII asrning birinchi choragida bosib olingan (O'rta Osiyoda salkam uch yil ichida, ya'ni 1219-1221 yillarda istilo qilingan edi) asoratga solingan Maovoraunnahr va Xuoson, qolaversa, rus, xullas mo'g'ul bosqinchilarining oyog'i yetgan hamma mintaqalarda ezish, talash, xo'rlashsiyosati davom etayotgan edi.² Mo'g'ul feodallarining o'zaro nizolari noroziligidan ko'pdan bo'yon ichida yutib kelayotgan Turkiy aholining nufuzli vakillariga ta'sir qilmasligi mumkin emas edi Turkiy aholining yetakchilari mo'g'ul to'ralarining o'zaro to'palonlarida goh u tomonda, goh bu tomonda turib bo'lsada siyosiy kurashlarga aralasha boshladilar.³ Jumladan Yevroosiyo mintaqasida siyosiy qudratga ega bo'lgan*

¹ Sh. O'ljayeva Amir Temur davlat boshqaruvi Toshkent Akademik nashr 2017. 23b

² S.Toshkandiy Temurnoma T. Cho'lpon. 1991. 5 bet

³ S.Toshkandiy Temurnoma T. Cho'lpon. 1991. 6 bet

Turon zamini haqiqatdan Sohibquron Amir Temur hukumronligi davrida yuksak marralarga erishdai va geosiyosiy qudratga ega bo'ldi. XIV asr Turon mintaqasi lbir qancha atrofidagi davlatlar bilan hamkorlik aloqalarini olib bordi. Darhaqiqat Amir Temur alloma Salohiddin Toshkandiy takidlaganidek juda ham siyosiy vaziyatlar og'ir paytida hokimyat tepasiga kelgan bir paytda butun Yevroosiy mintaqasida diniy, siyosiy munosabatlar, qarama – qarshi kuchlarning munosabatlari avj olgan bir davr edi. Oltin O'rda xonligi, Usmoniylar, Vizantiya, Misr, Rim imperiyasi kabi davlatlar o'rtasidagi siyosiy, diniy munosabatlar og'ir vaziyati edi. Yevroosiy mintaqasidagi ushbu qudratli davlatlar bilan Turon zamini siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, dipomatik aloqalar olib bordi Ma'lumki, Yevroosiy mintaqasi turli ijtimoiy – siyosiy kuch tuzilmasi sifatida mavjud bo'lgan. Turon zaminida Amir Temur buyuk saltanat barpo etish borasidagi say harakatlarini shartli ravishda ikki davrga bo'lish mumkin. Amir Temur hukumronligining siyosiy boshqaruv tiziminig mohiyatini yoritadigan bo'lsak, davlat va jamiyat hayotida qurultoy, kengash singari ijtimoiy- siyosiy institutlarga ahamiyat qilganligi haqida dalolat beradi va bu tizimning o'ziga xos xususiyatlarini ko'rsatib beradi. Mir Temur har bir holatni siyosiy falsafiy strategik jihatdan tahlil va talqin qilgan buyuk hukumdor bo'lib, Shu bilan birga boshqaruv tuhunchasiga alohida aniqlik kiritiladi. Amir Temur qabul qilgan har bir qaror va farmonlarining hayotga tatbiq etilayotganligini, ijro etuvchi boshqaruv tashkilotlarini belvosita nazorat qilgan Amir Temur siyosiy va hamkorlik sohasidagi har qanday ma'lumotni ko'zdan kechirgan v bu farmon yorki qaror mintaq bo'ylab nizolarga sabab bo'lish yoki bo'lmasligini tahlil qilgan. Bundan ko'rinib turibdiki, Amir Temur nafaqat siyosatshunos, faylasuf balki, juda ham mukammal bilimga ega bo'lgan analitik tahlil qiladigan buyuk sarkarda bo'lgan. Tarixdan ma'lumki, Iskandar Zulqarnayn, Yuliy Sezar, Horun ar-Rashid, va Ma'mun singari tarixda o'chmas iz qoldirgan shaxslar qatorida Amir Temur ham siyosiy qudratga ega bo'lgan buyuk strategy hukumdor bo'lgan. Shuningdek, yirik davlat arbobi, mohir sarkarda, ilm-fan va madaniyat homiysi sifatida e'tirof etilgan. Temur davlati tuzilishi sohasida katta o'zgarishlarni amalga oshirdi Amir Temur davlatni boshqarishda ko'p narsalarga e'tibor berib, ularni bajarishga harakat qildi. Birinchi – uning davlati va saltanatiga bog'langan birinchi tuzugini u Tangri taoloning dini, Muhammad Mustafoning shariatiga dunyoda rivoj bergan. Har yerda va har vaqt islom dini quvvatlaganligidir. Ikkinchi – 12 tabaqa va toifadagi kishilar bilan mamlakatlarni zabt etgan, ularni idora qilgan. Davlat, saltanat ustunlarini o'shalar bilan o'tkazgan. Uchinchi – maslahat kengashi

tadbirkorlik faollik va hushyorlik bilan g‘animni o‘ziga bo‘ysundirgan. Saltanatini ishlarini muruvvat va sabr-toqat bilan yurgizgan.⁴ To‘rtinchi – davlat ishlarini saltanat qonun-qoidalariga asoslangan holda boshqargan. Amirlar, vazirlar, inoqlar lavozimida mamnun holda xizmat ko‘rsatishgan. Beshinchi – amirlar va sipohiylarni martaba va unvonlar bilan taqdirlagan. Oltinchi – adolat va insof bilan gunohkorlarga ham, begunohlar ham rahm qilib, tangrining yaratgan bandalarini o‘zidan rozi qiladi. Yettinchi – sayidlar, oqilu-donolar, olimlar, tarixchilarni izzat hurmatini joyiga qo‘ygan. Sakkizinchi – azmi-jazm bilan ish tutgan. To‘qqizinchi raiyat ahvolidan ogoh bo‘lgan, ulug‘ni ulug‘, kichikni kichik o‘rnida ko‘rgan. O‘ninchi – turku-tojik, arab ahlining turli toifa va qabilalardan bo‘lgan kishilarning ulug‘lariga hurmat bilan qaragan. O‘n birinchi – farzandlar, qarindoshlar, qo‘shnilar va ular bilan bir vaqtda do‘stlik qilgan barcha odamlarni davlatu ne‘mat martabasiga erishganida unutmay ularning haqlarini ado etgan. O‘n ikkinchi – do‘stu-dushmanligiga qaramay har joyda sipohiylarni hurmat qilgan. Amir Temur o‘z vazifalarini 4 toifaga bo‘lgan. Birinchi – asillik, toza nasllilik; Ikkinchi – aql-farosatlilik; Uchinchi – sipohu rayiyat ahvolidan xabardorlik, ularga nisbatan xushmuomalada bo‘lishlilik. To‘rtinchi – sabr-chidamlilik va tinchlik kabilarga ega bo‘lishi kerak.⁵ jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotiga beqiyos hissa qo‘shgan hukumdordir. Yevroosiyo mintaqasida ushbu davlat boshqaruvini joriy etilishiga ham sababchi bo‘lgan hukumdordir. Amir Temur buyuk Turon davlatining Yevroosiyo mintaqasida qudratli va mustahkam davlat ekanligini ko‘rsata oldi.

Jumlada Yevroosiyo nimaqasida Turon davlatining siyosiy strategik ahamiyati juda ham ahamiyatli bo‘lgan bo‘lib, XIV asr mintaqa taraqqiyotida xalqaro munosabatlarda davlatlar uxafsizligini ta‘minlash, harbiy, siyosiy, iqtisodiy va boshqa sohalarda amaliy ko‘magini bergaligi va mintaqaviy adolat o‘rnatish va imperiyalar o‘rtasida siyosiy ishonchni mutahkamlash, xalqaro munosabatlarga turli xil tartibsizliklarni bartaraf etish, Yevroosiyo mintaqasida nizolarni siyosiy yo‘l yoki harbiy yo‘l bilan adolat o‘rnatishga harakat qilganligini tahlili jarayonda o‘rganishimiz mumkin. Yevroosiyo mintaqasining tashqi va xalqaro aloqalarida birlamchi munosabatlar ahamiyat kasb etgan bo‘lib, o‘ziga xos milliy madaniyat diniy tafovut, madaniy munosabat, etnogenik kelib chiqish, ulkan ipmeriyalar o‘rtasigagi siyosiy hukumronlik, o‘z mohiyatiga ko‘ra maqsadlar barqarorligi,

⁴ B.Ahmedov Amir Temurni yod etib T. O‘zbekiston. 1996. 8.b

⁵ “Amir Temur – buyuk sarkarda va davlat arbobi” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Buxoro, 2022. 68 b.

diplomatik munosabatlar, shahar va davlatlar o'rtasidagi siyosiy – hududiy ziddiyatlar yuzaga kelishi mumkinligini guvohi bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- **Amir Temur – buyuk sarkarda va davlat arbobi**” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Buxoro, 2022. 68 b.
- Salohiddin Toshkandiy Temurnoma Toshkent. Cho'lpon. 1991. 6 bet
- Sh. O'ljayeva Amir Temur davlat boshqaruvi Toshkent Akademik nashr 2017. 23.b
- B.Ahmedov Amir Temurni yod etib T. O'zbekiston. 1996. 8.b

YUKSAK MA'NAVIYAT KUCH SOHIBI VATANPARVAR INSON

Sativaldiyev Pulatjan Adilovich

Navoiy Davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Barcha davrlarda shundan kelib chiqib ayniqsa bugungi davrda butun dunyo mamlakatlari uchun qolaversa mamlakatimiz uchun yoshlarimizni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga bo'lgan talab va ixtiyoy kun kunsayin ortib bormoqa. Inson tanasini kelishganligi va baquvvatligi badan tarbiyasi va moddiy ixtiyotlari bilan bo'lsa bo'lsa, inson uchun eng muhim oziqadan biri ma'naviy oziqadir, bu oziqa orqali inson qalbi ravshanlashadi va qalbdan nurlarning tarqalishi vujudga keladi. Quyoshning tong sahardan baland adirlikdan va osmon o'par harsang toshlar ortidan taralayotgan nurlari yer zamida mavjud bo'lgan barcha tirik mavjudodlarga o'zining ilqlik nurini sochadi. Shundan kelib chiqib inson qalbidan taralayotgan ma'naviyat nurlar beqiyos kuch bag'ishlaydi, aynan manashu kuch hich bir tarozi pallasi bilan o'lchab bo'lmaydigan vatanparvarlik tuyg'usidir.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, mamlakat, tarix, inson, ajdodlar, vatanparvarlik, donishmand, ta'lim-tarbiya.

Bizni havas qilsa arziydegan buyuk tariximiz bor. Havas qilsa arziydigan ulug' ajdodlarimiz bor. Havas qilsa arziydegan beqiyos boyliklarimiz bor. Va men ishonaman, nasib etsa, havas qilsa arziydigan buyuk kelajagimiz, buyuk adabiyotimiz va san'atimiz ham, albatta, bo'ladi.

Sh. M. Mirziyoyev

Prezidentimiz o'z so'zlarida keltirgan tariflarida vatanparvarlik tuyg'ulari jamiyat hayotining ustuvor jarasi ekanligini ko'ramiz. Islom olamida o'zidan uchmas iz qoldirgan ilohiyatshunos olim Abu Hamid G'azzoliy aytadiki tushakda yotgan bemor uch kun taom yimasa tana harakatdan to'xtaydi, shu singari inson qalbiga uch kun ilm kirmasa qalb o'ladi, o'lgan qalbdan ezdulik nurlari tarqalmaydi, ezgulik nurlari tarqalmagan qalbdan esa insonda yuzaga keladigan vatanparvarlik tuyg'ulari bo'lmaydi. Buyuk donishmand Abu Nasr Farobiyning fozil odamlar shahri asarda inson qanday qilib vatanparvarlik tuyg'ularini yuzaga kelishi mumkinligini ko'rsatib bergan.

Farobiyning uqdirishicha, inson ijtimoiy mavjudotdir. Tabiiy ravishda boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatga kirishga intiladi, natijada ijtimoiy faoliyat vujudga keladi. Jamiyat odamlarni birlashtirishi va ularga baxt-saodat bag'ishlashi kerak. "Fozil odamlar shahri" nomli asarida davlat boshlig'ining

fazilatlari belgilab beriladi. Davlatni boshqaruvchi kishi sog'lom, jasur, aqilli va ma'rifatparvar, adolatparvar bo'lishi, kishilar bilan muomila qilish, san'atini chuqur bilishi va unga amal qilishi zarur.

Farobiy qarashlarining asosiy tamoyili bu adolatparvarlikdir. Ideal shaharda ham adolat hamma narsadan ustun turadi. Hammaning tengligi, hamkorligi va axilligi mana shu davlatni asosiy tayanchi va kelajak ravnaqidir degan g'oyalarni ilgari suradi. Farobiy ta'lim-tarbiya haqidagi qarashlarida insonparvarlik g'oyalari alohida o'rin tutadi. Uning o'qtirishicha, insonni baxt-saodatga elituvchi jamoa yetuk jamoa bo'laolishi mumkin. Kamil insonni yaratish, uni baxt-saodatga elitish harqanday davlat jamoa boshlig'ining vazifasi bo'lishi darkor degan talimotni ilgari surgan. Abu Nasr Farobiyning o'z davrida ilgari surgan ilmiy qarashlari bugungi davr muammolarini hal qilishga qaratilgan asosiy manbalar xazinasidan joy olgan. Abu Nasr Farobiyning Fozil odamlar shahri asaridan kelib chiqib yondashadigan bo'lsak muhtaram yurt boshimiz Sh. M. Mirziyoyev xalq manfaatlaridan kelib chiqib odilonalik va adolatlilik tamoyillariga asoslanib islohatlar olib borilmoqda.

Bugungi kunda davlatimiz rahbari kelajak yosh avlodni yaxshi unub o'sib ulg'ayishi uchun barcha imkoniyat eshiklarini ochib bermoqda. Davlatimizda olib borilayotgan islohatlarning asosiy diqqat e'tibori bu aynan yoshlarga qaratilayotganini hayotning o'zi ko'rsatmoqda. Abu Nasr Farobiydan zamonasining podsholaridan biri, siz kuchli olimsiz qani menga davlatimni kelajagi haqida aytib bersangiz dib so'raganda, men sizni qo'l ostingizdagi yoshlar bilan suhbatlashishim kerak, undan sung sizning davlatiningiz kelalajagi haqida o'zimning fikr-mulohazalarimni aytib bera olaman degan ekan. Yoshlar ijtimoiy hayotning niholi. Yerga qadalgan yosh niholning qanday qilib ulg'ayishi va hosil berishi uga qarayotgan bog'bonning mehnatida ko'rinsa, o'sib ulg'ayib kelayotgan yosh avlodning bog'boni uning ota-onasi, mahallasi va davlatdir. Muhtaram yurt boshimiz tomonidan yoshlarni qo'llab quvvatlash uchun jamiyatning turli sohalarida imkoniyat eshiklari keng ochib berilmoqda. Bugungi murakkablashib ketayotgan bir davrda hattoki fuqarolar o'zi yashab kelayotgan joyi yani to'g'ilgan makonini tashlab ketish holatlari ko'zatilmoqda manashunday holatlardan xulosa chiqarish harbir insonning o'ziga halo. Ongi va tafakkuri yetarli darajada rivojlanib ulgurmagan jamiyatimizning tarkibiy qismi bo'lgan ayrim yoshlarimiz, to'g'ri va ravon bo'lgan tinch va osuda manzilga olib boradigan yo'ldan chetlashayotgan xolatlarni guvoxi bo'lyapmiz. Bunday muammoli holatlarni oldini olishga qaratilgan tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan harbiy vatanparvarlik tadbirlari

o'zining ijobiy samarasini berib kelmoqda. Bu tadbirlarni atroflicha yoritib beradigan bo'lsak, Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilari tomonidan harbiy vatanparvarlikni yoshlar ongi va qalbiga singdirish maqsadida maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari, umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilari, o'rta maxsus ta'limi talabalari, uyishmagan yoshlar va oliy talim dargohlarida tahsil olayotgan talaba yoshlar bilan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar keng miqyosda o'tkazib borilmoqda. Ayniqsa Davlatimiz tomonidan bugungi kunda uyushmagan yoshlarni uyushtirish va ularda sog'lom ma'naviy axloqiy muhidni yuzaga keltirish maqsadida joylardagi harbiy qismlarda armiya hayot maktabi shiori ostida ikki xaftalik o'quv kurslari tashkil qilinib kelinmoqda. Ezgu maqsadlar yo'lida qilingan harakatlar samarasiz ketmaganidek, ikki xaftalik harbiy qismdagi o'quv ko'rsalaridan tahsil olgan uyushmagan yoshlarning yaxshi tasurotlar bilan aytishi kishini quvontiradi. Jamiyatda har bir narsani o'lchov birligi bor masalan og'irlikniki kilogram, masofaniki metr, jinoyatniki qonun bo'lsa vatanparvarlik tuyg'usining o'lchov birligi bu inson qalbi, iymoni va vijdonidir, bular orqali faqat inson his qilish va anglash mumkin.

Davlatning rivojlanishi va yuksalishi istiqomat qilayotgan halqlarning o'zining kasb hunariga astoyidil sitqi dil bilan yondashishi bilan bog'liqdir. Talim va tarbiyaning uyg'unligi yuksak vatanparvarlikni shakillanishiga yordam beradi, buning boisi ta'lin nazariy yondashuv bo'lsa amalyot uning davomchisidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RUYXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Qarori.2020 y.
2. Karimov I. A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q Bez kelajagimizni o'z qo'limiz bilan quramiz.T.: O'zbekiston 1999 y.
3. J. YA. Yaxshilikov, N. E. Muhammadiyev falsafa Samarqand-2021 y.
4. Rustambek Shamsutdinov, Husanboy Mo'minov O'zbekiston tarixi O'zbekiston Respublikasi fanlar akademiyasi "Fan" nashriyoti davlat korxonasi Toshkent-2020 y.

**O'ZBEKISTON TARIXINI O'RGANISHDA ETNOGRAFIYANING
AHAMIYATI.**

Khatamjon Abdukadirov

Olmazor tumanidagi 278-maktab o'qituvchisi, Toshkent, Uzbekistan

Annotatsiya: Barcha sohalarni o'rganishda qo'shimcha fanlar yordam beradi. Tarixni o'rganishda esa etnografiya muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada etnografiyaning o'zbek tarixidagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Etnografiya, arxeologiya, antropologiya, geografiya, turkiy tilda.

Etnografiya (etnos xalq, grapxio — yozish) xalq haqidagi fan bo'lib, u xalqni o'rganuvchi, ta'riflovchi fan yoki xalqshunoslik fani deb ham yuritiladi. Bu fanni ayrim vaqtlarda «etnologiya» (lotin tilida «etnos» — xalq, «logos» — so'z, tushuncha, fikrlash) deb ham atashgan. Ba'zi olimlar etnografiya bilan etnologiya o'rtasida ma'lum darajada chegara borligini ta'kidlaydilar. Ba'zi olimlar esa buni inkor etadilar. Aksincha, bu ikki fan o'rtasida hech qanday chegara yo'q, balki ularning biri ikkinchisini to'ldiradi, izohlaydi. Etnografiya dunyo xalqlarining madaniyatini, maishiy hayotini, kelib chiqishi (etnogenezi)ni joylashishi (etnik geografiyasi)ni va madaniyat tarixini, o'zaro aloqa va munosabatlarini o'rganuvchi fandır.

Etnografiya tarixiy fanlar, ayniqsa, arxeologiya, antropologiya, geografiya va tilshunoslik bilan bevosita bog'liqdir. Bundan tashqari, u yozma manbalar, geografik hujjatlar, moddiy va maishiy materiallardan xam foydalanadi. Mana shu xususiyatlari bilan etnografiya boshqa tarixiy fanlardan farq qiladi. Inson aql-zakovati va qo'li bilan yaratilgan hamma narsa madaniyat etnografiyasidir. Madaniyat ham o'z navbatida ikkiga bo'linadi. Transport, arxitektura inshootlari, kiyim-kechak, zeb-ziyat, qurol-yarog', mehnat qurollari va shu kabilar moddiy madaniyatni tashkil etadi. Insonning ilmiy faoliyati bilan yaratilgan san'at, adabiyot, yozma manbalar, fan, falsafa, oilaviy hayot, diniy marosimlar, diniy e'tiqodlar va shu kabila ma'naviy madaniyatga kiradi. Etnografiya faqat moddiy madaniyat bilan ma'naviy madaniyat o'rtasidagi asosiy farqlarnigina o'rganib qolmay, balki ular orasidagi o'xshashlik va umumiy qonuniyatlarni ham o'rganadi.

Etnograflarimiz etnografiya fanining hamma sohasida peshqadam bo'lib bormoqdalar. Ba'zi etnograflarning asarlari faqat fan nuqtai nazaridangina emas, balki amaliy masalalarni hal qilish jihatidan ham muhim ahamiyatga ega. etnografik bilimlar xalqlarning g'oyat boy madaniyat merosidan foydalanish imkoniyatini beradi. etnograflarning markaziy vazifalaridan biri barcha xalqlarga

xos yangi turmush tarzining umumiy xususiyatlarini o`rganishdan iborat. Ijtimoiy va oilaviy turmushdagi yangi progressiv formalarni tadqiq qilish yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga katta yordam beradi.

Etnograf olimlar oldida turgan muhim vazifalardan biri — xalqlarning kelib chiqishini, ular haqidagi etnografiyaga oid ma`lumotlarni to`plash, yig`ish, umumlashtirish va tadqiq qilish hamda shular asosida ilmiy xulosa chiqarishdan iboratdir. Masalan, o`zbek xalqining kelib chiqishi va xalq bo`lib shakllanishi juda xam murakkab jatumanni boshidan kechirgan. Ko`p vaqtlardan beri tadqiqotchilar orasida o`zbek xalqining kelib chiqishi to`g`risida har xil, ayrim hollarda chalkash fikrlar hukm surib kelmoqda. Ko`plab tadqiqotchilar bu murakkab va chalqash masalani echib berish ustida ish olib bormoqdalar.

Ma`lumki, «o`zbek» etnik nomining kelib chiqishi Dashti qipchoqda tashkil topgan Oq o`rda va Shaybon ulusida, ya`ni Sirdaryo, Orol dengizi va Volga bo`ylari oralig`idagi keng hududda ko`chib yurgan, XIV asrdan boshlab o`zbeklar deb yuritilgan turk-Mo`g`ul qabilalari bilan bog`liqdir. Bu qabilalar XV asr davomida nihoyatda zo`r xarbiy-siyosiy kuchga ega bo`lgan davlat tashkil qilib, XVI asrning boshlaridan Muhammad Shayboniyxon boshchiligida O`rta Osiyoga, shu jumladan, hozirgi O`zbekiston hududiga bostirib kiradi va o`rnasha boshlaydi. Ayrim tadqiqotchilar o`zbek xalqining kelib chiqishi tarixini mazkur istilo davri bilan bog`lab, o`zbek xalqining shakllanishi XV — XVI asrlardan boshlanadi, degan mutlaqo noto`g`ri fikr yuritib kelgan edilar. Yirik olimlar, chunonchi, S. P. Tolstov, A. Yu. YAKubovskiy, YA. G`. G`ulomov, A. Asqarov, B. Ahmedov, I. Jabborov va boshqalar o`zbek xalqining boshlang`ich yadrosi O`rta Osiyoda quldorlik davrida yashagan qadimgi so`g`diylar, xorazmiylar, sak qabilalari va urug`-aymoqchilikni unutgan, keyinroq ko`chmanchilikdan o`troq dehqonchilikka o`tib sart nomini olgan, turkiy tilda so`zlashuvchi chigil, qorluq, yag`mo, tuxsi, arg`u kabi qavmlardan iborat ekanligini, o`zbek elatining shakllanishi asosan XI-XII asrlarda tugaganligini va XVI asr boshlarida paydo bo`lgan ko`chmanchi SHayboniy o`zbeklarning o`zbek xalqining qadimgi yadrosiga aralashib ketib, unga faqat o`z nominigina berganligini asosli dalillar bilan isbotlab berganlar. Keyinchalik keng miqyosda o`tkazilgan arxeologiyaga oid va antropologiyaga oid tadqiqotlar, bizgacha etib kelgan yunon, arab, fors va xitoy mualliflarining va boshqa sayyohlarning juda ham noyob axborotlari o`zbeklarning Farg`ona, Zarafshon, Surxondaryo, Qashqadaryo vodiylarida, Xorazm va Toshkent vohalarida yashagan qadimiy avlod-ajdodlarining etnografiyaga oid qiyofasini to`liq bo`lmasa ham ko`z oldimizga keltirishga imkon beradi. O`rta Osiyo, shu

jumladan, O'zbekiston hududida Rossiya Fanlar akademiyasining va O'zbekiston Fanlar akademiyasining tarix va arxeologiya institutlari tomonidan uyushtdor'lgan ko'p yillik samarali ishlar natijasida o'zbeklarning avlod-ajdodlari qadimdan o'troq, yirik sug'orish inshootlariga asoslangach dehqonchilikka, mustaqil, o'ziga xos yuksak madaniyatga ega bo'lganligi isbot qilindi.

Uzoq asrlar davomida shakllanib kelgan yuqori darajadagi madaniy zamin bo'lmaganda, ilk feodalizm davrida, ya'ni IX — XII asrlarda butun O'rta Osiyo, shu jumladan, O'zbekistonda fan va madaniyat gurkirab o'sib, jahonga Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Muhammad ibn Muso Xorazmiy, Abunabr Forobiy kabi fanning ko'p sohdlarini mukammal egallagan ulug' siymolarni etkazib berishi mumkin emas edi. O'rta asrning eng yirik olimlaridan iste'dodli tilshunos Mahmud Koshg'ariy o'zining «Devonu lug'atit turk» nomli noyob asarida o'zbek xalqining eng qadimgi turkiy tilda gapiruvchi ajdodlaridan biri bo'lgan chigil qabilalari Iskandar Zulqarnayn yurish qilgan davridayoq ko'p nufuzli etnografiyaga oid guruhlardan hisoblangani haqida ma'lumot beradi.

XI asrning etuk shoiri va olimi Yusuf Xos Hojib tomonidan yaratilgan, o'z davrining zo'r badiiy asari hisoblangan «Qutadg'u bilig» ning ana shu chigil qabilalari tili asosida yozilganini va bunday ajoyib asar agar uzoq asrlar davomida iqtisodiy, madaniy birlik negizida dunyoga kelgan umumiy bir til bo'lmagan holda paydo bo'la olmasligini ham e'tiborga olsak, u vaqtda o'zbek xalqining tili nihoyatda uzoq tarixga ega ekanligiga ishonchimiz komil bo'ladi.

Mahmud Koshg'ariy o'z asarida ilk o'rta asrlarda ham turkcha, ham so'g'diycha so'zlaydigan, ya'ni ikki tilli bo'lgan va faqat turkcha gapiradigan kishilarning juda ko'pligini, lekin faqat so'g'diycha so'zlaydigan kishilarning mutlaqo yo'qligini xamda turkiy tillar eski tillarni siqib chiqarganligini aytadi. Demak, o'zbek xalqi milodimizdan avvaloq muayyan bir hududda o'ziga xos moddiy va ma'naviy birlik yarata boshlab, asta-sekin til jihatidan xam umumiylikka erisha boshlaydi. Natijada, yuqorida aytilganidek, XI-XII asrlarga kelib o'zbek xalqi asosan shakllanadi.

Arxeologiyaga oid va antropologiyaga oid kashfiyotlar natijasida to'plangan ma'lumotlardan tashqari, o'zbek xalqining avlod-ajdodlari to'g'risidagi ba'zi paleoetnografik ma'lumotlarni yozma manbalarda ham uchratish mumkin. Qadimgi xorazmiylar, so'g'diy va saklar yoki massagetlar haqidagi ayrim ma'lumotlar antik davr mualliflari-miletlik Gekatey, Strabon, Gerodot, Arrian va Ptolomey asarlarida, qadimiy forsiy yozuvlar va butun o'rta SHarqda tarqalgan muqaddas kitob — «Avesto» da mavjud.

Milodimizdan oldingi II asrdagi Xitoy elchisi va sayyohi CHjan TSYanning Davan (qadimgi Farg`ona) va Kangyuy (Xorazm) davlatlari haqida qoldirgan ba`zi ma`lumotlari ham etnografiya jixatidan diqqatga sazovordir. Afsuski, islom dini tarqalguncha, ya`ni VII — VIII asrlargacha bo`lgan davrni yoritish uchun mahalliy yozma manbalar yo`q.

Arab istilosi davrida tarixiy asarlar va ularning mualliflari vahshiylarcha yo`q qilib tashlanganligi haqida Beruniy xabar qiladi. Arab istilosi arafasiga oid bo`lgan yodgorliklar (Tuproqqal`a, Bolalitepa, Varaxsha, Panjakent) dan topilgan boy, devorga ishlangan rasmlar, har xil haykal va o`ymakor bezaklar ajoyib san`at durdonalari bo`libgina qolmay, o`sha davrda yashagan xalqning xo`jalik faoliyati, etnik tuzilishi, moddiy va maishiy turmushi, urf-odatlarini o`rganishda muhim va birinchi darajali tarixiy etnografik manba bo`lib xizmat qiladi. Arab istilosidan keyingi asrga oid etnografik ma`lumotlar mahalliy va arab yozuvchisayyohlarining asarlarida mavjud. IX — XII asr mualliflaridan Ibn Xurdadbeh al-Balxiy, al-Istaxriy, Ibn Havqal, Mas`uddiy YOqut singari yirik geograf va sayoxatchilar, mahalliy mualliflardan faylasuf, musiqashunos Abu Nasr Forobiy, mashhur qomuschi olim Abu Rayhon Beruniy va buyuk tabib Abu Ali ibn Sino, etnograf, geograf, tarixchi olim Abu Sa`d Abdulkarim ibn Muhammad Sam`oniy hamda noma`lum muallif yaratgan «Xudud al-olam» singari asarlarda O`zbekiston hududidagi o`sha davrda yashagan aholi to`g`risida ba`zi etnografiyaga oid lavhalar keltirilgan. Ma`lumki, CHingizxon hukmronligi davrida Mo`g`ullar saltanati misli ko`rilmagan darajada kengayib ketdi. Ular bosib olgan o`lkalarini vahshiylarcha taladi, shahar va qishloqlarning kulini ko`kka sovurdi. Qo`l ostidagi o`lkalarda nihoyatda og`ir zulm o`tkazdi. Evropa monarxleri va Rim papasi dahshatli, jahonni larzaga solgan CHingizxon bilan savdo, siyosiy va diplomatik munosabatlar o`rnatishga qiziqishdi. Birinchi bo`lib, «Tatarlar o`lkasiga» ga papa Innokentiy IV 1245 yilda frantsiskalik Ioanna Plano Karpini boshchiligida monarxlardan iborat elchilarni yuboradi. Xuddi shu maqsad va shu yo`l bilan 1249—1251 yillarda safar qilgan Plano Karpini vatandoshi Vil`gel`m Rubruk asarida va venetsiyalik Marko Polo (Rim papasining topshirig`i bilan kelgan) asarlarida ham (ular Xitoyga O`rta Osiyo orqali o`tishgan) o`lkalar haqida etnografiyaga oid ma`lumotlar keltirganlar.

Qudratli va keng saltanat tashkil qilgan buyuk sarkarda Amir Temur va uning taxt vorislari hukmronlik qilgan davrda O`rta Osiyo, shu jumladan, O`zbekiston yirik madaniyat markaziga aylandi va uning boshqa mamlakatlar bilan har tomonlama aloqalari kuchaydi. Bu davrga oid qiziqarli ba`zi etnografiyaga oid

ma'lumotlarni ispan elchisi ritsar' Rui Gonzales de Klavixoning asarida, rus solnomalarida, mahalliy mualliflar Nizomiddin SHomiy, Abdurazzoq Samarqandiy va boshqalarning asarlarida uchratish "mumkin. Temur davlati hukmronlik qilgan davr haqida hamda ko'p yurtlarni bosib olib va o'z boshidan kechirganlarini yozib qoldirgan (buyuk o'zbek shoiri Alisher Navoiyning zamondoshi) yirik davlat arbobi, andijonlik Zahiriddin Muhammad Boburning «Voqeaiy Boburiy» yoki «Boburnoma» deb nomlangan asarida etnografiyaga oid ma'lumotlar ham keltirilgan.

XVI asr boshlarida O'rta Osiyoni bosib olgan ko'chmanchi o'zbeklarning etnik tarkibi, joylashgan hududi, turmushi va urf-odatleri haqida Mas'ud ibn Usmon Ko'historiyning «Tarixi Abulxayrxoniy», Kamoliddin Binoiyning «Shayboniynoma» va Abdulxayr Fazlulloh Ruzbehonning «Mehmonnomayi Buxoro» nomli asarlarida etnografiyaga oid qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. O'rta Osiyoda o'zbek xonliklari paydo bo'lganidan keyin markazlashgan rus davlati bilan ular orasida muntazam ravishda savdo va diplomatik munosabatlar o'rnatila boshlanadi. XVI asrning faqatgina ikkinchi yarmidayoq O'rta Osiyodan Rusiyaga 8 marta elchilar yuborilgan bo'lsa, XVII asrda Xiva xonligidan 12 marta, Buxorodan esa 13 marta elchilar jo'natilgan. Bunga javoban rus davlati ham o'z elchilarini o'zbek xonliklariga yuboradi va ularga diplomatik vazifalardan tashqari, mazkur o'lkalar to'g'risida har xil ma'lumotlar to'plash ham topshiriladi. Rus elchilarining, to'plagan ma'lumotlari hozir ham ilmiy jihatdan o'z qimmatini yo'qotmadi.

Bu sohadagi tashabbusni dastlab 1558 yilda Xitoyga O'rta Osiyo orqali savdo yo'lini aniqlash maqsadida Moskvaga kelgan Angliya savdo kompaniyasining vakili Antoniy Jenkinson boshlab berdi. U Moskva hukumati yordamida Astraxan' va Kaspiy dengizi orqali Xiva va Buxoroga boradi. Qishni o'sha erda o'tkazib, 1558 yilda Moskvaga ketayotgan Buxoro va Xiva elchilariga Angliya savdo kompaniyasi o'z vakili A. Jenkinsonni qo'shib yuboradi. U o'z maqsadiga erisha olmagan bo'lsada, O'rta Osiyo haqida anchagina ma'lumotlar to'pladi. Rossiya bilan O'rta Osiyo o'rtasidagi munosabatlar ayniqsa XVIII asrda Buyuk Pyotr davrida kuchayadi. Rossiya iqtisodiy jihatdan rivojlanib, xom ashyo manbai va sanoat mahsulotlari sotadigan yangi bozorlarga muhtoj bo'lib qoladi. SHu munosabat bilan O'rta Osiyoga har xil diplomatik va savdo vakillarini yubora boshlaydi. Pyotr I O'rta Osiyoni o'z ta'siriga olish maqsadida ikkita ilmiy safar uyushtirdi. Ilmiy safarning bittasiga qnyaz' Aleksandr Bekovich-CHerkasskiyni, ikkinchisiga Ivan Buxgol'tsni boshliq qilib tayinlaydi. Bu ilmiy safarlar

mag`lubiyatga uchragan bo`lsa-da, Pyotr I to umrining oxirigacha o`z maqsadidan voz kechmadi. Uning buyrug`i bilan 1718 yilda Kaspiy dengizini tekshirish uchun yangi ilmiy safar tuziladi va 1720 yili Kaspiy dengizining birinchi xaritasi yaratiladi. Kelasi yili Buxoroga rus elchisi bo`lib kelgan Florio Beneveni Xivaga ham borib, faqat 1725 yilda Pyotr I o`limidan so`ng Rossiyaga qaytgan va bu mamlakatlar to`g`risida geografiyaga oid tarixiy hamda etnografiyaga oid ma`lumotlar olib kelgan.

Ko`hna Xorazm aholisining XVIII asr o`rtalaridagi turmushi to`g`risidagi etnografiyaga oid muhim ma`lumotlarni 1740—1743 yillarda Dmitriy Gladishev va Ivan Muravin boshchiligidagi Orol dengizi va Xiva ilmiy safari hmda 1753 yilda Samara savdogari Daniil Rukavkinning Xivaga qilgan sayoxdti davrida to`plagan ma`lumotlaridan olish mumkin. 1774 yilda Orenburg cho`llarida qozoqlar tomonidan asir olingan rus unter-ofitseri Filipp Efremov asirlikdan qochib, Qo`qon, Marg`ilon, qashqar, YOrkent, Tibet, Hindiston va Angliya orqali 1782 yilda Rossiyaga qaytib keladi va ko`rgan-bilganlarini yozib qoldiradi. 1781 yilda Buxoroga elchi bo`lib kelgan Mendiyo Bekchurin va 1794-1796 yillarda Buxoroga sayohat qilgan T. Burnashevning hikoyalari ham bor. SHu davrdagi Xiva xonligiga oid tarixiy va etnografiyaga oid ma`lumotlar xonning taklifi bilan Xorazmga kelgan ko`z shifokori, mayor Blankennagelning yozib qoldirgan xotiralari ham mavjud.

O`zbek xalq etnografiyasiga oid ma`lumotlar to`plash XIX asrning birinchi yarmida N.N.Muravev, A.F.Negri, N.V.Xanikov G.I.Danilevskiylar olib borgan kuzatishlar O`rta Osiyo xalqlari, shu jumladan, o`zbeklarning etnografiyasini o`rganishdagi dastlabki ilmiy qadamlar bo`ldi.

1819—1820 yillarda Xiva xonligiga sayohat qilgan kapitan N.N.Muravev o`z taassurotlarini asar tarziga keltirib katta ish qildi. 1820 yili Buxoroga jo`natilgan A.F.Negri boshchiligidagi diplomatik missiya qatnashchilaridan e.A.Eversman, X.Pander, P.YAkovlev, Budrin va polkovnik G.Meyendorflarning kitob va xotiralari nihoyatda boy tarixiy etnografik ma`lumotga ega, G.Meyendorfnig turli tillarda nashr qilingan «Orenburgdan Buxoroga sayohat» nomli kitobida Buxoro xonligining geografik o`rni, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli, davlat tuzilishi, aholisi va uning mashg`uloti, qishloq xo`jaligi, sug`orish tizimi, hunarmandchiligi, ichki va tashqi savdo, oila va xotin-qizlarning turmushi haqida qimmatbaho ma`lumotlar keltirilgan. Bu borada ayniqsa 1833-1841 yillarda Orenburg gubernatorining maxsus topshirig`iga binoan ishlagan iste`dodli

yozuvchi, fol'klorchi, etnograf, vrach va adabiyotshunos, mashxur leksikograf V.I.Dallning olib borgan ilmiy ishlari diqqatga sazovordir.

1840—1850 yillar ichida Qozog'iston va O'rta Osiyo xalqlarining etnografiyasini ilmiy jihatdan o'rganishda talantli aka-uka Nikolay va YAKov Xanikovlarning xizmati katta. YAKov Xanikovning 1851 yilda nashr qilingan «Orol dengizi va Xiva xonligi xaritasiga izohnoma» asarida etnografiyaga alohida e'tibor berilgan. Uning ishlariga P.P.Semyonov va I.V.Mushketovlar yuksak baho berdilar. Etnografiyaga oid muhim ma'lumotlar 1843 yilda Xiva xonligiga diplomatik missiya a'zolari bilan kelgan polkovnik G.I.Danilevskiy, F.N.Baziner asarlarida ham keltirilgan.

O'sha davrlarda atoqli sharqshunos olim V.V.Grigorev Orenburgda istiqomat qilgan va u Rossiyada birinchi bo'lib SHarq xalqlari tarixi kursini o'qita boshladi. Uning 200 dan ortiq ilmiy ishlari orasida o'rta Osiyo xalqlariga, jumladan, o'zbeklarga tegishlilari ham mavjud. 1851-yilda Orenburgga kelib sayohat qilgan V.V.Velyaminov-Zernov ham o'zbek xalqiga oid bir qancha qiziqarli tarixiy asarlar yaratgan. 1858-yilda polkovnik N.P.Ignatev boshchiligidagi Xiva va Buxoroga yuborilgan yirik diplomatik missiya ham ancha samarali ish olib borgan.

Turk tillarini yaxshi bilgan mashhur vengr sharqshunos olim Arminiy Vamberi 1863 yili darvesh libosini kiyib, savdo karvoni bilan Xiva, Buxoro, Samarqand va boshqa O'rta Osiyo shaharlariga sayohat qiladi. Sayyoh olimning O'rta Osiyo haqida yozgan asarlarida mahalliy aholi, shu jumladan, o'zbek xalqi etnografiyasiga oid qiziqarli ma'lumotlar bor. U o'zbek urug'lari haqida gapirib, birinchi bo'lib «o'zbek» so'zining kelib chiqishi to'g'risida mulohaza yuritadi. A.Vamberi 32 o'zbek qabilalarining ro'yxatini beradi va ularning kiyim-kechaklari, taomlari, o'yin va musiqa asboblari, urf-odatlar va diniy marosimlari to'g'risida hikoya qiladi. Asar muallifi ayrim bo'rttirish, xatolarga yo'l qo'yganligi uchun uni sharqshunos olimlar, jumladan, V.V.Bartol'd ancha tanqid qilgan.

Shunday qilib, bu ayrim jasur va bilimli sayyoh, hamda elchilarning samarali mehnati tufayli XIX asrning birinchi yarmiga kelib o'zbeklar to'g'risida etnografiyaga oid dastlabki muhim ilmiy ishlar paydo bo'la boshlaydi. Rus sharqshunos olimlari fors-tojik va arab tillarida bitilgan qo'lyozma asarlarni o'rgandilar va uning ma'lumotlarini o'zbek xalq etnografiyasini o'rganishga tatbiq qildilar. Haqiqatan ham XVI — XIX asr o'rtalarigacha bo'lgan davr ichida mahalliy mualliflar tomonidan yaratilgan tarixiy asarlarda ba'zi muhim etnografik lavxalar bor. Iste'dodli tarixchi, shoir va musiqashunos Hofizi Tanish Buxoriyning «Abdullanoma», tarix tibbiyot va adabiyot sohasida tanilgan davlat arbobi

Abulg'ozixonning bir necha bor chet tillarga tarjima qilingan «SHajarai turk va Mo'g'ul» hamda «SHajarai tarokima» kabi asarlari mavjud. Mashhur o'zbek tarixchilari SHermuhammad Munis, Muxammad Rizo Ogahiy va Muhammad Yusuf Bayoniylarning «Firdav ul-iqbol», «Riyoz ud-davlat», «Zubda ut-tavorix», «Jomi` ul-voqeoti Sultoni», «Gulshani davlat», «SHohidi iqbol», «SHajarai Xorazmshoxiy», «Xorazm tarixi» kabi asarlarida XVII asrning II yarmidan to XX asr boshlarigacha Xorazm va qo'shni yurtlarda ro'y bergan tarixiy voqealar yuksak mahorat bilan tasvirlanadi. O'zining boy mazmuni, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy ma'lumotlarning ko'pligi va rang-barangligi bilan ajralib turuvchi bu tarixiy asarlar o'sha davrdagi o'zbek xalqi etnografiyasini o'rganish uchun muhim manba bo'la oladi. O'zbek xalqining etnografiyasini o'rganish bilan shug'ullangan N. P. Ostroumov, N. S. Likoshin singari tadqiqotchilar o'lkadagi mustamlakachilik ma'murlarining vakillari bo'lib, o'z asarlarida chorizmning mustamlakachilik siyosatini targ'ib qildilar. Biroq bularning asarlarida ham mahalliy aholining turmushi, madaniy hayotiga doir dalillarga asoslangan bir qancha diqqatga sazovor ma'lumotlar bor. O'rta Osiyo yurishlari davrida V. V. Radlov, A. P. Fedchenko, A. L. Kun, M. A. Middendorf kabi tadqiqotchilar katta va samarali mehnat qildilar. V.V.Radlov O'rta Osiyo xalqlarining tili, etnografiyasi haqida ma'lumotlar to'plagan; o'rta Zarafshon vodiysi bo'ylab sayohat qilib, qiziq-qiziq ocherklar yozgan.

A. P. Fedchenko o'z rafiqasi bilan o'zbek xalq etnografiyasiga oid juda ko'p ma'lumotlar to'plagan va «Qo'qon xonligida» degan asarini yozgan. 1917-yildan ilgari tadqiqotchilarning ishlarini mujassamlashtirgan umumiy monografiyalarda ham o'zbeklar haqida qimmatli ma'lumotlar to'plangan. Etnografiyaga oid ma'lumotlarni saqlash va keng ommaga etkazishda ilmiy jurnallar, statistik boshqarmalarning spravochnik va to'plamlari hamda «Turkistanskie vedomosti» gazetasining xizmatlari ham katta bo'ldi.

Ilmiy jamiyatlar va to'garaklar ichida o'zbek etnografiyasini o'rganishda Rus geografiya jamiyati va uning Turkiston bo'limi, Turkiston arxeologiya havaskorlari to'garagi, tabiiyot, antropologiya va etnografiya havaskorlari jamiyati Turkiston bo'limining faoliyati alohida e'tiborga sazovor.

Shunday qilib, XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asrning boshlarida o'zbek etnografiyasini o'rganishda ilmiy jihatdan diqqatga sazovor bir qancha ishlar paydo bo'lib, jiddiy tadqiqotchi olim va o'lkashunoslar safi ancha kengaydi. Ular o'z asarlarida o'zbek va boshqa O'rta Osiyo xalqlari madaniy va maishiy turmushining xususiyatlari, ijtimoiy va oilaviy tuzumning o'tmish va o'z

zamonasidagi shakllari, urf-odatlarini, urug`-aymoq va qabilaviy tuzumi, diniy e`tiqodlari va etnografiyaga oid boshqa xususiyatlarini ta`riflash bilan birga ularning ma`nosini ilmiy jixatdan ham sharhlashga intilganlar. Lekin o`z davrining hukmron g`oyalari ta`siri ostida bo`lgan bu tadqiqotlar ma`lum masalalarni yoritishda bir qadar cheklangan edi. Burjua etnografiya faniga xos mujmallik bu sohaga deyarli taalluqli bo`lmagan yuzaki ishlarning kelib chiqishiga yo`l ochib berganligini xam unutmaslik kerak.

Ijtimoiy masalalarni sharhlashda o`tmish tadqiqotchilarining o`jizligi, sub`ektivizmi, ba`zan irqiy kontsepsiyalarning hukm surganligi ularning ko`p asarlarida ham o`z aksini topgan. Ammo o`sha davrning olim va o`lkashunoslari orasida ozodlik, gumanizm va demokratik g`oyalar bilan sug`orilgan shaxslarning borligi diqqatga sazovordir. Ular to`plagan daliliy ma`lumotning qimmatini esa benihoyadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Artsixovskiy A B.«Arxeologiya asoslari» Toshkent «O`qituvchi» 1970yil.
2. Nabiev A. «Tarixiy o`lkashunoslik» Toshkent «O`qituvchi» 1996 yil.
3. Sa`diev A. «XIX asrda Turkistonda tarix fani» Toshkent 1960 yil
4. G`ulomov Ya.G. «O`zbekistonda arxeologiya» Toshkent 1956 yil.
5. Axmedov B. O`zbekiston xalqlari tarixi manbalari T. "O`qituvchi" 1991 yil.
6. Sullaymonova F. G`arb va Sharq. T. "O`zbekiston" 1997 yil.
7. Nabiev A. «Tarixiy o`lkashunoslik» Toshkent «O`qituvchi» 1996 yil.
8. Sullaymonova F. G`arb va sharq. T. "O`zbekiston" 1997 yil
9. G`ulomov A.G. «O`zbekiston arxeologiya" Toshkent 1958 yil.
10. Artsixovskiy A B.«Arxeologiya asoslari» Toshkent «O`qituvchi» 1970yil.
11. Sagdullaev S.A. "Kadimgi O`zbekiston yozma manbalarda» 1996 yil, Toshkent.
12. Jabborov I.M. «O`zbek etnografiyasi», T., 1994.
13. Annaev T., .Shaydullaev Sh. ,»Surxondaryo tarixidan lavhalar», Samarkand, 1997.
14. Shoniyozov K. O`zbek xalqining shallanishi. T., 2001.
15. Mirzaev J.Z. Termiz tarixi. T., "Sharq", 2001.
16. Tursunov S.N. va boshqalar. Surxondaryo tarix ko`zgusida.T., Sharq, 2001.

SPINAL CORD TUMORS

Arzikulov Shokhrukh

Department of Neurosurgery,

Jizzakh Branch of the Republic Emergency Medical Scientific Center

Abstract: Spinal cord tumors are rare but serious growths of abnormal cells within or surrounding the spinal cord. They can be either benign or malignant, with symptoms varying based on the tumor's size and location. Despite advancements in medical technology, diagnosis and treatment remain challenging due to the tumor's sensitive location. Current diagnostic methods involve a combination of clinical examinations, imaging, and biopsy. Treatment options include watchful waiting, surgery, radiation therapy, chemotherapy, and targeted therapy. Ongoing research is focused on improving early detection, understanding the genetic and molecular basis of these tumors, and developing more effective and targeted treatments.

Keywords: Spinal Cord Tumors: Definition and Types, Symptoms and Diagnosis of Spinal Cord Tumors, Treatment Options for Spinal Cord Tumors, Surgical Intervention for Spinal Cord Tumors, Radiation Therapy for Spinal Cord Tumors

A spinal tumor is an abnormal growth of cells within or surrounding the spinal cord. These tumors can either be benign (non-cancerous) or malignant (cancerous), and their occurrence is relatively rare. Despite their rarity, they pose a significant health challenge due to the critical nature of the spinal cord in the body's function. This article will provide an in-depth look at spinal tumors, their types, causes, symptoms, diagnosis, treatment, and potential complications.

Introduction to Spinal Cord Tumors

Spinal cord tumors are a rare, yet serious medical condition characterized by the growth of abnormal cells within or around the spinal cord. These tumors can either be benign (non-cancerous) or malignant (cancerous). Even non-cancerous spinal tumors can cause significant health problems, because they can compress the spinal cord and other adjacent structures, leading to serious neurological complications.

The spinal cord, enclosed by the vertebral column, is an integral part of the central nervous system. It plays a vital role in transmitting signals between the brain and the rest of the body. Therefore, any disruption caused by a tumor can significantly impact an individual's ability to move or feel sensation, among other potential issues.

Spinal cord tumors are categorized based on their location. Intramedullary tumors occur within the spinal cord itself, extramedullary tumors develop in the spaces around the spinal cord, and vertebral column tumors arise in the bones of the spine.

The symptoms of spinal cord tumors vary greatly, depending on the size and location of the tumor. Common symptoms include back pain, loss of sensation or muscle weakness in the legs, difficulty walking, and loss of bowel or bladder function.

The exact cause of spinal cord tumors is yet unknown, but they may be associated with certain genetic diseases or exposure to radiation. In some cases, spinal tumors are metastatic, meaning they originate from a cancer that has spread from another part of the body.

Diagnosis involves a thorough medical history check and physical examination, followed by imaging tests such as Magnetic Resonance Imaging (MRI) or Computerized Tomography (CT) scans, and sometimes a biopsy.

Treatment depends on the type, size, and location of the tumor, and the patient's overall health. Options typically include watchful waiting, surgery, radiation therapy, chemotherapy, or targeted therapy.

Comprehensive understanding and awareness about spinal cord tumors are crucial for early detection and appropriate treatment, improving the prognosis and quality of life of affected individuals.

Materials and Methods The study of spinal cord tumors involves a multidisciplinary approach, utilizing a variety of tools, techniques, and methods from the fields of clinical medicine, radiology, pathology, and oncology.

Clinical Examination: An essential first step is a thorough clinical examination where the patient's medical history is evaluated, and a physical examination is conducted. Neurological assessments help identify any loss of sensory and motor functions, and a detailed history helps to identify genetic predispositions or exposure to potential risk factors.

Imaging Techniques: Imaging techniques play a crucial role in diagnosing and monitoring spinal cord tumors. Magnetic Resonance Imaging (MRI) is the gold standard for visualizing the spinal cord and associated structures. It provides high-resolution images that clearly delineate the tumor from the surrounding tissues. Computerized Tomography (CT) scans and Positron Emission Tomography (PET) scans can also be used to provide additional information about the tumor's size, location, and possible spread.

Biopsy: In some cases, a biopsy may be required to confirm the diagnosis and determine the tumor's type. This involves taking a small sample of the tumor tissue, usually guided by CT or MRI, and analyzing it under a microscope.

Laboratory Testing: Molecular and genetic testing of the tumor tissue can provide valuable information about the tumor's specific characteristics, helping to guide treatment decisions. Techniques such as immunohistochemistry, fluorescence in situ hybridization (FISH), and next-generation sequencing can be used to identify specific genetic alterations or protein expressions that are unique to the tumor.

Data Analysis: Finally, statistical analysis of the collected data, including demographic information, clinical features, imaging findings, and pathological results, is conducted to draw meaningful conclusions.

Ethical Consideration: All methods involving human subjects should be carried out in accordance with relevant ethical guidelines and regulations. Informed consent should be obtained from all participating individuals.

Studying spinal cord tumors through these comprehensive methods allows for a better understanding of the disease, which can lead to more effective treatment strategies and improved patient outcomes.

Results and Discussion:

The results of studies on spinal cord tumors have offered significant insights into their diagnosis, management, and prognosis.

Results

Studies have shown that MRI is the most sensitive imaging modality for detecting spinal cord tumors. It provides detailed images of the spinal cord and surrounding structures, allowing for an accurate assessment of the tumor's size, location, and extent.

Biopsies and subsequent pathological examinations have been invaluable in classifying spinal cord tumors and determining their grade. Genetic and molecular analyses have revealed specific markers associated with different tumor types, which can guide treatment decisions.

The choice of treatment for spinal cord tumors depends largely on the tumor's type, location, and the patient's overall health status. Surgical resection, when feasible, has been shown to significantly improve symptoms and survival rates. Adjuvant therapies like radiation therapy and chemotherapy have also been effective, particularly for malignant and metastatic tumors.

Discussion

Despite significant advancements, the diagnosis and treatment of spinal cord tumors remain challenging. Symptoms often mimic those of other conditions, leading to late diagnoses. The sensitive location of these tumors often makes complete surgical resection difficult, and there's a risk of damaging healthy spinal tissue, which can lead to further neurological deficits.

Understanding the molecular and genetic basis of spinal cord tumors is an active area of research. The identification of specific biomarkers has opened new doors for targeted therapies, and ongoing research promises more effective treatment strategies in the future.

The role of multidisciplinary care cannot be overstated. A coordinated approach involving neurologists, neuroradiologists, neuropathologists, and oncologists is essential for ensuring optimal patient outcomes.

In conclusion, while significant strides have been made in understanding spinal cord tumors, further research is necessary to improve early detection and develop more effective and targeted treatments. The ultimate goal is to enhance the quality of life and survival rates for patients living with this challenging condition.

References:

1. Ostrom QT, Gittleman H, Liao P, et al. CBTRUS statistical report: primary brain and central nervous system tumors diagnosed in the United States in 2007-2011. *Neuro Oncol.* 2014;16 Suppl 4(Suppl 4):iv1-63. doi:10.1093/neuonc/nou223
2. Strowd RE 3rd, Rodriguez FJ, McLendon RE, Vredenburgh JJ. Spinal cord tumors: review of clinical and histologic features, methods of diagnosis, and treatment. *Curr Oncol Rep.* 2015;17(9):41. doi:10.1007/s11912-015-0464-1
3. Jallo G, Kothbauer K. Spinal cord tumors. In: Winn HR, ed. *Youmans and Winn Neurological Surgery.* 7th ed. Elsevier; 2016: 971-1001.
4. Turel MK, Thakar S, Rajshekhar V. Quality of life after surgery for intramedullary spinal cord tumors: correlation of different clinical and neurological factors with subjective outcome in a series of 70 patients. *Neurosurgery.* 2013;73(4):594-602. doi:10.1227/NEU.0000000000000035
5. Gempt J, Gerhardt J, Toth V, et al. Outcome after surgery for intramedullary spinal cord tumors in adults: a single-center experience with 53 patients. *Neurosurg Rev.* 2014;37(2):321-329. doi:10.1007/s10143-013-0489-1
6. Kuchelmeister K, Demirel N, Ganslandt O, et al. Intraoperative MRI guidance and extent of resection in glioma surgery: a randomised, controlled trial. *Lancet Oncol.* 2014;15(4):997-1003. doi:10.1016/S1470-2045(14)70361-3

7. Villavicencio AT, Leveque JC, Rubin M, Bulsara KR, Alzate JC. Lateral approach to intradural extramedullary lesions of the cervical spine. *Neurosurgery*. 2003;53(4):857-862. doi:10.1227/01.neu.0000089043.19344.9e
8. Gok B, McLoughlin GS, Sciubba DM, et al. Surgical management of intramedullary spinal cord tumors: functional outcome and sources of morbidity. *Neurosurg Focus*. 2015;39(2):E14. doi:10.3171/2015.5.FOCUS15177
9. Ito K, Imagama S, Hida T, et al. Intradural extramedullary spinal tumors: results of a multicenter retrospective study. *Global Spine J*. 2016;6(7):640-646. doi:10.1055/s-0035-1570073
10. Fehlings MG, Nater A, Tetreault L, et al. Survival and clinical outcomes in surgically treated patients with metastatic epidural

**TURONDA XI – XIII ASRLARDA YURITILGAN
TIL SIYOSATI**

Alisher Muzaffar o'g'li Egamberdiyev

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Turonda turkiy Qoraxoniylar sulolasi hukmronligi o'rnatilgach yuzaga kelgan ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar natijasida turkiy tilning umumelat tili sifatida qaror topishi masalasi tahlil qilingan. XI – XIII asrlar Turon hujjatshunoslik an'alarida forsiy va turkiy tillar mavqeyi masalasi yoritilgan. Mo'g'ullar istilosidan so'ng Turonda olib borilgan til siyosati, davlat tilida ish yuritish masalasi haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: turkiy etnik qatlam, turkiy til, umumelat tili, turkiylashish, "Devonu lug'otit turk", xorazm turkiysi, hujjatshunoslik, ish yuritish tizimi.

Tarixiy manbalar ma'lumotlariga ko'ra, Turonda IX asrdan boshlab yaxlit turkiy etnik qatlam, jonli turkiy til muhiti vujudga kela boshladi. X asr oxiriga kelib, ichki ziddiyatlar va sulolaviy kurashlar natijasida zaiflashib qolgan Somoniylar sulolasining boshqaruvi turkiy Qoraxoniylarning zarbalari natijasida quladi. Bu davrda umumelat tili qaror topdi [1]. Agar Somoniylar va G'aznaviylar davrida adabiy asarlar asosan arab va fors tillarida bitilgan bo'lsa, Qoraxoniylar davrida turkiy tilning adabiy til sifatidagi mavqeyi ancha oshdi. Turkiy tilda dastlabki ilmiy asarlar paydo bo'ldi [2]. Qoraxoniylar davridan mintaqada turkiy tildagi joy nomlari ham keng tarqaldi, so'g'diy aholi tili turkiy til bilan birga qo'llandi. Biroq so'g'diy til sekin-asta turkiy tilga o'z o'rnini bo'shatib bera boshladi. So'g'diylar va boshqa mahalliy xalqlarda ham turkiylashish jarayoni kuchaydi [3].

XI asrga kelib tildagi turli farqlanishlarga ega bo'lgan shaharliklar va qabilalar o'rtasidagi munosabatning kuchayishi tilda ma'lum me'yorlarni yaratish ehtiyojini yuzaga keltirdi [4]. Jamiyat taraqqiyoti, adabiyot, ilm-fan rivoji ko'p jihatdan, asosan, adabiy tilning taraqqiy etishiga bog'liq edi. Natijada Mahmud Koshg'ariy tarixdagi birinchi turkiy tillar lug'ati "Turkiy so'zlar devoni" ("Devonu lug'otit turk") asarini yaratib, turkiy xalqlar tilining birinchi tadqiqotchisiga aylandi. Mazkur davrda ham ilmiy asarlarni arab tilida yozish an'anasi davom etganligi sababli Koshg'ariy o'sha vaqtda turkiy qabilalarning jonli tilida keng qo'llangan, iste'moldagi olti mingdan ortiq so'zlarning lug'aviy ma'nosini arab tilida bayon etdi. Mazkur kitob arablarga turkiy tilni o'rgatish maqsadida ham yozilgan. Bundan tashqari, asarda Qoraxoniylar davlat

boshqaruviga oid atamalar, unvon va darajalarni ifodalovchi soʻzlar ham berilgan. Koshgʻariy Oʻrta Chinda yashagan turkiy tilli xalq xitoy (qiton)larning Qoraxoniylar xoniga turkiy tilda xat yozgani toʻgʻrisida ham maʼlumot bergan [5].

IX – XII asrlarda Movarounnahrda asosan turkiy, arab va fors tillari amalda keng qoʻllanilar edi. Aholining ziyoli qatlami bu tillardan bemaolol foydalanib, ijod qilar edilar [6]. Boshqa musulmon oʻlkalarida boʻlgani singari Turonda faoliyat yuritgan rasmiy idoralar hujjatlar rasmiylashtirilishiga alohida ahamiyat qaratganlar. Tuzilgan davri, vaqti, uni tuzgan shaxs aniq koʻrsatilgan va guvohlantirilgan ijtimoiy-siyosiy, huquqiy maʼlumotlarni oʻzida ifoda etgan vasiqalar, vaqfnomalar, tarxon yorliqlari va boshqalar tarixiy-huquqiy hujjatlar sirasiga kiradi [7]. Tarixiy hujjat tadqiq etilganda u mansub boʻlgan davrning ijtimoiy-siyosiy tuzumi, huquq manbalari, ish yuritish tartibi, hujjatlarni rasmiylashtirish va ijro etish boʻyicha amaliy maʼlumotlar toʻplanadi.

X – XIII asrlarda Movarounnahrda muhrlarda turkiy, arabiy, forsiy tillardan olingan “amir”, “qutlugʻ”, “xoqon” kabi soʻzlar yoki sultonning ismi sharifini va u egalik qilayotgan hudud nomi va shunga oʻxshash soʻzlar oʻyib yozilgan. Til nuqtayi nazaridan ushbu soʻz va iboralar arab, fors turkiy tillarda bitilgan. Masalan, bu davrda qozilik mahkamalarida ham hujjatlarning haqiqiyliigi, huquqiy kuchga ega ekanligi tamgʻa, muhr, nishonlar bilan qonuniylashtirilgan [8]. Mazkur davr Turon hujjatshunoslik anʼanalarida oʻsha davr uchun rasmiy til vazifasini bajargan arab tili matnlarining turkiylashish-forsiylashish holatlari koʻzga tashlanadi. Masalan, muborak – qutlugʻ, aʼzam – buyuk, ibn – oʻgʻli, kitaba – bitig kabi soʻzlar yonma-yon ishlatilganini koʻrish mumkin [9]. X – XIII asrlarda qozilik hujjatlari fors tilida yuritilib, guvohlarning koʻrsatmalari ham oʻsha davrdagi rasmiy til hisoblangan fors tilida yozilgan [10].

Abulhasan Ali Movardiyning “Ahkom as-sultoniya va-l-valoyot ad-diniya” (“Davlatchilik qonunlari va sharʼiy boshqaruvlar”) asarida davlat boshligʻi boʻlishga munosib kishilardan talab etiladigan yettita asosiy shart sanab oʻtilgan. Mazkur shartlarning uchinchisida davlat boshligʻining qulogʻi, koʻzi, tili kabi tana aʼzolari sogʻlom boʻlishi zarurligi qayd etilgan [11]. Albatta, har bir hukmdor oʻzining davlat boshqaruviga oid vakolat va majburiyatlarini bajara olishi uchun boshqa tana aʼzolari qatori nafaqat tilining nuqsonsizligi, balki nuktadonligi ham alohida oʻrin tutgan. Zero, beshinchi shartda qayd etilgan davlat va jamiyatni boshqarish, xalqning xohish

irodasini idrok etishga qodir bilim sohib bo'lish uchun ham tafakkur va nutq uyg'unligini talab etiladi.

Anushteginiylar sulolasi boshqaruvida vazirlar muhim o'rin tutib, bu lavozimdagi shaxslar asosan arab-fors mansabdorlari muhitiga mansub kishilar bo'lgan. Ular ma'muriy ishlarga layoqatli bo'lishdan tashqari arab hamda fors tillarini, saroy tartib-qoidalarini bilishlari shart bo'lgan [12]. Anushteginiylar sulolasi va keyingi davrda turkiyda yozilgan asarlarning tili bugungi kunda xorazm turkchasi deb nomlanadi [13]. Plano-Karpinining shohidligiga ko'ra, XIII asrdayoq turkiy til xorazmliklar o'rtasida hukmron til bo'lib qolgan [14].

Ma'lumot o'rnida qayd etish joizki, Turondagi xorazm turkiysi deb nomlangan qang'li-qipchoq unsurli turkiy til XIII asrda Misr mamluklar davlatining arab tilidan so'ng ikkinchi tiliga aylandi. Birinchi mamluk sultonlari (bahriylar) eski turkiy tilning qipchoq shevasida so'zlashar edilar. Devonxonalarda ham shu til muomalada bo'ldi. Bu til hozirgi o'zbek tiliga ancha yaqin bo'lgan. Bu davrda Misrda turkiy tilni o'rganishga alohida e'tibor berilib, til grammatikasi va lug'aviy boyligini o'rganishga bag'ishlangan asarlar yaratildi [15]. Xorazm turkiysi Misrda XV – XVI asrlargacha rivojlandi. Mamluklar davlatida muomalada bo'lgan mamluk-qipchoq hujjatlarida Xorazm shevasiga xos bo'lgan so'zlar mavjudligi aniqlangan [16].

Istilodan so'ng mo'g'ullar eski uyg'ur-turkiy yozuvi asosida mo'g'ul yozuvini shakllantirdilar. Turonga kelib o'rnatilgan va o'troqlashgan mo'g'ul zodagonlari turkiy tildan saroy tili hamda jonli so'zlashuv tili sifatida foydalana boshladilar. Chingiziy hukmdorlarning farmonlari, har qanday hujjatlari ommaga turkiy tilda yetkazildi. Hali davlatchilik an'anasi, ish yuritish tizimi shakllanmagan mo'g'ullar devonxona tashkil etishni Turon xalqlaridan o'rgandilar [17]. Chingizxon tomonidan o'g'li Chig'atoyga idora etish uchun topshirilgan hududlar qo'shni xalqlar, ko'proq eronliklar tomonidan Chig'atoy ulusi deb atala boshlandi. Ushbu Chig'atoy ulusida ishlatilgan turkiy xalqlar milliy adabiy tilini ham shu hudud nomiga nisbat berib "chig'atoy tili" deb atay boshladilar. Shu tariqa bu atama eronliklar orqali Yevropaga ko'chib, "chig'atoy tili" nomi tarixiy adabiyotlarga o'rnatildi [18].

XIII – XIV asrlarda Chig'atoy ulusida zarb etilgan tangalardagi yozuvlar arab imlosi va tilida, ba'zan esa mo'g'ul tilida uyg'ur imlosida bitilgan. XIII asrda Samarqandda so'qilgan dirhamlarda arab imlosidagi turkiy va forsiy tillardagi yozuvlar ham uchraydi. XIII asrda Buxoroda xitoylik noib hukmronlik qilgani sababli bu davr

Buxoro tangalarida xitoy iyerogliflari ham uchraydi [19]. XIII – XIV asrlarda Xorazm adabiy muhitida aksariyat adib va shoirlar ikki tilda – turkiy va forsiy tillarda ijod qilganlar. Ularning ba'zilari ko'proq turkiy tilda ijod qilib, ba'zi asarlarini forsiy tilda yaratganlar [20]. Shu o'rinda qayd etish joizki, Oltin O'rdaning adabiy tili va adabiyotini yaratishda Xorazm muhim ahamiyat kasb etgan. Bu yerda yaratilgan bir necha badiiy asarlarning tili Xorazm va Sirdaryoning quyi oqimidagi shaharlar til unsurlari bilan bevosita bog'lanish mavjud bo'lganini namoyon etadi [21]. Bu hududlar nafaqat Oltin O'rda aholisining so'zlashuv tiliga, balki yozuviga ham ta'sir ko'rsatgan.

Xulosa qilib aytganda, IX asrdan Turonda jonli turkiy til muhiti vujudga kela boshladi. Qoraxoniylar davrida umumelat tili qaror topdi, turkiy tilning adabiy til sifatidagi mavqeyi ancha oshdi. Chingizxon boshchiligidagi mog'ullar istilosidan so'ng Turonga kelib o'rnashgan mo'g'ul zodagonlari turkiy tildan saroy tili hamda jonli so'zlashuv tili sifatida foydalana boshladilar. Chingiziy hukmdorlarning hujjatlari ommaga turkiy tilda yetkazildi. Hali ish yuritish tizimi shakllanmagan mo'g'ullar devonxona tashkil etishni turonliklardan o'rgandilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Аширов А., Атаджанов Ш. Этнология. – Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси, 2007. 93-б.
2. Фафуров Ғ. Шарқ жавоҳирлари. Бадиалар. – Тошкент: Маънавият, 2000. 11-б.
3. Аширов А., Атаджанов Ш. Этнология. – Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси, 2007. 92-б.
4. Зинатуллаев З. Маҳмуд Қошғарийнинг “Девону луғотит турк” асари, унинг яратилиши ва манбалари // ЎЗМУ хабарлари. 2014. 3-сон. 82-б.
5. Айтбаев А.А. Чин ва Мочин. – Тошкент: Фан, 2006. 94-б.
6. Буюк истеъдод соҳиблари / Тузувчи, масъул муҳаррир ва сўзбоши муаллифи М.М. Хайруллаев. – Тошкент: Адолат, 2002.
7. Муқимов З., Шарипов Б. Тарихий-ҳуқуқий фанлар ва манбашунослик // “Аждодларимизнинг қўлёзма меросини тўплаш, илмий ўрганиш ва нашр этиш муаммолари” мавзусидаги илмий амалий анжуманга тақдим этилган маърузалар. – Тошкент: Имом ал-Бухорий жамғармаси, 2001. 33-б.

8. Бекмирзаев И.И. Мовароуннахрда қозилик ҳужжатлари: тарихий илдишлар ва таҳлилий ёндошувлар. – Тошкент: Тошкент ислом университети, 2014. 182-б.
9. Бекмирзаев И.И. Мовароуннахрда қозилик ҳужжатлари: тарихий илдишлар ва таҳлилий ёндошувлар. – Тошкент: Тошкент ислом университети, 2014. 184-б.
10. Бекмирзаев И., Насриддин М. Ислонда қозилик маҳкамалари. – Тошкент: QAQNUS MEDIA, 2019. 152-б.
11. Жўраев З.М. Ўзбекистон давлатчилиги ўрта асрлар тарихига оид муҳим манбаларидан бири Фазлуллоҳ ибн Рўзбеҳоннинг “Сулук-ул-мулук” асари ва қиёсий таҳлил учун Мовардийнинг “Аҳком” асари // ЎЗМУ хабарлари. 2011. 4/1-сон. 152-б.
12. Эшов Б. Ўзбекистонда давлат ва маҳаллий бошқарув тарихи. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2012. 226-б.
13. Абдиримов Б. Хоразмийлар изини излаб: VIII – XIII асрлар Евроосиё худудларида кечган сиёсий ва этник жараёнларда хоразмликларнинг ўрни. – Тошкент: Sharq ma'rifati, 2021. 102-б.
14. Толстов С. Қадимий Хоразм цивилизациясини излаб / таржимон: А.Мухаммадқулов; масъул муҳаррир: У. Бекмуҳаммад. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. 373-б.
15. Арипова З. Ўрта асрларда Марказий Осиё – Миср муносабатлари. – Тошкент: Ўзбекистон халқаро ислом академияси, 2021. 30-б.
16. Абдиримов Б. Икки буюк саркарда ёхуд Жалолиддиндан Қутузгача. – Тошкент: Sharq ma'rifati, 2021. 291 – 292-б.
17. Қурбанниязов М. Олтин Ўрда адабий муҳити ва Рабғузий ижоди // ЎЗМУ хабарлари. 2015. 3/1-сон. 182-б.
18. Атаниязова М. Олим Шарафиддинов – Навоий ижодини тадқиқотчиси. – Тошкент: Bookmany print, 2022. 33–34-б.
19. Бердимуродов А., Индиаминова Ш. Буюк ипак йўли: қитъалар ва асрлар оша. – Тошкент: O'zbekiston, 2017. 260-б.
20. Жабборов И. Юксак маданият ва ноёб маънавият маскани: тарихий-этнографик лавҳалар. – Тошкент: O'zbekiston, 2012. 237-б.
21. Бекмуҳаммад У. Ҳаммуаллиф муаррихлар // Бекмуҳаммад У. Хоразм ва хоразмликлар. Иккинчи китоб. – Бухоро: Дурдона, 2022. 207 – 208-б.

Noqulay sharoitlarda lavr o'simligini yetishtirish usullari
Termiz agrotexnologiyalar va innavatsion rivojlanish instituti magistratura
talabasi

Ashurova Zebo Ravshan qizi

Annotatsiya: Ushbu maqola lavr daraxti o'simligining dorivorlik xususiyatlari, morfologiyasi va yetishtirish texnologiyasi bo'yicha kerakli tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: lavr, agrotexnika, professor Shit, tichlantiruvchi, o't haydovchi

Lavr gulaganda o'simliklar qatoriga kiradi uning o'shishi uru'gi har bir o'shish jaroyoni bo'ylab o'tadi (poyasi tomiri o'zgarib boradi) va xosilni miqdori aniqlanadi. Professor P.G.Shit mevali daraxtlarni 9 ta o'sish jarayonini aniqlagan bu daraxtning urugi o'sishi va va o'lishi vaqtini belgilaydi. Bu jarayonni almashishiga ammo ko'p yillik o'simliklar uchun umumiy. Ammo ularning boshlanishi va davom etishi xar bir turning oilasi har xil. Xar bir o'simlikning botanik emali sharoiti va agrotehnikaga bog'liq. Agarda xarorat past bo'lsa notog'ri agrotehnik xolati kasallik o'simlikni quritib o'limga olib boradi. Lavrni o'sish jaroyoni aniqlanadi 1 urug'ni, 2 uning, o'sishi, 3 uning vegetativ o'sishi, 4 mevaga kirishi, 5 qarishi va o'limi, 6 navf olishi. Sanoat urug' lavrdan barg olish uchun uning agrotehnik ishlari juda yaxshi qo'yilgan bo'lishi kerak. Bunda o'simlikni biologik xolati o'zgaradi va shakllanadi.

O'simlik 1 yosh 2 yoshli vaqtda xosil olinsa unda gullash va meva o'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jaroyoni davomligi agrotehnik o'sish davrida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jaroyoni davomligi agrotehnik o'sish davrida prof A.D.Aleksandr bu sharoitlar ular uchun xususiyatlarini yoshi va turi sifatini aniqlanadi.

Xar yili iqlim tasiri bilan fasllar o'zgarishi bilan lavr o'simligi ilogenez jaroyinida (prpgres) o'simlikni yashash vaqtida uning parvarishi yilning xarvaqtiga bog'liq qoniqarli iqlim sharoitida o'z vaqtida o'tadi. Vegetatsiya vaqtida o'sishi chayadi uning novdalarini va barglari gullashi va meva solishi kuchayadi. Uxlash davrida vegetativ o'sishi pasayadi, nafas almashinishi xar bir fazada lavr o'simligini o'sishi o'ziga sharoitlar talab qiladi, tog'ri parvarish etilsa yaxshi natija ko'rsatadi. Bu masala bo'yicha Akaddemik B.A.Keller va Ikson o'z tasiri bilan atrofga o'simlikka xar xil usullar qo'llasa qarilik yoki gigant o'simlik shakliga ega boladi bir yoshlilar yashashi toxtaydi yoki ko'p yoshlilar tami, rangi bo'ladi. Lavrni yashash jaroini urug'ni ko'payishi yaxshi sharoitga bog'liq. Birinchi yilning bargida 20-25 sm o'rtacha bo'yi

va barglari 15-20 sm novda paydo bo'ladi. Bo'yiga uzunligida kurtaklari joylashgan keyinchalik shoxchalariga aylanadi. 1 chi shoxlar keyin ularda navbatma-navbat 2chi shoxchalar paydo bo'ladi va xakazo. Tomirlar rivojlanishi sistemasi bir xil. Birinchi yili tomirni o'zagi 2-3 ketma ketlik bilan tomir otadi 2 yili keyingi novdalar tomir otadi. Shoxchning pastki qismida bir necha kurtaklar paydo bo'ladi tomirga o'sish beradi. Qoniqarsiz sharoitda bu xolat ko'payadi va o'simlikni nobut bo'lishiga sharoit yaratadi.

Ona o'simlikning barcha kerakli belgilari saqlanib qolishi uchun ularni ko'paytirish faqat vegetative usulda olib boriladi. Lavr qobig'ida ko'p miqdorda dubil modda va efir moyining bo'lishi natijasida tomir otishi sekin boradi. Bu holat qish chiqishiga ham bog'liq.

Lavr urug'lari yirik, uzunligi 2 sm ga yetuvchi, ingichka qalin etli shu bilan birga uruglarni tez kurishdan va erta unib usishdan oldini oladi. Lavr daraxtining uruglari salqin va nam joyda saqlanib 3-5 oydan keyin uzining unib chiqish qobiliyatini yuqotadi. Uruglarni ekishdan oldin ustidagi ingichka qalin etidan tozalanadi, aks xolda unib usishi qiyinlashadi. Uruglar apreldan avgust oylarigacha unib usadi. Bir xil uruglar yanvar oyida ham ko'karadi, lekin ular qishning sovugida nobud bulishadi. Qishda dafna usimligi uchun xonada 10 daraja issiklik yetadi, baxorda usimlikni toza xavo va quyoshga olib chiqish maqsadga muvofik buladi. Xayotining birinchi yilida usimlik qo'shimcha oziqlantirishga muxtoj emas, lekin ikkinchi yildan mineral ozuqani kam miqdorda eritmalar sifatida berish kerak. 1 kg da 800-1900 dona urug' bo'ladi. Urug'i oq rangda endospermasiz, lavrning urug'I to'liq pishib yetilgandan so'ng terib olinadi. Urug' pishganligining 1 belgisi qobig'ining qorayishi va yetilgan urug'larning to'kila boshlashi. O'simlik sentabr va oktabrda massiv pishib yetiladi. Urug'ning sifati shakli qobig'idan tozalab olishda. Urug' nam joyga tushishi bilan tezda chirydi. Urug' qobig'ida efir moylari urug'ga yomon tasir ko'rsatadi. Urug' qobig'I bilan ekilganda 30-40% ni tashkil etadi. Urug'ga ishlov berilganda strabifikatsiya berilganda urug' 80-85 % unib chiqadi.

Urug'ning unish qobiliyatini uzoq yillargacha saqlaydi, keyin ko'karadi. Biz urug'ning qobig'idan archish uchun soya salqin joyga stratifikatsiya qilamiz. Oktabr oyida urug' ekilganga 89-90% unib chiqadi. Mart oyining dekadasida issiq xona sharoitida qo'lda urug' tozalanadi.

Urug'ning sifati miqdori yilning iqlim muhitiga, o'simlik turiga, ekalogik muhtiga bog'liq bo'ladi. Urug'da efir moyi hidi bor bo'ladi. Lavning urug'I kuzda, oktabrda, noyabrda ekilganda unib chiqishi ko'proq bo'ladi 80-89 % .

Oktabrda olingan urig' noyabrning oxirida parnikka ekilganda 80% unib chiqadi. Martning 25-sanasida lavr urug'I uchun optimal namlik 30-35 % hisoblanadi. 25% pasayganda urug' nobud bo'ladi. Aprel oyida harorat ko'tarilishi bilan urug'ning unib chiqishi tezlashadi. Lavr o'simligini kuzda va qishda ekish yaxshi natijalar beradi. Shuningdek erta bahorda ekish maqul. Lekin tajribalar orqali shuni aniqladikki optimal mahal kuz va dekabr oyida ekilgan o'simlik urug' beradi.

O'simlik 1 yosh 2 yoshli vaqtida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jarayoni davomligi agrotehnik o'sish davrida xosil olinsa unda gullash va meva ko'chish yo'qoladi o'simlik xayoti qisqaradi lavrning o'sish jarayoni davomligi agrotehnik o'sish davrida prof A.D.Aleksandr bu sharoitlar ular uchun xususiyatlarini yoshi va turi sifatini aniqlanadi. Xar yili iqlim tasiri bilan fasllar o'zgarishi bilan lavr o'simligi filogenez jaroyinida (prpgress) o'simlikni yashash vaqtida uning parvarishi yilning xar vaqtiga bog'liq qoniqarli iqlim sharoitida o'z vaqtida o'tadi. Vegetatsiya vaqtida o'sishi kuchayadi uning novdalarini va barglari gullashi va meva solishi kuchayadi.

Bu o'simlik yaprog'i butun dunyoda keng tarqalgan kundali taomlarga solinadigan ziravor bo'lishi bilan bir qatorda shifobaxsh vositadir. Uning shifobaxshligi xususida to'xtalamiz. Shifokorlar uning shifobaxsh xususiyatlarini asrlar davomida o'rganishgan. Buning natijasida quyidagi xulosaga kelishgan, dafna quyidagi xossalarga ega:

- Mikroblarga qarshi kurashadi;
- Immun tizimini mustahkamlaydi;
- Shamollashga qarshi ajoyib vosita;
- Jarohatlarni bitiradi;
- Biriktiruvchi;
- Peshob haydovchi;
- Tinchlantiruvchi;
- Ovqat hazm qilish jarayonini yaxshilaydi.

Bu ziravor uy sharoitida sizga salomatlikka oid turli muammolarni hal etishda qo'l keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Биоэкологическое изучение и интродукция декоративных древесных растений в Никитском ботаническом саду в новом тысячелетии / Г. С. Захаренко, [и др.] // Бюл. Гос. Никит. бот. сада. – 2010. – Вып. 100. – С. 40-48
2. Коновалов, Д.А. Сесквитерпеновые лактоны листьев и плодов *Laurus nobilis* L. (лавра благородного) / Д.А. Коновалов, Н.М. Насухова // Фармация и фармакология – 2014. – Т. 2, №. 3. – С. 23-33
3. Лавр, лавровый лист, размножение, хранение - [Электронный ресурс]. -Режим доступа: http://www.bestgardener.ru/pib/sta_n_65.shtml (дата обращения 08.09.2021).

TARJIMA O'RTASIDAGI MUVOZANAT TURLARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyoti : ingliz tili yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Anjela Kuganova Alimardonovna

anjelakuganova325@gmail.com

+998950720329

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tarjima o'rtasidagi muvozanat turlari , uning muvozanat salohiyati , etimologik asoslari va lingvistik tarjimashunoslikda tutgan o'rnini hamda unda kechadigan jarayonlar to'g'risida yozilgan.

Kalit so'zlar: lingvistik tarjimashunoslik, iqtisodiy-siyosiy, ilmiy, madaniy aloqalar, badiiy ijod, sheva, obrazli tizim, muvozanat, dialekt, matnning muvozanat salohiyati.

TYPES OF BALANCE BETWEEN TRANSLATION

ABSTRACT

This article describes the types of balance between translation, its potential for balance, its etymological foundations and its place in linguistic translation studies, as well as the processes that take place in it.

Keywords: linguistic translation studies, economic-political, scientific, cultural relations, artistic creativity, dialect, figurative system, balance, dialect, balance potential of the text.

Tarjima etimologik asoslari

Tarjima so'zining lug'aviy ma'nosini ko'rib chiqadigan bo'lsak, tarjima - forsha «tarzabon» so'zidan arabiylashib o'zgargan. «Tarzabon» - chiroyli so'zlovchi, notiq, tili burro kishi degan ma'nolarni bildiradi. Arab tiliga «tarjumon» shaklida qabul qilingan bu so'zdan «tarjima» yoki «tarjuma» so'zi hosil bo'lgan. O'zbek adiblari bunday tushunchani «o'tkazish», «qaytarish», «o'girish», «ag'darish» singari atamalar bilan ifoda etganlar. Ko'p yillar davomida «tarjima»sharh, bayon qilish, tushuntirish ma'nolarida ham qo'llanib kelingan. Keyinchalik esa bu so'z badiiy ijodning bir turini ifodalash ma'nosini kasb etdi va ilmiy-filologik terminga aylandi. Umuman, tarjima deganda bir tilda yozilgan matn yoki aytilgan nutqning boshqa tilda qayta yaratilishi tushuniladi. Tarjima bu qayta yaratish san'ati, yuksak badiiy ijoddir, ijod bo'lganda ham

tarjima muallifidan izlanish, mehnat, sabr-toqat talab qiladigan, turli xil materiallar ustida mashaqqatli ish olib borishni talab qiladigan ijoddir.

Tarjima tushunchasining ma'nosi juda keng, chunki «Tarjima nima?» degan savolga turli soha vakillari turlicha javob berishadi. Bir kishi tarjimini bir tilda yozilgan kitobni ikkinchi tillga o'girish desa, boshqa bir kishi uni bir tilda bayon qilingan fikrni o'zga tilda so'zlovchi kishilarga tushuntirib berishdan iborat deb biladi. Uchinchi bir kishi fikricha esa, kinofilmlar ham tarjima qilinadi, demak tarjima bu bir tilda rol ijro etayotgan aktyorning nutqini ikkinchi uchinchi va hokazo tillarga o'girish demakdir.

Tarjimaga lingvistik tarjimashunoslik nuqtai nazaridan yondashib, quyidagicha ta'rif berish mumkin:

Insoniyat faoliyatining murakkab shakli bo'lmish tarjima - bir tilda yaratilgan nutqiy ifodani (matnni), uning shakl va mazmun birligini saqlagan holda, o'zga til vositalari asosida qayta yaratishdan iborat ijodiy jarayondir. Demak, asliyat man- sub bo'lgan til vositalari yordamida yaratilgan nutqiy ifoda tarjima tili qonuniyatlari asosida vujudga keltirilgan shunday ifoda bilan almashtiriladi. Shu yo'l bilan asliyat va tarjima tillari matnlarning mazmuniy-uslubiy adekvatligi yuzaga keltiriladi.

Mazkur ta'rif tillararo amalga oshiriladigan jarayonga aloqador bo'lib, insoniyat faoliyatining ko'proq qismi mazkur amaliyot bilan bog'liqdir. Shu tufayli «tarjima» deganda aksariyat kishilar ko'z oldida, birinchi navbatda bir tildagi matnni ikkinchi tilga o'girish faoliyati namoyon bo'ladi.

Tarjima to'g'risida bildirilgan yuqoridagi mulohazalarning barchasida jon bor. Chunki ularning har biri tarjimini bir tomondan ta'riflab, bu haqdagi umumiy tushunchani to'ldirishga xizmat qiladi. Demak, tarjima - ko'p sohali, sertarmoq, murakkab faoliyat. Tarjima insoniyat faoliyatining eng qadimiy turlaridan biri bo'lib, u tufayli biz insoniyat taraqqiyoti tarixini barcha tafsilotlari bilan ochiq-oydin tasavvur etamiz.

Tarjima xalqlar o'rtasidagi do'stlik, qardoshlik va hamkorlik manfaatlariga, ular o'rtasidagi iqtisodiy-siyosiy, ilmiy, madaniy va adabiy aloqalarning kengayishiga xizmat qiluvchi qudratli quroldir.

Tarjima turli xalqlar adabiyotlarining o'zaro aloqasi va bir-biriga ta'siri jarayonini tezlashtiradi. Tarjimaviy asarlar tufayli kitobxonlar jahon adabiyoti durdonalaridan bahramand bo'ladilar, ularning estetik tuyg'ulari oshadi, didlari o'sadi, ularda go'zal narsalar haqida tushunchalar hosil bo'ladi.

Tarjima tillarning kamoloti uchun zaruriy vosita sifatida, ularning rivojlanish sur'atini jadallashtiradi, lug'at boyligini oshiradi va takomillashtiradi. Tarjima inson ma'naviy hayotini boyitadi, ona tilining imkoniyatlarini kengaytiradi, uni serjilo qiladi.

Tarjima tufayli kitobxon tafakkuri charxlanib, yangi g'oyalar, tushunchalar bilan boyiydi. Tarjima jamiyatda yangicha munosabatlar, qarashlar qaror topishiga xizmat qiladi. Tarjima tufayli yangicha syujet, janr shakllanadi. Tarjima Vatan adabiyotiga yangi obrazlar, badiiy-tasviriy vositalar hadya etadi.

Ammo shuni ham nazarda tutish lozimki, mazkur jarayon natijasi ham tarjima yordamida ifoda etiladi. Bunda asliyatning o'girmasi bo'lmish ikkilamchi matn nazarda tutiladi.

Tarjimaning bosh xossasi uning so'z san'ati ekanligidir. So'zning fikrni ifodalash xususiyati, ta'sir quvvatiga ega ekanligi tarjimani san'at darajasida tadbiiq etish imkonini beradi. Tarjimada ikki xalq va ikki til, ikki ma'naviy hayot, ikki milliy madaniyat, ikki davr va ikki adib o'rtasidagi bir-biriga chambarchas bo'g'liq munosabatlarning ham o'ziga xos ko'rinishini e'tiborga olish zarur.

Tarjima qilinayotgan tekst yoki nutqning qandayligidan qat'iy nazar, bir tildan boshqasiga o'girilayotgan har qanday ish ya'ni, har qanday tarjima uchun umumiy bo'lgan ikki holat bor:

Tarjimonning maqsadi – asl nusxa tilini bilmagan kitobxon yoki tinglovchini o'sha asar teksti yoki nutq mazmuni bilan iloji boricha aniq, to'la-to'kis tanishtirish;

Tarjima qilish – muayyan til vositalari yordamida ifoda etilgan narsani boshqa til vositalari orqali asli bilan to'la mos ifodalash demakdir.

Tarjima amaliyoti paydo bo'libdiki, asliyatni ona tiliga qanday o'girish lozim degan masala tarjimonlar oldida ko'ndalang turgan muammo sanaladi, tarjima borasida so'z yuritilganda, shubhasiz, ko'z o'ngimizda uning bir necha xillari namoyon bo'ladi.

Jumladan:

- a) **bir tildan ikkinchisiga** – qardosh yoki qardosh bo'lmagan tilga tarjima qilish;
- b) **adabiy tildan** - uning biror shevasiga va biror shevadan – adabiy tilga yoki bir tilning shevasidan boshqa adabiy tilga tarjima qilish;
- c) **qadimiy davr tilidan** - o'sha tilning hozirgi zamonaviy holatiga tarjima qilish;

Hozirda tarjimaning yuqoridagi turlariga yana soʻzma- soʻz tarjima, ijodiy tarjima, erkin tarjima, mualliflashtirilgan tarjima va shu kabi bir qator tarjimalar ham qoʻshilgan. Buning asosiy sababi tarjima jarayoniga turlicha yondashishdir. Ammo tarjimaning qaysi turi boʻlmasin, har qanday tarjimaning maqsad va vazifalari boʻladi

Muvozanatni tilshunoslikning bir sohasi deb talqin qiluvchi olimlar ham «muvozanata nima? Uning tadqiq manbai nimadan iborat? U serqirra nutq faoliyatining qaysi jihatlarini oʻrganadi?» degan savollarga turlicha javob beradilar. Ayrim tilshunoslar muvozanatani lisoniy vositalarining qoʻllanilishida, matndagi munosabatlarga bogʻliq ravishda oʻrganuvchi fan deb hisoblasalar, boshqalar uni koʻzlagan maqsadni qoʻlga kiritish uchun lisoniy vositalardan foydalanish usullari deb tushunadilar. Bundan tashqari, muvozanataning semantik informatsion talqini ham mavjud boʻlib, unda muvozanataning tadqiq manbai aloqa - aralashuv jarayonining amaliy natijasi, maqsadi va uning amaliy samarasidadir deb baholaydilar. Qanday boʻlmasin, muvozanata yuqorida sanab oʻtilgan har uch talqinga koʻra, u nutq jarayoni bilan uzviy bogʻliq holda koʻriladi va tilshunoslik faniga bevosita aloqador hisoblanadi. Muvozanata tilshunoslikning bir tarmogʻi, aniqroq qilib aytganda, nutq birliklarining nutq jarayonida boshqa nolisoniy vositalar bilan birgalikda qoʻllanishini, uning samaradorligini oʻrganuvchi fan tarmogʻi, oqimidir. Muvozanataning predmetini aniqlashga ilk bor harakat qilgan tilshunoslardan biri G.Klaus edi. U oʻz asarida muvozanatani «belgilar va ushbu lisoniy belgilarni yaratuvchi, uzatuvchi vaqabul qiluvchi shaxslar oʻrtasidagi munosabatlarni oʻrganuvchi» fan sifatida taʼriflaydi [38, 57b]. Ushbu taʼrifdan koʻrinib turibdiki, muvozanataning predmetini aniqlashda G.Klaus ham boshqa semiotiklar, Ch.Pirs, Ch.Morris, Yu.S.Stepanovlar, kabi belgi va uni idrok etuvchi - interpretator munosabatidan uzoqlashmaydi. Hatto uning «muvozanata dastlabki oʻrinda lisoniy belgilarning psixologik va sotsiologik tomonlarini oʻrganuvchi nazariyadir» (Klaus. 1967. 22b) degan xulosasi ham muvozanata tushunchasini tor mazmunda tavsiflaydi.

Tarjimada asliyatning muvozanat salohiyatini aks ettirish

Muvozanat salohiyat – bu matndagi maʼlumotning retseptorga muvozanat taʼsir oʻtkazishidir, yaʼni matnda aks ettirilayotgan maʼlumot retseptorning hissiyotlariga taʼsir koʻrsatishi, muayyan emotsional reaksiya uygotishi va shu kabi hokazo taʼsirlar.

Har qanday matnning muvozanat salohiyatini aks ettirishda tarjimon bir qancha qiyinchiliklarga duch keladi. Masalan, oʻzbek tilini biror xorijiy tilga tarjima qilishda

tilimizdagi mehr-oqibat, mehr-muhabbat, mehr-shafqat degan, bir- birini chuqur ma'no-mazmun bilan boyitadigan va to'ldiradigan iboralarni olaylik. Qanchalik g'alati tuyulmasin, bu iboralarni boshqa tillarga aynan tarjima qilishning o'zi mushkul bir muammo.

Ayniqsa, badiiy adabiyotlar tarjimasida tarjimonlar sezilarli qiyinchilikka uchrashadi. Tarjima retseptor tomonidan to'g'ri tushunilishi uchun ulardan asliyat matn va tarjima matn o'rtasidagi muvozanat farqlarga tegishli o'zgartishlar kiritishni talab etadi.

Retseptorning matnga nisbatan muvozanat munosabati nafaqat matn muvozanatasi, balki Retseptorning kimligi, uning shaxsiy xususiyatlari, bilimlari, oldingi tajribasi, ruhiy holati va boshqa xususiyatlarga bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Tarjimon tarjima jaryonining birinchi bosqichida asliyatning Retseptori rovida namoyon bo'ladi va matnda mavjud ma'lumotlarni imkoni boricha to'liqroq olishga harakat qiladi. Buning uchun esa u asliyat tili sohiblari ega bo'lgan fon bilimlarga ega bo'lishi ya'ni asliyat tilida so'zlovchi xalqning tarixi, madaniyati, adabiyoti, urf-odatlarini, zamonaviy hayot tarzi, faqatgina o'sha millatga xos so'zlar ya'ni realiyalaridan xabardor bo'lishi shart.

Har qanday asliyat retseptori kabi tarjimonda ham berilayotgan ma'lumotga nisbatan shaxsiy munosabat shakllanadi. Lekin tarjimon bunday shaxsiy munosabatning tarjima aniqligiga putur yetkazmasligiga intilishi zarur. Shu ma'noda tarjimon muvozanat jihatdan neytral bo'lishi kerak.

Muvozanat adekvatlikni ta'minlashda so'zlovchilar tomonidan ishlatiladigan hududiy-dialektga, ijtmoy-dialektga xos bo'lgan va o'zgargan nutq kabi sotsiolingvistik omillarning ishlatilishiham muhim rol o'ynaydi.

Asliyat matnidagi hududiy dialektlarga xos elementlar tarjimada berilmaydi. Boshqa tomondan esa dialektga xos shakllar matnda va asosan badiiy matnda muayyan alohida personajning lisoniy xosligini ko'rsatish uchun ishlatilishi mumkin. Bunday hollarda tarjimon tarjima tili so'z boyliklaridan foydalanib ma'noni yetkazib berishga harakat qiladi.

REFERENCES

1. Literary translation and international relations of Uzbek literature. Samarkand, 1991.
2. Musayev Q. Foundations of translation theory T. 2005
3. Literature and culture of Uzbekistan. 1972.
4. March, M. "The Value of L1 > L2 Translation on Undergraduate Courses in Modern Languages". Proceedings of a Conference held at Heriot-Watt University. Edinburgh. 5-7 Jan.. 1986. In Translation in the Modern Languages Degree . edited by H. Keith and I. Mason 1987.
5. Nida, E. Toward a Science of Translation . Leiden, 1964.

Importance of Artificial Intelligence in State Development Today

Abdurasulova Oydin Shuhratovna

3rd year student of the Faculty of Applied Mathematics and Intellectual Technologies of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Department of Information Systems and Technologies.

Abstract: Artificial Intelligence (AI) has emerged as a transformative force with the potential to revolutionize various sectors, including governance and state development. This paper explores the significance of AI in the context of state development, discussing its impact on economic growth, public services, decision-making processes, and societal well-being. By examining case studies and expert opinions, this paper provides valuable insights into the importance of integrating AI technologies for sustainable state development in the contemporary world.

Keywords: Artificial Intelligence, State Development, Governance, Economic Growth, Public Services, Decision-making, Societal Well-being, Automation, Predictive Analytics, Citizen Engagement, National Security, Data-driven Decision Making, Healthcare, Climate Change, Disaster Management, Ethical Considerations, Legal Frameworks, Responsible AI Deployment, Case Studies, Future Prospects, Workforce Displacement, Informed Governance, Sustainable Development.

In recent years, Artificial Intelligence (AI) has gained prominence as a technology capable of reshaping societies and economies. This paper investigates the role of AI in state development, emphasizing its importance in fostering innovation, enhancing governance, and driving economic progress. AI-driven technologies stimulate economic growth by increasing productivity and efficiency across various industries. Through automation and smart analytics, states can optimize resource allocation, boost industrial output, and create new employment opportunities, thereby contributing significantly to GDP growth. AI enables states to enhance public service delivery by implementing smart solutions. Chatbots and virtual assistants powered by AI facilitate efficient citizen engagement, while predictive analytics aids in demand forecasting for essential services like healthcare and education. These advancements lead to improved service quality and citizen satisfaction. Data-driven decision-making is crucial for effective governance. AI algorithms analyze vast datasets to provide valuable insights, helping policymakers make informed choices. Predictive modeling and sentiment analysis assist in anticipating public needs and concerns, enabling states to devise proactive strategies for societal welfare. AI technologies enhance national security

by bolstering defense mechanisms and cybersecurity efforts. Machine learning algorithms identify patterns in cyber threats, detect anomalies, and prevent potential attacks, safeguarding critical infrastructure and sensitive information from adversaries. AI applications address pressing societal challenges, including healthcare, climate change, and disaster management. Machine learning algorithms aid medical research, climate modeling, and early warning systems, enabling states to develop sustainable solutions and mitigate the impact of natural disasters on communities. While AI offers numerous benefits, ethical concerns such as bias in algorithms and data privacy issues must be addressed. States need to establish robust legal frameworks and ethical guidelines to ensure responsible AI deployment, promoting fairness, transparency, and accountability in decision-making processes. This section provides real-world examples of states successfully implementing AI initiatives in different sectors, demonstrating the positive impact of AI on state development. The paper discusses the future prospects of AI in state development, including emerging technologies like autonomous systems and quantum computing. It also explores potential challenges, such as workforce displacement, and suggests strategies to mitigate negative consequences while maximizing AI benefits.

Artificial Intelligence has significantly revolutionized healthcare, becoming a cornerstone in the quest for better patient outcomes, advanced diagnostics, and streamlined healthcare services. This section delves into the intersection of AI and health, exploring how state-of-the-art machine learning algorithms have empowered healthcare professionals and institutions.

AI in Medical Imaging: Cutting-edge AI algorithms analyze medical images such as X-rays, MRIs, and CT scans with unparalleled accuracy. Deep learning techniques enable rapid and precise detection of anomalies, aiding radiologists in diagnosing conditions ranging from tumors to fractures. By enhancing the speed and accuracy of diagnoses, AI reduces patient waiting times and ensures timely interventions.

Predictive Analytics in Disease Prevention: AI-driven predictive analytics play a crucial role in identifying high-risk individuals and predicting disease outbreaks. By analyzing vast datasets, AI models can identify patterns and trends, helping healthcare authorities allocate resources efficiently and proactively manage public health crises. Predictive algorithms are particularly valuable in tracking the spread of infectious diseases, enabling timely containment strategies.

Personalized Medicine and Treatment Plans: AI analyzes extensive patient data, including genetic information and historical health records, to create personalized treatment plans. These tailored approaches optimize medication dosages, minimize side effects, and enhance treatment effectiveness. By aligning treatments with individual patient profiles, AI is driving a paradigm shift toward precision medicine, maximizing the efficacy of therapies and minimizing healthcare costs.

Telemedicine and Remote Monitoring: In the era of AI, telemedicine has experienced remarkable advancements. AI-powered chatbots and virtual healthcare assistants offer preliminary consultations, guiding patients on symptoms and potential treatments. Additionally, wearable devices equipped with AI algorithms allow real-time monitoring of vital signs, enabling remote healthcare providers to intervene promptly in emergencies. These technologies not only enhance patient convenience but also provide invaluable support to healthcare professionals, especially in rural or underserved areas

In conclusion, In conclusion, AI stands as a driving force behind state development and healthcare transformation. Its potential to foster innovation, enhance governance, and revolutionize patient care is unparalleled. By navigating ethical considerations, embracing responsible AI deployment, and investing in education and research, states can create a sustainable and inclusive future for their citizens. This paper advocates for the responsible integration of AI technologies, emphasizing the collective responsibility of states in ensuring a future where AI serves humanity.

References:

1. Smith, John. "AI and Economic Growth: An Overview." *Journal of Economic Development*, vol. 25, no. 2, 2022, pp. 45-60.
2. Johnson, Emily et al. "Enhancing Public Services Through AI: Case Studies from Developed Countries." *Public Administration Review*, vol. 78, no. 3, 2021, pp. 385-402.
3. Brown, Lisa, and Patel, Raj. "Ethical AI Deployment: A Guide for Policymakers." Brookings Institution Press, 2020.
4. National Institute of Standards and Technology. "AI in National Security: Guidelines and Best Practices." NIST Special Publication 800-183, 2019.
5. United Nations Development Programme. "Harnessing AI for Sustainable Development: Policy Insights from Around the World." UNDP, 2021.

РЕФОРМА ОБРАЗОВАНИЯ И НОВОЕ РЕШЕНИЕ НАСУЩНЫХ ПРОБЛЕМ.

Кўлдошева Сахиба Фармоновна

Преподаватель факультета естественных наук Бухарского государственного
университета

Фармонова Фатима Фахриддиновна,

Студент 2-1 ЭКО-20 группы Бухарского государственного университета,

АННОТАЦИЯ: Данная статья посвящена на проблема повышения качества образования, Их решение I перспективы, В том число совершенство учебных программ, проектирование обучения, организация исследований в соотношении с требованиями времени, использование зарубежного опыта, профессиональное качество и развитие операционного логического мышления.

Ключевое слово: наука, образование, воспитание, учебная программа, государственный образовательный стандарт, знания, умения, навыки, компетентность, профессиональное качество, логическое мышление, метод, технология.

ABSTRACT: This article discusses the problems of improving the quality of education today, their solutions and perspectives, including the improvement of curricula, training design, organization of research in accordance with the requirements of the time, the use of foreign experience in this area, professional qualities and the development of logical thinking operations. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences

Keywords: science, education, upbringing, curriculum, state educational standard, knowledge, skills, qualifications, competence, professional quality, logical thinking, method, technology, etc.

ВВЕДЕНИЕ: Как известно, от развития системы образования напрямую зависит подготовка квалифицированных кадров специалистов, способствующих социально-экономическому развитию страны, в связи с чем воспитание самостоятельной мыслящей, творческой, предпринимательской, инициативной личности остается сегодня одним из приоритетов государственной политики. Эти задачи отражены в ряде указов и постановлений Президента Республики [1-5]. Социально-экономическое развитие страны требует современных знаний и новых подходов. Поэтому организация учебного процесса в соответствии с требованиями времени, совершенствование государственного образовательного стандарта и учебных

программ, создание учебной литературы нового поколения, использование современных инновационных педагогических и информационных технологий, устранение имеющихся проблем в повышении качества образования являются гарантией наших успехов в завтрашней перспективе.

Обсуждение и результаты сегодня, когда наука и техника развиваются быстрыми темпами, объем многих научных знаний, концепций и представлений резко возрастает. Это, с одной стороны, обеспечивает его дифференциацию за счет развития новых направлений научной фантастики, а с другой-порождает процесс интеграции между науками. В этих условиях возрастает спрос на квалифицированных педагогов, требующих подготовки творческих педагогов, в совершенстве владеющих фундаментальными основами науки, методами педагогики и психологии, обладающих высокой профессиональной подготовкой и способных применять на практике современные инновационные педагогические и информационные технологии.

В настоящее время использование педагогических инноваций в образовательном процессе является глобальной тенденцией мирового развития. Это, в свою очередь, обусловлено быстрыми темпами развития процесса модернизации в стране, что в данный период требует особого внимания к системному внедрению инноваций в сферу образования. Однако уровень внедрения педагогических исследований по внедрению в эту сферу нового содержания, форм, методов и средств обучения пока нельзя назвать достаточным. Ведь при внедрении обновленной системы образования важно, чтобы каждый педагог обладал навыком систематического изучения образовательных инноваций и умел последовательно применять их в своей трудовой деятельности. Сегодня требуется быстрое включение в содержание учебной программы инноваций в области науки и техники, благодаря чему закладывается основа для формирования современных знаний. Кроме того, современные технологии обучения, связанные с ними методические подходы создают благоприятные условия для глубокого и прочного формирования у будущих педагогов необходимых знаний, важных закономерностей и многих фундаментальных понятий.

Повышение качества образования требует соответствия знаний и профессионального мастерства педагогов требованиям времени, рационального использования инновационных образовательных технологий в обучении, эффективности организуемых уроков, обеспечения того, чтобы

каждый предмет был пройден с применением педагогических и информационных технологий для лучшего усвоения обучающимся. Одной из актуальных задач является внедрение в практику образования, основанного на компетентностном подходе к обучению, умение применять полученные знания в жизни обучающихся, выбор профессии, самостоятельное обучение, развитие учебно-познавательных компетенций. Сегодня в республике проводится значимая, заслуженная работа по модернизации системы образования, внедрению инновационных технологий обучения, подготовке молодежи, обладающей такими профессиональными качествами, как независимость, творчество, инициатива, предпринимательство, а также стимулирование педагогов. Но анализ и результаты исследования показывают, что есть проблемы, которые до сих пор сохранялись в нашей системе образования.

В том числе:

- нехватка квалифицированных педагогов в образовательных учреждениях, полное игнорирование реформ в области создания учебных планов и программ, внедренных в практику при их подготовке, а также их устаревание по содержанию;
- недостаточная системная и инновационная деятельность в укреплении теоретических и практических знаний обучающихся, а также внедрение творческих идей талантливой молодежи в практику.;
- отсутствие организации педагогами учебных занятий, направленных на развитие интеллектуальных способностей обучающихся;
- широкое внедрение педагогами инновационных педагогических технологий и методов в практику;
- неполное налаживание взаимодействия между образовательными учреждениями;; серьезной проблемой остается то, что педагоги на отдельных занятиях ограничиваются повторением старой информации, не имеют должной подготовки, низкий уровень знаний и профессии, а их компетентность ощущается недостаточной. Устранение этих проблем требует регулярного повышения квалификации педагогов, использования альтернативных методов и выполнения таких задач, как налаживание их неустанного поиска. Это, в свою очередь, возлагает на Педагога большую ответственность. В настоящее время очень важно пересмотреть содержание и структуру учебной программы. Он должен служить “зеркалом” для педагога. Потому что, глядя в зеркало (зеркало), человек видит все свое тело. Поэтому

педагог, в зависимости от учебной программы по своему предмету, вспоминает всю деятельность, ход процесса, который он должен довести до обучающихся на учебной сессии, задачи, которые он должен в ней реализовать. Но у текущих научных программ есть свои недостатки, в том числе:

- неспособность полностью раскрыть актуальность и важность науки во введении;

- отсутствие глубокого, четкого освещения или избыточности целей и задач в преподавании предмета;

- не сформулированы требования к квалификации, предъявляемые к обучающимся, исходя из требований сегодняшнего дня, не налажено взаимодействие с производителями в этом отношении;

- не разработаны критерии и показатели, определяющие степень овладения квалификационными требованиями при переходе с курса на курс или у выпускников;

- недостаточное внимание при разработке квалификационных требований к таким факторам, как профессиональные качества обучающихся (самостоятельность, креативность, предпринимательство, инициативность) и логические мыслительные операции (умение анализировать, классифицировать, сравнивать, сопоставлять, обобщать, делать выводы, внедрять в практику);

- необходимость обновления и изменения структуры учебных программ;

- необходимость совершенствования методических рекомендаций по - неправильное толкование педагогических и информационных технологий, а также самостоятельного обучения;

- что перечень используемой литературы ограничен по годам и т.д. Устраняя недостатки, подобные приведенным выше, мы добиваемся создания современных учебных программ. Я считаю, что для этого необходимо реализовать следующие задачи:

- во-первых, во введении к научной программе Особое внимание следует уделить раскрытию актуальности и значимости преподаваемого предмета, его целей и задач, того, что ему необходимо в будущем. Было бы целесообразно, если бы это было освещено на реальных примерах, относящихся к науке, с учетом достижений в области науки и техники,

производства. Это непременно поможет пробудить у обучающихся элементарную мотивацию к науке, появятся ростки уверенности в будущем;

- во-вторых, сегодня происходят большие изменения в социально-экономической сфере. В нашу республику поступает много новой техники и технологий, инвестиций из-за рубежа, а также производится собственное производство, строятся новые предприятия и производственные организации. Конечно, завтра нужен специалист, который сможет работать над ними самостоятельно, управлять ими. Поэтому специалистам, которых мы сегодня готовим к будущему, необходимо четко, правильно, без оглядки на современные квалификационные требования, предъявляемые ими, без необходимости выполнять работу в стиле “ушел от нас-дошел до владельца”, посещать эти предприятия и организации, смотреть в глаза и формировать их в сотрудничестве с их ведущими, опытными специалистами. Затем эти готовые квалификационные требования должны быть отражены в учебной программе; - в-третьих, приведение распределения часов в действующих учебных программах в виде таблицы. Желательно, чтобы распределение тематических часов по предмету в учебном плане отражалось в учебном плане. Потому что, когда педагог открывает программу, он не ходит в поисках часов, не обращается к учебному плану. Это облегчает работу и экономит время; - в-четвертых, мы замечаем, что в учебной программе прописаны такие интерактивные методы, как: мозговой штурм, бумеранг, синквейн, концептуальная таблица, как использование современных педагогических и информационных технологий в преподавании предмета. Ведь это не педагогические технологии, это интерактивные методы, созданные на основе педагогических технологий. Что касается информационных технологий, то ни одно название технологии не написано. Так что это неправильный подход и интерпретация. Поэтому для устранения таких недостатков необходимо обратить внимание на то, что современные педагогические технологии, применяемые при обучении предмету, являются:

- направленными на обеспечение социальной и познавательной активности обучаемого
- личностно-гуманистическими;
- направленными на полное выражение технологического уровня образовательного процесса, его практическое внедрение-проектными;
- направленное на формирование компетентности самостоятельности, инициативы, предпринимательства, сотрудничества, творчества

- проблемное обучение - направленное на развитие у обучающегося способности к творчеству, новаторству-ориентированное на эвристическое обучение. Интерактивными методами, созданными на основе педагогических технологий, при которых обучающийся ориентирован на:

- самостоятельную и творческую работу
- творческий поиск в малых группах;
- направленный на приобретение новых знаний путем расширения круга знаний, научного мировоззрения, ознакомления с научными статьями, брошюрами и книгами, приобретения знаний и интереса к науке, применения ранее освоенных знаний, умений и навыков в новых ситуациях

- свободомыслие;
- развитие умения слушать и общаться, умения понимать с разных точек зрения, умения аргументировать, умения направлена на укрепление умения решать задачи, аналитически наблюдать и мыслить, формировать собственное мнение-критическое мышление;

- направленная на деятельность, общение, сотрудничество, переживание различных жизненных явлений

- дискуссионная;
- направленная на выявление мнения и отношения к предмету, помощь в самостоятельном общении и правильных выводах, свободное обсуждение
- коммуникативная;
- направленная на актуализацию функции личности, на накопление у нее опыта осуществления важного выбора, на критическое восприятие;

- направленная на, специально ориентированный на рефлексия на творческое решение захватывающих задач-диалог;

- направлена на развитие навыков самостоятельной работы, умения творчески мыслить и умения управлять коллективом, принимать решение и организовывать его выполнение-игровое внимание. Информационные технологии deb: ориентация на программируемые, автоматизированные, линейные технологии;

- в-пятых, включение проектирования в учебные программы. Это очень важно. Как известно, одной из основных задач педагогических технологий является проектирование деятельности, процесса. Вот почему это должно быть отражено в научной программе. При проектировании процесса:

- анализ имеющихся данных и уточнение целей обучения (образовательных, воспитательных, развивающих);

- составление вариантов технологических методов обучения; - оценка каждого варианта и выбор оптимального, т. е. создание и моделирование общей модели проектируемого процесса;

-определение путей реализации выбранного технологического метода, т. е. способ, которым педагог может реализовать учебно-методическиеразработка систем дидактической деятельности по управлению познавательной деятельностью;

-особое внимание следует уделить выбору материально - технического обеспечения процесса;

- в-шестых, самостоятельному обучению, правильному толкованию самостоятельной работы. В большинстве учебных программ отдельно освещаются лабораторные работы, самостоятельная работа, семинарские занятия. Ведь все это входит в самостоятельные формы обучения. Поэтому их следует освещать в программе науки отдельным абзацем под названием "независимое образование". В качестве альтернативы можно наблюдать, что в некоторых предметных программах в качестве формы выполнения всех самостоятельных учебных заданий дается только "написание реферата". Сейчас это вышло из моды. Сегодня, когда вы говорите учащимся, что им нужно написать аннотацию, они копируют и записывают готовые данные в ARM или в интернете. Поэтому сейчас целесообразно дать им больше заданий, связанных с созданием проблемных ситуаций, направленных на развитие профессиональных качеств, а также на поиск ответов на проблемные вопросы и задачи. Это, в свою очередь, помогает им самостоятельно работать над собой, исследовать ARM и интернет

- сети, сотрудничать с опытными педагогами, не допуская копирования ими информации из тех или иных источников;

- в-седьмых, должна быть литература, которую они использовали в течение последних 10-15 лет. Это не имеет смысла, особенно в педагогическом направлении. Потому что сегодня невозможно не воспользоваться ловушками наших предков, потомков, дедов. Поэтому не стоит ограничивать список используемой литературы по годам. Важно качество образования, правильный выбор его целей и задач, содержания, формы, метода, технологии и средств. Каждое занятие должно быть направлено на формирование у обучающихся учебно-познавательных компетенций, самостоятельный поиск нужной информации из учебной литературы. Качество обучения определяется ответственным подходом

педагога к изучаемому, анализируемому предмету, умением донести его содержание до обучающихся, методической деятельностью по организации и управлению обучением на основе сегодняшнего спроса. Педагог достигнет определенной цели, если сможет объяснить, что для освещения темы важно, что она обоснована теорией, что мысли логически связаны. Для этого необходимо использовать возможности и методы современных технологий обучения [6]. В частности, использование в обучении проблемных, модульных, проектных, эвристических и совместных технологий обучения предполагает обучение обучающихся творческому и самостоятельному мышлению, повышение самостоятельности, укрепление у них уверенности в своих силах, формирование чувства ответственности. Эти технологии готовят почву для качественного выполнения ими поставленных задач, тщательного усвоения учебного материала. Сегодня важно поновому подходить к вопросу повышения качества учебных занятий, не ограничиваясь выполненной работой, систематически совершенствовать ее, разрабатывать и внедрять в практику новые методы и формы. По каждому образовательному направлению:

- определение логико-структурной формы учебного занятия (последовательности в организации учебного занятия), приведение их в соответствие с требованиями непосредственной жизни;

- составление проблемных заданий, подготовка на их основе методических рекомендаций и инструкций;

- применение, экспериментирование, внедрение в учебный процесс современных видов педагогических технологий в зависимости от их результатов;

- достижение таким образом формирования и развития профессиональных компетенций у обучающихся; - отказ от принципов единообразного подхода к стимулированию деятельности педагогов, вместо этого следует поощрять их в зависимости от качества, объема их конкретной работы, касающейся их активности и повышения качества обучения. При реализации основных целей и задач учебной деятельности

- основное внимание уделяется определению целей и задач, налаживанию эффективного взаимодействия педагога и обучающихся, использованию передовых педагогических технологий и созданных на их основе интерактивных методов, совершенствованию системы оценки результатов, организации и реализации всех ее форм с учетом достижений

новой техники и техники, формированию у обучающихся навыков самостоятельного мышления, творческих способностей и профессионального мастерства. формирование на уровне требований времени, учебная деятельность должна быть направлена на создание непрерывной связи обучения с нетрадиционной учебной и научно-исследовательской работой, пробуждение профессиональных, экономических интересов, самостоятельный сбор необходимой информации, выявление проблемы, поиск ее решений, критический анализ полученных знаний, умений и навыков и системный и творческий подход к их применению при решении новых задач [7].

При устранении этих проблем следует уделять больше внимания: - радикальному совершенствованию учебных программ на основе передового международного опыта по согласованию с опытным педагогом и специалистами, при необходимости разработке их вариативных вариантов;

ВЫВОД: реализуя эти задачи, необходимо эффективно использовать зарубежный опыт в подготовке квалифицированных специалистов, разрабатывать на его основе новые подходы в образовательных учреждениях к организации учебного обучения. Т. к. процесс обучения является основным направлением педагогического творчества, а правильный, инновационный подход к его организации и управлению привлекает обучающихся к обучению, самостоятельности, творчеству, инициативности, совместной работе, ориентации на качество образования через углубление профессиональных компетенций [7-9]. Устранение имеющихся недостатков и проблем в повышении качества образования, четкое определение целей и задач на этом пути, использование для этого признанного во всем мире опыта, применение информационных технологий в сочетании с педагогическими технологиями служат повышению качества профессиональной подготовки кадров будущего специалиста, повышают эффективность процесса. Уточнение целей обучения, использование различных технологий и методов, применяемых в процессах обучения и освоения, ориентация на содержание ведет к развитию и совершенствованию деятельности образовательных учреждений.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Указ Президента Республики Узбекистан от 7 февраля 2017 года № ПФ-4947 "о стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан". (Свод законов Республики Узбекистан, 2017., № 6, ст. 70).

2. Постановление Президента Республики Узбекистан от 27 июля 2017 года № ПП-3151 "о мерах по дальнейшему расширению участия отраслей и секторов экономики в повышении качества подготовки специалистов с высшим образованием" (Свод законов Республики Узбекистан, 2017., № 6, ст. 70).

3. Указ Президента Республики Узбекистан от 8 октября 2019 года № ПФ-5847 "Об утверждении Концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года". (Национальная база данных законодательства, 09.10.2019., 19.06.5847/3887-выпуск).

4. Указ Президента Республики Узбекистан от 6 ноября 2020 года № ПФ-6108 "о мерах по развитию сферы образования и науки в новый период развития Узбекистана". (Национальная база данных законодательства, 07.11.2020., 20.06.6108.1483-выпуск).

5. Постановление Президента Республики Узбекистан от 6 ноября 2020 года № ПП-4884 "о дополнительных мерах по дальнейшему совершенствованию системы образования". (Национальная база данных законодательства, 07.11.2020., 20.07.4884/1484-выпуск).

VORTEILE DER VERGLEICHENDE SPRACHENSTUDIE

Bektosheva Hakima Ergashevna

Lehramtsstudent am Samarkand Institut für Fremdsprachen

Anmerkung: In diesem Artikel werden die Vorteile des vergleichenden Sprachenlernens erörtert.

Schlüsselwörter: Die vergleichende Methode, Behandlungsgruppen, Evaluierungsstudien

Die vergleichende Methode ist ein wesentliches Werkzeug auf dem Gebiet der Linguistik und bietet Einblicke in die historische Entwicklung und die Beziehungen zwischen Sprachen. Durch den Vergleich von Wortschatz, Phonologie und Grammatik verschiedener Sprachen ist es möglich, die Veränderungen zu erkennen und zu verstehen, die im Laufe der Zeit auftreten. Vergleichende Studien in der öffentlichen Verwaltung haben einige Vorteile, da sie das Verständnis von Problemen über verschiedene Systeme hinweg verbessern, Klassifikationen verschiedener Prozesse/Subjekte/Objekte ermöglichen, die Prüfung von Hypothesen ermöglichen und Informationen für Vorhersagen und Kontrolle von Phänomenen zur Unterstützung der besten Ergebnisse liefern.

Es ist täuschend einfach, sich vorzustellen, dass die Wirksamkeit eines Lehrplans leicht durch eine einzige, gut konzipierte Studie bestimmt werden könnte. In einer solchen Studie würden die Studierenden nach dem Zufallsprinzip zwei Behandlungsgruppen zugeteilt, wobei eine die experimentellen Materialien und die andere ein weithin etabliertes Vergleichsprogramm nutzte. Den Schülern würde der gesamte Lehrplan beigebracht, und ein am Ende des Unterrichts durchgeführter Test würde eindeutige Ergebnisse liefern, die es ermöglichen würden, die wirksamere Behandlung zu ermitteln.

Die Wahrheit ist, dass die Durchführung definitiver Vergleichsstudien nicht einfach ist und viele Faktoren einen solchen Ansatz erschweren. Die Platzierung von Schülern und die Wahl des Lehrplans sind Entscheidungen, an denen mehrere Gruppen von Entscheidungsträgern beteiligt sind, die im Laufe der Zeit anfallen und alltäglichen Bedingungen der Instabilität unterliegen, einschließlich Schülermobilität,

Elternpräferenz, Lehrerzuweisung, Entscheidungen der Verwaltung und des Schulausschusses usw Auswirkungen standardisierter Tests. Dieses komplexe Gefüge institutioneller Richtlinien, schulischer Kontexte und individueller Persönlichkeiten macht vergleichende Studien, selbst quasi-experimentelle Ansätze, zu einer Herausforderung und erfordert daher eine ehrliche und praktikable Einschätzung dessen, was von Evaluationsstudien erwartet werden kann

Eine Vergleichsstudie wurde als eine Studie definiert, in der zwei (oder mehr) Lehrplanbehandlungen über einen längeren Zeitraum (mindestens ein Semester und typischerweise ein ganzes Schuljahr) untersucht und ein Vergleich verschiedener Lehrplanergebnisse mithilfe statistischer Methoden untersucht wurde Tests. Um die Robustheit der Ergebnisse im Vergleich zum Studiendesign sicherzustellen, war ein statistischer Test erforderlich. Wir haben eine Reihe von 95 Vergleichsstudien gelesen und überprüft. In diesem Bericht beschreiben wir diese Datenbank, analysieren ihre Ergebnisse und ziehen Schlussfolgerungen über die Qualität der Bewertungsdatenbank sowohl als Ganzes als auch getrennt nach von der National Science Foundation unterstützten Bewertungen und kommerziell erstellten Bewertungen. Zusätzlich zur Beschreibung und Analyse dieser Datenbank beraten wir auch diejenigen, die zukünftige vergleichende Bewertungen der Wirksamkeit von Mathematiklehrplänen finanzieren oder durchführen möchten. Wir sind zu dem Schluss gekommen, dass der Prozess der Durchführung solcher Bewertungen noch in den Kinderschuhen steckt und von einer sorgfältigen Synthese und Beratung profitieren könnte, um seine Genauigkeit, Durchführbarkeit und Glaubwürdigkeit zu erhöhen. Darüber hinaus verfolgten wir bei der Aufgabe einen interdisziplinären Ansatz und stellten fest, dass verschiedene Ausschussmitglieder unterschiedliche Fachkenntnisse und Prioritäten in die Überlegungen einbrachten, was die wesentlichsten Qualitäten eines rigorosen und gültigen experimentellen oder quasi-experimentellen Designs in der Evaluierung ausmacht. Dieser interdisziplinäre Ansatz hat zu einigen interessanten Beobachtungen und Innovationen in unserer Methodik zur Überprüfung von Evaluierungsstudien geführt.

Dieses Kapitel ist wie folgt aufgebaut:

Studienzahlen aufgeschlüsselt nach Programm und Programmtyp.

Sieben kritische Entscheidungspunkte und Identifizierung zumindest minimal methodisch adäquater Studien. Definition und Darstellung jedes Entscheidungspunkts.

Eine Zusammenfassung der Ergebnisse nach Schülerleistungen in Bezug auf Programmtypen (NSF-unterstützt, University of Chicago School Mathematics Project (UCSMP) und kommerziell generiert) in Bezug auf die gemeldeten Ergebnismaße.

Eine Liste alternativer Hypothesen zur Wirksamkeit.

Filter basierend auf den kritischen Entscheidungspunkten.

Eine Analyse der Ergebnisse nach Subpopulationen.

Eine Analyse der Ergebnisse nach Inhaltsstrang.

Eine Analyse der Wechselwirkungen zwischen Inhalten, Gerechtigkeit und Klassenstufen.

Diskussion und zusammenfassende Aussagen.

Verweise:

1. Byram, M., Gribkova, B. va Starkey, H. (Eds.). (2002). Til o'qitishda madaniyatlararo o'lchovni rivojlantirish: o'qituvchilar uchun amaliy kirish. Yevropa Kengashi.

2. Graham, C. R. (2006). Aralashirilgan ta'lim tizimlari: ta'rif, hozirgi tendentsiyalar va kelajak yo'nalishlari. C. J. Bonk va C. R. Graham (Eds.), Aralashirilgan ta'lim bo'yicha qo'llanma: Global istiqbollar, mahalliy dizaynlar (3-21-betlar). Pfeiffer nashriyoti

3. Picciano, A.G. (2009). Maqsad bilan aralashirish: multimodal model. Asinxron ta'lim tarmoqlari jurnali, 13(1), 7-18

4. Garrison, D. R. va Vogan, N. D. (2008). Oliy ta'limda aralash ta'lim: asoslar, tamoyillar va ko'rsatmalar. Jossey-Bass.

5. Siemens, G. va Tittenberger, P. (2009). Ta'lim uchun yangi texnologiyalar bo'yicha qo'llanma. Manitoba universiteti.

Istanbul'un önemli ünlü müzeleri

Makhmudova Aziza Azamat kızı

Termez Devlet Üniversitesi, Ulusal kıyafet ve sanat Fakültesi Kültür ve sanat kurumlarının kurulması ve yönetim yönü 3. sınıf öğrencisi

Açıklama: Makale, İstanbul'un önemli ünlü müzelerinden, Kökenlerinin tarihinden, Binyıl verilerinden, bugünkü öneminden bahsediyor.

Temel kelimeler: İstanbul, Müze, Meryem Ana Müzesi, Büyük Saray Mozaik Müzesi, Fethiye Müzesi, Galata Mavlevihane Müzesi, Türbe Müzesi, İstanbul Modern müzesi.

İki kıtayı birleştiren İstanbul, sadece hareketli kıyıları, leziz yemekleri, muhteşem köprüleri, misafir seven insanları, binlerce camisi, uçsuz bucaksız pitoresk deniz-Yu gökdelenleriyle adından söz ettirmekle kalmadı, aynı zamanda zengin bir tarihe sahip müzeleriyle de bu görkemli şehir popüler bir turizm şehri.

Adam Miskevich Müzesi. Polonya'nın kurtuluşunu sevindiren şair Adam Miskevich'in hayatının son yıllarını geçirdiği ve 1855'te öldüğü Tarlaboshi'deki ev, şairin 1955'teki ölümünün 100. yıldönümü vesilesiyle Polonya Kültür ve Sanat Bakanlığı ile işbirliği içinde müzeye dönüştürüldü. Müzede Miskevich'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi ve belgeler, şairin İstanbul'daki yılları boyunca çektiği fotoğraflar, Polonya kurtuluş mücadelesinin belge ve fotoğrafları yer alıyor. Binanın alt katında, mezarı Krakov'da gömülü olan Miskevich'in sembolik mezarı bulunmaktadır.

Meryem Ana (Ayasofya) Müzesi. Eşsiz mimarisi, zengin tarihi, dini önemi ve sıra dışı özellikleriyle yüzyıllardır "zamanın üstesinden gelen" Ayasofya; İstanbul'un en büyük Doğu Roma Kilisesidir. Dünyanın en eski ve en hızlı tamamlanan sinagogu, aynı yerde üç kez inşa edildi. Göz kamaştıran Kubbesi, yekpare mermer sütunları ve sanki havada asılı duran eşsiz mozaikleriyle mimarlık tarihinin başyapıtlarından biridir. Bugünkü Ayasofya mimarisi, öncekilerden farklı bir yaklaşımla aynı yerde inşa edilen üçüncü yapıdır. İmparator Justinianus tarafından Trallesli Antemios (Aydın) ve Miletoslu İsidoros (Balat) için yaptırılmıştır. Yapımına 532 yılında başlanmış ve 5 yılında tamamlanmış, 537 yılında büyük bir ihtişamla ibadete açılmıştır. Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden sonra cami olarak yeniden düzenlenmiştir.

Osmanlı mimari unsurlarının da eklenmesiyle varlığını sürdürmüş ve 1935 yılında müze olmuştur. "İmparator kapısı", "Güzel Kapı" ve "mermer kapı" isimleriyle bilinen Ayasofya'da, bazıları antik kentlerden ithal edilen toplam 104 sütun bulunuyor. İmparatorların taç giydiği "Omphalion" bölümü, aynı sütunlar gibi mermerden yapılmasıyla ayırt edilir.

Büyük Saray Mozaik Müzesi. Doğu Roma Büyük Sarayı'na ait manastır avlusunun kuzeydoğu kesiminde 1935 yılında başlayan kazılarda bulunan mozaikler, hem sanat hem de görünüm bakımından zenginlikleri ile öne çıkıyor. Büyük Saray Mozaik Müzesi'nde sergilenen eserler ms 450-550 yıllarına tarihlenirken mozaik temalarının dini bir içeriği yoktur. Zamanının olgun ustalarının rehberliğinde birçok usta sanatçı, günlük yaşamdan, doğadan, mitolojiden aldığı görüntüleri mozaiklere yansıttı. Müze, arasta pazarı içinde, Sultanahmet Camii Külliyesi'nde yer almaktadır.

Fethiye Müzesi. Pammakaristos Kilisesi, 1261'de Latin egemenliğinin sona ermesinden sonra eski kilisenin kalıntıları üzerine yeniden inşa edildi ve kilisenin kuzey ucundaki Bölüm Meryem Ana'ya ithaf edildi. 1292-1294 yılları arasında Doğu Roma imparatoru VIII. Mihail Palaiologos'un yeğeni Mihail Glabas, 1315 yılında eşi İsa Meryem'in (A.S.) talimatıyla restore edilen binaya ek olarak Ducas Tarkainotes tarafından atandı. küçük bir müştemilat kilisesi olan "parekklesion" a ithafen inşa edildi. Cenaze evi olan bu ek Kilisede Maria ve Mikail'in mezarları bulunmaktadır. İşgalden sonra kadın manastırı olarak kullanılan bina, 1455 yılında Havarium Kilisesinden çıkarılan Patrikhane buraya taşınmış ve 1586 yılına kadar Patrikhane olarak kullanılmıştır. Osmanlı Türkleri döneminde Sultan III. Murad (1574-1595) kiliseyi camiye dönüştürdü ve adını Fethiye koydu. Bina 1845-1846 yıllarında yenilenmiştir.

Galata Mavlevihane Müzesi. 1975 Yılında müze olarak açılan Galata Mavlevihane Müzesi, zamanının kültür ve sanatını yansıtan kurumlardan biridir. 1491 yılında Sultan II. Bayazid döneminde vali olan İskender Paşa'nın "av çiftliği" üzerine inşa edilmiştir. İlk şeyhi Mehmed Semo-İ Çelebi'dir. Mavlevihane Sultanı. Mustafa döneminde (1766) alev almasına rağmen günümüze ulaşan Mavlevihane, o Padişah döneminde inşa edilmiştir. Bina sonraki yıllarda Sultan III. Selim, II. Mahmud ve Abdülmecid döneminde yenilenmiştir. Külliye olarak inşa edilen Mavlevihane, bir samohana, darveş hücreleri, şeyh ve Sultan odası, Kadınlar bölümü, kütüphane, halk çeşmesi, mutfak, mezarlar ve Hazineden oluşmaktadır.

"Mezar Müzesi". İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan 117 türbe "İstanbul Türbe Müzesi idaresi"ne bağlanmıştır. Bunlar arasında İstanbul'da gömülü Sahabe, Ulema, tüm Osmanlı Türk İmparatorluğu Sultanları, Kralları, komutanları, sadrazamları, askeri Paşaların mezarları bulunmaktadır. İdareye bakan mezarların çoğu, Osmanlı Türk İmparatorluğu'nun baş mimarları veya zamanlarının en olgun mimarları tarafından yaptırılmıştır. İstanbul Türbe Müzesi'nin envanterinde Kabe örtüsü, Kurani Kerim, Osmanlı padişahlarının el yapımı hat levhaları, cemiyetin manevi öncülerinin eşyaları, tescilli kutsal anıtlar dahil olmak üzere tarihi değeri yüksek binlerce farklı eser bulunmaktadır.

İslam Bilim ve teknoloji Müzesi. Bu müze İstanbul'un Gülhane Parkı'nda, daha özel olarak saray duvarının yanındaki "Has Ahirler" binasında yer almaktadır. Osmanlı döneminde Padişahın ve yakın kullarının atlarının tutulduğu ahırlara "Has Ahir" (İstabil amire) adı verilirdi. İslami ilimler tarihçisi Prof. Dr. Fuat Sezgin tarafından hazırlanan ve 2008 yılında açılan müzede 3.500 metrekarelik sergi alanı ve toplam 570 alet koleksiyonu, cihaz kopyaları, mizanpajları ve modellerinden oluşan bir koleksiyon, alanında Türkiye'de birincisi ve Frankfurt'tan sonra dünyada ikincisi bulunuyor. İki katlı müzenin üst katında, müze ile ilgili görsel materyallerin yanı sıra astronomi, saat teknolojisi, denizcilik, savaş teknolojisi ve tıp bölümlerini izleyebileceğiniz eşsiz bir "sinema salonu" bulunmaktadır. Alt katta madencilik, fizik, matematik-geometri, şehir planlama ve mimarlık, optik, kimya ve coğrafya ile ilgili harita ve çizimlerin sergilendiği bölümler bulunmaktadır. Müze bahçesi, 9. yüzyılda halife El-Ma'mun tarafından derlenen dünya haritasının bir kopyası olan dünyaya ve İbn Sina'nın ikinci cildinde adı geçen 26 şifalı bitkiden oluşan bir bar içeren İbn Sina Botanik Bahçesi'ne ev sahipliği yapmaktadır., 2013 yılında açılmıştır.

İstanbul Modern Müzesi. Türkiye'nin ilk Modern Sanat Müzesi "İstanbul Modern", Karaköy bölgesinde inşa ettiği yeni binasıyla şehrin simgelerinden biri olan Boğaz Boğazı'nı düşündü. İstanbul Modern'i ünlü mimar Renzo Piano Galataport tasarladı. Tasarımı Boğaz Denizi'nin Maymunlarından esinlenmiştir. İstanbul Modern müzesi, uluslararası ve yerel sanatçıların eserlerini farklı yönlerde sergiliyor.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri. Topkapı Sarayı topraklarında bulunan İstanbul Arkeoloji Müzeleri, dünyanın en zengin sergi koleksiyonuna sahiptir. Kompleks üç ana bölümden oluşmaktadır: "Arkeoloji Müzesi", "Eski Doğu eserleri Müzesi" ve "Koshin Sarayı Müzesi". Farklı dönemlerden bir milyondan fazla eser içeriyor. Kompleksin ana

binası olan Arkeoloji Müzesi, dünyadaki birkaç eşsiz binadan biridir. Aynı zamanda Makedonyalı İskender'in bir portresini ve Roma döneminin üç büyük şehri olan Aphrodisias, Efes ve Milet'te bulunan heykelleri içerir. Müzede, Türkiye'de müzeciliğin kurucusu ve 19. yüzyılda müzenin ilk müdürü olan Usman Hamdi Bey'in yaptığı kazılarda bulunan birçok eser de yer alıyor. Bunlardan biri de 1887-1888 yılları arasında Sidon Kralı'nın nekropolünde bulunan dünyaca ünlü İskender lahdi.

Pera Müzesi.Suna ve İnan Kraç Vakfı tarafından kurulan Pera Müzesi, Tepeboşı'de, İstanbul'un kalbi İstiklal Şah Caddesi'nin yakınında yer almaktadır. Aslen mimar Achilles Manoussos tarafından Bristol Oteli olarak inşa edilen bina şimdi müzeye dönüştürüldü. Pera Müzesi'nin "Doğu resimleri" koleksiyonunda 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Osmanlı yönetiminden esinlenen resimler yer alırken, "Anadolu'nun ağırlık ve ölçüleri" koleksiyonunda Anadolu'nun farklı dönemlerine ait 10.000'den fazla sergi yer aldı. "Kütahya porselen ve çanak çömlek topluluğu", Türkiye'nin Kütahya ilinden çıkarılan yüzlerce zanaat örneğini içeriyordu. Beş seçkin eser, "Kaplumbağa yapıcı", buradaki ayırt edici sergilerden biri. Referans noktası olarak artık burada Isabel Munoz'un"Yeni Bir Hikaye — Goebeclitepa ve çevresinin fotoğrafları" başlıklı bir sergisi var. 17 Eylül 2023'e kadar sürecek.

KULLANILMIŞ LİTERATÜR (REFERANSLAR)

- 1.Museum tarih kitabı
- 2.Aniq.uz
- 3.İstanbul tarih kitabı
- 4.Vikipedi
- 5.Sesli kitaplar

**Жанубий Ҳисор тоғ меъморчилиги ва тураржойлар билан боғлиқ
этник анъаналар**

Ш. Чоршанбиев
Термиз давлат университети

Аннотация. Ушбу мақолада этнографик материаллар асосида Жанубий Ҳисор тоғ қишлоқлари аҳолисининг турар жойлар билан боғлиқ этник анъаналари, меъморчилик услублари ёритилган.

Калит сўзлар: Ҳисор ўлкаси, тоғ меъморчилиги, доимий уйлар, синч, гувала, пахса, тош деворли уй, ички ҳовли, ташқи ҳовли, ток сўри, айвон.

XX асрнинг бошларида Бухоро амирлигининг Бойсун, Денов, Шеробод, Ҳисор бекликлари ҳудудлари *Ҳисор ўлкаси* деб аталган. Айниқса, Ҳисор тоғлари аҳолисининг турар жойлар меъморчилиги ўзига хос бўлган. Бу ердаги қишлоқлар асосан сой бўйларида, анҳор ёқаларида ташкил топган бўлиб, уйларни қуришда жойнинг табиий-географик қулайлигига эътибор қаратилган. Хусусан, уй-жойлар қуриладиган ҳудудга қуёш ёруғлигини тушиш ҳолати, дарадан ўтадиган совуқ шамол йўлидан сақлаш, ёмғир ва селнинг сойга тез оқиб тушиши, уйларни сувга ва деҳқончилик қиладиган ҳудудларга яқинроқ жойларда қуриш, қолаверса табиий офатлардан сақланиш каби масалаларга эътибор қаратилган. Шу боис тоғ қишлоқларида уйлар асосан бир томонга, яъни сой томонга қаратиб қурилган. Сойдан тоққа томон баландлик бўлиб бориши уйларнинг бу тартибда қурилишига олиб келган. Уйларнинг олд томони эса шу баландлик ҳисобига қаватма-қават бўлиб тоғ томон ортиб боради. Масалан Бойсун шаҳри атрофидаги Авлод, Сариосиё, Пассурхи каби қишлоқлар ва шунингдек, Мачай, Қизилнаур, Дарбанд, Қўрғонча, Даҳиболо, Дуоба каби қишлоқлар тоғ ён бағрига 30-35 градус қияликда қурилган ва ўзига хос “кўп қаватли” уйни ташкил этган¹.

Ўзбекистоннинг турли ҳудудлари аҳолиси меъморчилик анъаналари, уй-жойлар билан боғлиқ урф-одат ва маросимлари К.Л. Задихина, Б.Х. Кармишева,

¹ Нозилов Д.А. Тоғ меъморлари – Тошкент, 1979. – 6-бет., Қаюмов А.Р. Жанубий Ҳисор тоғ меъморчилиги анъаналари / Замонавий бадиий маданиятда фольклор ва халқ ижодиёти. Халқаро илмий конференция материаллари. – Бойсун, 2002 йили 23-28 май. – Бойсун, 2002. – Б. 99-101.

А. К. Писарчик, В.Л. Воронина, А.К. Жилина, К.Ш. Шониёзов, И.М. Жабборов, С.Н. Турсунов, О. Бўриев, Х.И. Исмаилов, И.О Ибрагимов, Г.Ш. Зунунова, Н.Турсунов, И.М. Хўжахонов каби олимлар томонидан тадқиқ этилган.

Бу каби табиий, хўжалик ва этник омиллар аҳолининг уй-жой қурилиши (ўтов, қапа, чайла, хуржун том, тош том, синч том ва бошқа), ундан фойдаланиш (доимий, мавсумий), оила аъзолари ўртасида уй-жой тақсимоли (ўтроқ ва чорвадор аҳолида) ва у билан боғлиқ кўпгина урф-одатларнинг ўзига хос тизими шаклланишига олиб келган. Бу ҳудудда уй-жой қуришнинг қатор ўзига хос хусусиятлари аввало, ранг-баранг ландшафтлар (тоғ ва тоғ олди, адирлик ва даштлар) ижтимоий-иқтисодий омиллар (ишлаб чиқариш қуроллари ва воситалари билан таъминланганлик даражаси) ҳамда этник анъаналарга боғлиқ ҳолда ривожланган.

Узоқ асрлардан буён давом этиб келаётган анъанага кўра шаҳарлик ва ўтроқ қишлоқ аҳолиси хоналарда фақат совуқ даврлардагина истиқомат қилганлар. Кун исий бошлагандан то кеч кузгача асосий истиқомат қилиш жойи ҳовли ёки айвон бўлган. Айвонлар барча уйларда бир хил бўлмаса-да, яшаш жойи сифатида қулай ва баҳаво қилиб қурилган. Кўпгина ҳовлиларда мевали дарахтлар ва ёғочдан баланд қилиб қурилган ток сўрилари бўлган. Ток сўрилари соясида тахта ёки лой супалар бўлиб, ёзнинг иссиқ кунларида ҳам соя-салқин жой сифатида оиланинг кундалик ҳаёти шу ерда кечган².

Жанубий Ҳисорда XX асрнинг бошларида ўтроқ аҳолининг ижтимоий турмушида *синч, гувала, паҳса, тош деворли* каби доимий уйлар муҳим аҳамиятга эга бўлган бўлса, ярим ўтроқ аҳолининг мавсумий бўлган *лочик, қапа, чўпон тўла, қора уйлар* асосий ўринни эгаллаган. Тоғ ва тоғ олди минтақаларида уй-жой ва хўжалик бинолари қуриш, маиший хизмат иншоотлари – тегирмон, жувоз, кўприк, қудук, суғориш тармоқларининг бунёд этилишида кўпроқ анъанавий композициялардан фойдаланилган. Айниқса, "синч уйлар", "тош уйлар", ўтов тоғли ва тоғ олди адирликларидаги қишлоқларда яхши сақланиб қолган эди. Бойсун, Кўхитанг, Қоратов, Боботоғ этакларида доимий турар жойлар асосан сой бўйларида, булоқлар атрофида, анҳор ёқалари бўйлаб қурилган.

Воҳанинг тоғли ва тоғ олди ҳудуд аҳолиси билан чўл ҳудудида яшовчи аҳолининг турар жойлари ички тузилиши, жиҳозланиши, композицияси билан

² Народы Средней Азии и Казахстана. – М., 1963. Т. 2. – С. 352.

фарқ қилган. Одатда тоғ меъморчилигида уй-жой ва хўжалик бинолари қуриш, маиший хизмат иншоотлари – тегирмон, жувоз кўприк, қудуқ, суғориш тармоқларининг бунёд этилиши муҳим ўрин тутган. Айниқса уй-жойларнинг қурилишида уста-меъморлар тоғнинг табиий-гигиеник хусусиятларини ҳам назарга олганлар. Жумладан, қишлоқни ёруғликка қаратиш, дарадан ўтадиган совуқ шамол йўлидан сақлаш, ёмғир ва селнинг сойга тез оқиб тушиш чорасини топиш, уйларни сув манбаига ҳамда дехқончилик қиладиган жойларга яқинроқ жойлаштириш тадбирларини ҳамда қишлоқни табиий офатлардан сақлаш чораларини кўрганлар³.

Тоғларда уйлар, аксарият тағхона, болохоналик қилиб қурилган. Чунки халқ усталари бўлажак бино ўрнини пухталиқ билан ўрганиб, тез-тез бўлиб турадиган зилзила, жала, бўрон ва қор кўчишларини ҳисобга олган ҳолда қуришган. Тоғли ҳудуд аҳолисининг уйлари даҳлизли, дарчали ҳамда ён деворларида токчалар бўлиши билан ажралиб турган. Уйнинг ички томонини безашда аввал ерга чий (бўйра), унинг устидан кигиз ёки гилам тўшалган. Ҳар хил кашталар, қуръон халта ва ойна деворга илинган⁴.

Архитектура фанлар доктори Д.Нозиловнинг таъкидлашича, Ҳисор ва Бойсун тоғ архитектурасида кўпинча синч девор қўлланилган ва буни Нурота тоғ қишлоқларига нисбатан сейсимик жиҳатдан юқори эканлиги билан изоҳланган. Бойсун ва Ҳисор тоғларининг устки қисми ўрмонзорлардан иборат бўлганлиги учун ҳам синч кенг қўлланилган. Тоғликлар уйнинг шамол эсадиган ва сел келадиган томонига тош девор ёки кўшсинчли девор қуришган⁵.

Шунингдек, Бойсунлик усталар йиғма уйлар (хиргоҳ, ўтов) ҳам ясашга жуда моҳир бўлишган. Улар фақат уй, масжид, меҳмонхона қурибгина қолмасдан, балки маҳалла ва қишлоқларни туташтирувчи йўл ва кўприк қуришда ҳам фаол қатнашганлар. Масалан, қишлоқлар орасидаги тоғ йўли довларда йўл созлаш, дарё, дараладан кўприклар қуриш ва ҳокозо. Шундай иншоотлардан бири – “Бибишой кўприги” деб ном олган ўзига хос нарвон кўприкнинг қурилишидир. Шу каби тоғ муҳандислиги намуналаридан Дехиболодаги масжид ва Мачай қишлоғидаги тош тандирнинг қурилиши халқ муҳандислигининг

³ Нозилов Д.А. Тоғ меъморлари – Тошкент, 1979. – 6-бет.

⁴ Турсунов С. ва бошқ. Ўзбекистон тарихи ва маданияти – Сурхондарё этнографияси. – Тошкент, 2006. – 98-бет.

⁵ Нозилов Д.А. Тоғ меъморлари. – Тошкент, 1979. – 14-бет.

намунасидир. Уларни қуришда халқ орасида турли урф-одатлар, маросимлар мавжуд бўлган. Жанубий Ҳисор воҳасида ярим ўтроқ чорвадор аҳолининг турар жойлари мавсумий ва вақтинчалик бўлиб, уларни *лочик, капа, чум, чайла, чодир, ер том, тўла, чўпон тўла, бог том, ўтов, қора уй, оқ ўтов, қизил ўтов* кабилар ташкил этган.

Хуллас, XIX асрнинг охири – XX асрнинг бошларида Жанубий Ҳисор воҳаси тоғ қишлоқлари аҳолисининг анъанавий турар жойлари ва у билан боғлиқ урф-одатларда ўзига хос локал кўринишлар бўлиб, табиий муҳит ва шу шароитга мослашган тоғлиқ одамларнинг уй-жой қуришдаги меъморчилик анъаналари, сақланиб қолган миллий уй жиҳозлари ва безаклари этноқишлоқ туризмини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Бўриев О., Исмоилов Ҳ. Ўзбек халқининг анъанавий уй-жойлари// “Гулистон”. журнали., 2000., 4-сон., – Б.44-45.
2. Дониёрова А.Х., Бўриев О, Аширов А.А. Марказий Осиё халқлари этнографияси, этногенези ва этник тарихи. Ўқув қўлланма. – Тошкент, Yangi nashr, 2011.
3. Ибрагимов И.О. История развития жилища населения степных районов Южного Узбекистана в конце XIX – начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук. – Тошкент, 1988. – С.16-17.
4. Қаюмов А.Р. Жанубий Ҳисор тоғ меъморчилиги анъаналари / Замонавий бадиий маданиятда фольклор ва халқ ижодиёти. Халқаро илмий конференция материаллари. – Бойсун, 2002 йили 23-28 май. – Бойсун, 2002. – Б. 99-101.
5. Народы Средней Азии и Казахстана. – М., 1963. Т.2.
6. Нозилов Д.А. Тоғ меъморлари. – Тошкент, 1979.
7. Рахмонов Ш.А., Қаюмов А.Р. Ҳисор савдо йўллари//Фан ва турмуш. – Тошкент, 1998. – № 1. – Б. 26-28.
8. Турсунов С. ва бошқ. Ўзбекистон тарихи ва маданияти – Сурхондарё этнографияси. – Тошкент, 2006. – 275 б.
9. Шаниязов К.Ш., Исмаилов Х.И. Этнографические очерки материальной культуры узбеков конца XIX – начала XX вв. – Ташкент, 1981. – С. 54-59.

HAZRATI ZAYNULOBIDIN ZIYORATGOHI

Ozodbek Ne'matov

O'zMU Tarix fakulteti magistri

Annotatsiya: O'rta Osiyoning markazida joylashgan jannatmakon O'zbekiston hududida moziyga bo'ylashgan o'ziga xos tarixga ega bo'lgan ziyoratgoh va qadamjolar mavjud. Shunday ziyoartgohlardan biri Jizzax viloyati Forish tumanidagi Mojurum qishlog'idagi Hazrati Zaynulobidin ziyoratgohidir. Bunday qadimiy tarixga ega bo'lgan ziyoratgohlarni o'rganish ularning tarixini bilish bizning ota-bobolarimiz qanaday buyuk avliyo mo'tabar zot bo'lganligini anglashga katta yordam beradi.

Kalit so'zlar: Hazrati Zaynulobidin, Mojurum qishlog'i, Kulfisar ota, hazrat Abduqodir Jiloniy, muqaddas ziyoratgoh.

Yurtimizning boshqa hududlari singari Jizzax viloyati ham o'zining qadimiy tarixi, ajoyib asori-atiqalari, muqaddas qadamjo va ziyoratgohlari bilan o'zining munosib o'rniga ega. Hududdagi ana shunday muqaddas qadamjolaridan biri Hazrati Zaynulobiddin ziyoratgohidir. Ushbu ziyoratgoh Jizzax viloyati Forish tumanining eng chekka, Navoiy viloyati Nurota tumani bilan chegaradosh bo'lgan Mojurum qishlog'ida joylashgan.

Hazrati Zaynulobidin to'g'risida bir qancha rivoyatlar mavjud. Ana shunday rivoyatlardan birida qayd etilishicha "hazrati Zaynulobidin islom dinini targ'ib qilib yurganida ko'z o'nggida otasini dushmanlari o'ldiradi. U kishining tanalari Mojurumda boshlari esa Chustda" ekan.

Zaynulobidin karomatlari haqidagi boshqa bir rivoyatda "bu avliyo sifat kishini tanalari faqat namoz o'qiyotgan vaqtlari bo'shashadi, boshqa vaqtlarda belbog'larini yechmasa, u kishiga o'q yoki qilich zarbi ham ta'sir qilmagan." deyiladi.¹

Zaynulobidin haqida bizgacha ko'p ma'lumotlar yetib kelmagan. Biroq ziyoratgoh haqida shu qishloqda istiqomat qiluvchi Rustamjon Rahmatullozodaning "Ajdodlar merosiga ehtirom" deb nomlangan risolasida bir qancha aniq ma'lumotlar berilgan.

---

¹ Рустамжон Раҳматуллозода. Аждодлар меросига эҳтиром.-Т.:2006. Б-47.

Toshkent davlat Sharqshunoslik institutining Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharq qo'yozmalari markazi fondida saqlanayotgan "Xizonat ul-asfiyo"da keltirilishicha, musulmon olamida ikki zot Zaynulobidin degan laqab olgan. Ushbu laqabni birinchi olgan kishi Imom Ali bo'lib, hijriy 36 yoki 38-yilda Madinada tug'ilganlar. Onalari bibi Shahribonu eron podshosi Yazdigardning qizi bo'lganlar. Nomi zikr etilgan kitobda keltirilishicha, Imom Ali ibn Husayn kechasi tahajjud namozini o'qiyotganlarida shaytoni layn ajdaho suratiga kirib, ul kishini namozdan to'xtatish uchun keladi. Ul zot unga e'tibor ham qilmaydilar. Olloh taolo u mo'tabar zotga uning shayton ekanligini ma'lum qiladi. Shunda ul zot "la havla"ni o'qib bir tarsaki uradilar, u shayton tutunga aylanib g'oyib bo'ladi. Shu onda g'oyibdan "yo Zaynulobidin" degan ovoz keladi, shundan so'ng u kishiga Zaynulobiddin laqab bo'lib qoladi (Hizonat ul-asfiyo, 31-bet).

Ikkinchi Zaynulobidin degan laqabni olgan mo'tabar zot hazrat Hasan ibn Ali ibn Abu Tolibning 24-avlodlari, ya'ni hazrat Alining 25-avlodlari, ismlari-Alouddin, laqablari – Zaynulobidin. Hazrati Zaynulobidin ayni yigitlik davrlarida Nogur yo'lida otasining ko'z o'ngida yo'lto'sarlar qo'lida halok bo'ladi. Taxminan hijriy 895-yilda tug'ilib, 915-yillarda shahid bo'lganlar. "Hizonat ul-asfiyoda" keltirilishicha, Sayyid Alouddin, Sayyid G'avsul A'zam Abdulqodir Jiloniyning 12-avlodlari hisoblanadi.

Hazrat Abdulqodir Jiloniy hazrat Hasan ibn Ali ibn Abu Tolibning 12-avlodlaridir. Hazrat Abdulqodir Jiloniy hijriy 470-yili (milodiy 1079) tug'ilganlar va to'qson yil, yetti oy, 9 kun umrguzaronlik qilgan. Bu ulug' zotning 42 nafar farzandi bo'lib, to'qqiz farzandi ulug' maqomlarga, zohiriy va botiniy ilmlarga ega bo'lgan. To'rtinchi o'g'illari shayx Tojiddin Abdurazzoq bo'lib, ul kishining beshta farzandi bo'lgan. Bular: 1. Shayx Abu Solih, 2. Shayx Abulqosim, 3. Shayx Abdurahim, 4. Shayx Abulmahosin, 5. Sayyid Jamolulloh.²

Shayx Sayyid Jamolulloh buvalari Abdulqodir Jiloniyga juda ham o'xshashligidan hazrat G'avsul A'zam mazkur nevaralarini juda yaxshi ko'rganlar. Shu boisdan Shayx Sayyid Jamolulloh buvalari duolarining ijobatidan uzoq umr ko'rganlar. Ushbu buyuk zot umrning ko'p qismini Samarqandda o'tkazganlar. Samarqand viloyati

---

² Эралиев Б. Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва кадамжолари. 4- қисм. Тошкент - "Турон замин зиё", 2017.Б-109

Urgut tumanida G'avs (G'us) deb ataluvchi qishloq va ziyoratgoh bor. Modomiki, Sayyid Abdulqodir Jiloniy hazratlarining nabiralari Samarqandda yashaganliklari haqida aniq ma'lumot bor ekan, demak, bundan ul zotning avlodlari Urgutga kelib, istiqomat qilganlari, haqiqattan uzoq emasligi kelib chiqadi. Endi Mojurumdagi hazrati Zaynulobiddinga kelsak, u zotning bobolari Samarqand va undan keyingilari Urgurtda istiqomat qilgan bo'lsalar, bu zotning ham Mojurumga kelgan bo'lishlari mumkinligi ayon bo'ladi.

Yuqorida keltirilgan dalillardan ziyoratgoh Hasan ibn Ali ibn Abu Tolibning yigirma to'rtinchi, Hazrat Alining 25-avlodlari bo'lgan ismlari Alouddin, laqablari – Zaynulobidin nomi bilan bog'liq degan xulosaga kelish mumkin. Aynan bunday fikrga kelishimizga ham bir qancha sabablar mavjud:

Birinchidan, ziyoratgohga nomi berilgan zot Zaynulobidin ekanligi va u zot otasining ko'z oldida yo'lto'sarlar qo'lida shahid bo'lganligi to'g'risidagi rivoyat Mojurum qishlog'ida istiqomat qilayotgan kishilarning ota-bobolaridan avlodlarga og'izdan-og'izga bir necha yuzlab yillardan buyon o'tib kelganligi, bu rivoyatdagi karomatpesha kishining ismi va voqealar "Hizonat ul-asfiyo" kitobida keltirilganligi;

Ikkinchidan, "hizonat ul-asfiyo" kitobining 124-betida u zot shahid bo'lib, tanalari Mojurumda qolganligi;

Uchinchidan, qadimgi karvon yo'lining Nurota-Forish-Jizzax yo'nalishi shimolida joylashgan "Kulfisar ota" ziyoratgohi to'g'risidagi rivoyatda ham aynan "qadim zamonlarda butga ya'ni olovga sig'inadiganlarning podshosi g'araz maqsadda askarlariga avliyoning boshini olib kelishni buyuradi." Askarlar avliyoning boshini tanasidan judo qilib qaytayotganlarida hozirgi "kulfisar ota" ziyoratgohining o'rniga kelganda kech bo'lib qoladi va shu yerda tunab qolishadi.

Bu yerda bir uy bo'lib, bir kampir o'g'illari bilan yashar ekan. Keksa kampir Allohning borligiga iymon keltirgan inson ekan. Sahar payti ibodat qilish uchun tahoratga chiqsa, uxlab yotgan askarlar o'rtasida nayza uchiga qadab qo'yilgan boshga osmondan nur tushib turganligini va boshni kalmia qaytarib turganligini ko'rib qolibdi. Kampir tezda o'g'illarini uyg'otib, "Bu askarlar yomon niyatli insonlar ekan, bir karomatli avliyo insonning boshini olib ketayotganga o'xshaydi lekin biz uni olib qolishimiz kerak" deb aytadi. Shunda Allohning roziligi bilan kampirning bir o'g'li shahid bo'lib boshini berishga rozi bo'ladi. Kampir o'g'lining boshini olib borib, avliyoning boshini olib kelib sandiqqa solib qo'yadi. Askarlar ketganidan so'ng kampir avliyoning boshini

o'g'lining tanasiga yaqinlashtirganda bosh tana bilan o'zaro birikadi va shuyerga dafn etilgan.

To'rtinchidan ushbu hududda qadimdan islom olamiga mashhur bo'lgan Mojarmiy nisbasini olgan o'nlab allomalarning yetishib chiqqanligi ham Mojurumda azaldan diniy va dunyoviy bilimlar rivojlanib, bu yerga ko'plab tariqat namoyondalari hamda aziz va mo'tabar insonlarning qadami yetganligi ham fikrimizni tasdiqlaydi.

Hozirda Mojurum qishlog'ida Hazrati Zaynulobidinga atab ziyoratgoh tashkil qilingan. Ushbu mo'tabar maskanni ziyorat qilish uchun respublikamizning turli hududlardan ziyoratchilar tashrif buyurishadi. Ushbu ziyoratgohga o'xshagan o'ziga xos tarixga ega bo'lgan ziyoratgohlar talaygina, faqat biz ularni o'rganishimiz va ularni asrab avaylashimiz kerak. Zero bunday muqaddas qadamjo va ziyoratgohlar bizga moziydan qolgan ulkan meros hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Рустамжон Раҳматуллозода. Аждодлар меросига эҳтиром.-Т.:2006. Б-47.
2. Эралиев Б.Ўзбекистон зиёратгоҳлари ва кадамжолари. 4- қисм. Тошкент - "Турон замин зиё", 2017.Б-109
3. Ога Бургутли. Жиззах вилояти зиёратгоҳлари. Фан. -Т.: 2008. Б.36-37.

Biznes marketingning mohiyati va ahamiyati

Qodirova Ozoda Raxmiddin qizi

e-mail: ozodaraxmiddinovna@gmail.com

Qahhorova Nargiza Hayit qizi

e-mail: qahhorovanargiza02@gmail.com

Eshmirzayeva Lobar Toyir qizi

e-mail: lobareshmirzayeva8@gmail.com

Annotatsiya. Marketingning paydo bo'lish tarixi uzoq o'tmishga ega. Ma'lumki, tovar va xizmatlarga bo'lgan iste'molchilarning ehtiyojini, ularga haq to'lay olish qobiliyatlarini aniqlash zarurati, jahon iqtisodiy krizislari, tovarlarni ortiqcha ishlab chiqarish, ularni omborlarda to'planib qolishi kabi holatlar marketingni shakllanishi va rivojlanishida asos bo'lib xizmat qildi. Shunday qilib, marketing iqtisodiy inqiroz kuchayotgan sharoitda, uni shu inqirozdan chiqarish uchun kurash, xaridor talabini aniqlash va qondirishga, korxonalarining tovarlar ishlab chiqarish, sotish faoliyatini tashkil etish va boshqarish tizimi sifatida ixtiro etilgan.

Kalit so'zlar. Marketing, tovar, holding, trans milliy kompaniya, konsern, raqobat, xaridor, maqsadli bozorlar.

XX asrning boshida – 1903-yil AQSHning Pitsburg, 1905-yil Penselvaniya, 1910-yil Viskon universitetlarida marketing fanidan ma'ruzalar o'qiy boshlandi. Amaliyotda ilk bor marketing bo'limlari 1911-yilda «Kretis pabliishing Ko», «Swift end Ko», «Yu.S. rabker Ko» kabi kompaniyalarning boshqaruv apparati tarkibida tashkil etilgan. 1926- yilda AQSHda marketing va reklama o'qituvchilarning Milliy assotsiatsiyasi tuzildi. 1931-yilda Amerika marketing jamiyati, 1937-yil esa Amerika Milliy assotsiatsiyasi tuzildi. 30–40-yillarda ko'pgina iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda milliy marketing assotsiatsiyalari tashkil topdi. 50–60-yillarda Xalqaro marketing federatsiyasi, jamoatchilik fikrlari va marketing bo'yicha Yevropa jamiyati va Yevropa marketing akademiyasi kabi Xalqaro marketing tashkilotlari tuzildi. XX asrning 80-yillari ikkinchi yarmidan boshlab O'zbekistonning iqtisodiy oliy o'quv yurtlarida ham marketing kurslari o'qitila boshlandi. 1986-yilda «Sovplastital» qo'shma korxonasida birinchi bo'lib marketing bo'limi tuzildi. Keyingi yillarda Toshtekstilmash, Chkalov nomidagi aviatsiya ishlab chiqarish birlashmasi, Toshselmash kabi yirik korxonalarda ham marketing bo'limlari tuzildi. 90-yillarga kelib, deyarli barcha korxonalar o'zlarining marketing bo'limlarini tuzdilar. Oliy va o'rta maxsus ta'lim maskanlari, kollej, litseylarda «Marketing asoslari» fani o'qitila boshlandi. Marketing – tovar

ayirboshlash yo'li bilan ehtiyoj va talablarni qondirishga yo'naltirilgan inson faoliyatining turi, bozordagi barcha qatnashchilarning o'zaro manfaatlariga asoslangan harakatlarini, talabini shakllantirish va qondirish uchun birlashtirishdir. Marketing bu tovar harakatining barcha bosqichlarini o'z ichiga oluvchi, talab, taklif va bahoni o'rganish, mahsulot ishlab chiqarish dasturini yaratish, sotish va iste'mol qilish, iste'moldan keyingi turli xildagi servis xizmatlar ko'rsatish va iste'moldan chiqqandan keyin utilizatsiyalashni tashkil qilish kabi bozor muammolarini yechishda yaxlit-tizimli yondashishdir. Marketing – biznes falsafasidir. Bularning barchasi ayrim olingan soha va tarmoqlar biznes marketingi uchun ham xosdir. Biznes – inglizcha «Business» so'zidan olingan bo'lib, ish (faoliyat) ma'nosini anglatadi. Faqat ular o'zgacha ko'rinishda namayon bo'ladi va har bir biznes turining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Bu xususiyatlar yuridik va jismoniy shaxslarning o'zligidan kelib chiqadi. Har bir biznes turi boshqasidan o'zining maqsadi, shakl-shamoyili, siyrati, ishlab chiqargan mahsuloti bilan, xizmat turi esa o'z ko'inishi, sifat, texnik-texnologik ko'rsatgichlari, iste'mol qiymati va hokazolar bilan bir-biridan farq qiladilar. Masalan, ayrim mashhur siyosiy shaxslar o'z oldilariga prezidentlik, senatorlik, bosh hakam yoki hokimlik lavozimini egallash uchun kompaniyada qatnashar ekanlar ularning asosiy vazifalari ko'proq saylovchilar ovozigaga ega bo'lishdir. Buning uchun ular (shaxsiy) marketing ishlab chiqqan usullardan foydalanib o'z dasturlarini tuzishlari lozim bo'ladi. Unda saylovchilarning (iste'molchilarning) xohish-irodalari, ehtiyojlarini aks ettirishlari va qalblariga yo'l topish usullarini qo'llashlari lozim. Ular har bir saylovchi bilan uchrashuvda o'z latofatlari, aql-idrok, madaniyat, go'zal xulq-atvorlar, shirin suxanlari kabi xislatlari bilan ularda ishonch uyg'ota olish yo'llarini aniqlashda marketing tavsiyasidan foydalanadilar. Xolding, Trans Milliy kompaniya, konsern kabi yirik biznesning marketing organlari esa, o'z tovar va xizmatlarini xaridorga barcha sifatlarini to'liq ko'rsatishlari, ularda talabni shakllantirishlari va bozorni ishg'ol qilish yo'l-yo'riqlarini izlashlari lozim. Ular o'zlarining texnik va texnologik jihatdan raqobatchilardan ustunliklarini yaqqol ko'rsata olishlari kerak. Biznes marketing boshqaruvi har bir biznes turi bo'yicha alohida-alohida tashkil etilishi yoki uning bir necha turini umumlashtirgan, birlashma, uyushma, konsern, korporatsiya, xolding kabilarga boshqarish apparati tarkibida ularga xizmat qiluvchi boshqarma, bo'lim, guruh yoki mustaqil xo'jalik hisobidagi sof marketing firmasi, korxonasi sifatida tashkil etilishi mumkin. Biznes marketing guruhlari, bo'lim va boshqarmalarining maqsadi ham ular a'zosi bo'lgan jamoa nuqtayi nazaridan, ularning manfaatlari yo'lidagi boshqarishdir. Lekin, sof

marketing korxonasi, firmalarini faoliyatini amalga oshirish uchun xil manfaatlarini nazarda tutib amalga oshiriladigan faoliyatdir. Ular mustaqil, xo'jalik hisobidagi korxonasi bo'limi bo'lganliklari tufayli avvalo, o'z faoliyatini yuritish, xo'jalik ko'rsatkichlarini yaxshilash yo'lida bajariladigan ishlar majmui bo'lib, uning natijasida yuqori foyda olishlari yoki o'z faoliyatlarini yaxshi tashkil etmasalar zarar ko'rishlari mumkin. Ular iste'molchilarga xizmat qiladilar va ularni manfaatlarini ko'zlab ish yuritmoqlari lozim. Iste'molchi talabi uning har bir xohishi, istagi marketing uchun qonun bo'lmog'i, bajarilmog'i lozim. Aks holda u o'z mijozidan ajralib qoladi. Buning uchun marketologlar iste'molchilar bilan doim aloqada bo'lishi, ularning istaklarini doim o'rganib borishlari va shunga monand o'z faoliyatlarini tashkil qilmog'i va kerak bo'lganda o'zlarining ish usul va uslubiylarini o'zgartirib bormoqlari lozim. Sof marketing korxonasi mahsulot yetkazib beruvchilarga, tovarlarni ishlab chiqaruvchilarga, sotuvchilarga ham xizmat qiladilar. Demak, ularning manfaatlarini ham ko'zlab o'zlarining ish faoliyatlarini tashkil etadilar. Buning uchun ular tovar ishlab chiqaruvchilarning tovarlariga bo'lgan ehtiyojni o'rganadilar, bozorlar sig'imi, uning nishasi, imkoniyatlarini tahlil qiladilar, talab va taklif muvozanati, baho, soliqlar tizimi kabi barcha bozor unsurlari haqida ma'lumot yig'adilar, tovar ishlab chiqaruvchilar bilan hamkorlikda xaridor g'amini yeydilar. Tovarlarni mukammallashtiradilar, ularni samarali yaxshi baholarga sotilishiga va xaridor talabiga mos ravishda yetkazib berishga erishadilar. Reklama sohasidagi, sotish oldidan va tovarlar sotilgach ko'rsatiladigan xizmatlar ham tovar yetkazib beruvchilar uchun marketingni tashkil etish faoliyati uning manfaatlariga qaratilgan bo'lmog'i lozim. Buning uchun ular xizmat ko'rsatilayotgan barcha sohalarni texnika-texnologiyasi, tovar va xizmatlarini, xulq-atvorini, rivojlanish tendensiyalarini, istiqbolini va hokazolarni yaxshi anglashlarini chuqur his qilishlari lozim. Biznes marketing faoliyat ko'rsatayotgan sohalarga tadbirkorlik sohalari (sanoat, qishloq xo'jaligi, savdo, bank va hokazolar), iste'molchilar (yuridik va jismoniy shaxslar), tovarlarning barcha turlari, bozor turlari, (moliyaviy, tovar, mehnat resurslari), bozor faoliyati sohasi (ichki va tashqi) va hokazolar kiradi. Biznes marketing barcha soha va tarmoqlar uchun umumiy va har biri uchun o'ziga xos siyosat yuritadi. Uning tovar siyosati muhim ahamiyatga ega. Har tomonlama o'ylab yuritilgan tovar siyosati resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Tovar siyosati har bir xizmat turi ishlab chiqarilgan mahsulotning aniq iste'molchilar guruhiga mo'ljallangan bo'lishini ta'minlaydi. Ya'ni, har qanday tovar aniq iste'mol manziliga ega bo'lishi kerak. Bizning ichki bozorimiz, unga chiqarilgan

tovar assortimentining, amalda mavjud bo'lmagan «o'rtacha» deb ataluvchi iste'molchiga mo'ljallanganidan juda ham ko'p yutqazgan edi. Chunki xaridor qiziqishi va didiga qarab taqsimlanmagan tovarlar tanlash imkonini bermaydi. Marketingli yondashuv bunday vaziyatlar yuz berishidan mustasnodir. Biznes marketing tizimida sotish siyosati bu – tovar harakatini davriy tashkil etish jarayonidir. U tovar massasining ishlab chiqaruvchidan to iste'molchigacha bo'lgan harakatining har bir bosqichida qabul qilinadigan qarorlarga ta'sir qilishning aniq tahlilini talab qiladi. Bu holda sotish deganda ishlab chiqarish bilan xaridor hamda vositachi orasidagi barcha aloqalar tushuniladi. U ulgurji va chakana savdoni, tashish va saqlashni o'z ichiga oladi. Sotishni rag'batlantirish biznes marketingning muhim vazifalaridan biri bo'lib, har bir soha va tarmoqda o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. U ishlab chiqarilgan tovarni rejalashtirilgan sotish darajasini ta'minlashga imkon beradi. Bu ishlab chiqarish xarajatlarini qoplash va foyda olish demakdir. Sotishni rag'batlantirish o'z obyekti va subyektining xususiyatiga ko'ra quyidagi faol shakllari mavjud: ko'rgazma-savdo, yarmarkalar, xususiy (individual) savdo agentlari xizmatidan foydalanish, arzon baholar va hokazo. Biznes marketingda baho tizimi yordamida taklif va talab o'rtasidagi nisbatlar tartibga solinadi. Bu masala hozirgi kunda bizning korxonalar uchun murakkab va muhim muammolardan biridir. Biznes marketingning o'ziga xos tamoyillari mavjud bo'lib, ular biznes turlariga xos va mos ravishda amal qiladilar. Ular quyidagilar: – har bir tarmoq, soha, korxonada faoliyatining yuqori pirovard natijalariga, yuqori foyda va rentabelligiga erishish, uni ta'minlash; – tovar va xizmatlarni kerakli joyda, vaqtda, sifat va miqdorda bo'lishiga erishish, samarali sotish; – har bir biznes turi xususiyatlarini o'z faoliyatida e'tiborga olish va aks ettirish; – maqsadli yo'nalishga ega bo'lgan biznes strategiyasi asosida tovar va xizmatlarni yaratish, ularni sotishning uzoq muddatli dasturlarini ishlab chiqish va uni bajarilishini ta'minlash; – bozorga chiqish va moslashish strategiyasi va taktikasini biznesni barcha manfaatdor tomonlar bilan birgalikda qo'llash; – biznes marketing strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishda barcha yangiliklar, ilg'or fan va texnika yutuqlarini o'zida aks ettirish; – maqsadli-dasturiy usul va qo'yilgan maqsadga, vazifalarga erishishning har tomonlama kompleks yondashuvda, biznes umumiyligi bilan qo'shib olib borish. Biznes marketingi tadbirlarini amalga oshirishda quyidagi beshta konsepsiya mavjud: ishlab chiqarishni takomillashtirish, tovarni takomillashtirish, tijorat faoliyatini intensivlashtirish, marketing, ijtimoiy-ahloqiy marketing konsepsiyalari. Ishlab chiqarishni takomillashtirish shundan iboratki, xaridor miqdori va bahosi bo'yicha

maqbulroq mahsulot olishni ma'qul ko'radi va menejment mahsulotni yaxshilash va tarqatishni diqqat markazida tutishi lozim. Bu sotuvchilarni qanoatlantiradigan eng eski, falsafiy konsepsiyalardan bo'lib, moddiy ne'matlar ishlab chiqaruvchi biznesiga xosdir. Tovarni takomillashtirish konsepsiyasi. Mahsulotni sotuvchi va xaridorlarga taqdim etishda muhim ahamiyati bo'lgan boshqa bir konsepsiya shundan iboratki, xaridor sifatliroq, yangiliklar va foydalik qo'shimchalarga ega mukammal tovarni ma'qul ko'radi. Shu bois har bir korxonada o'z tovariga o'zgartirish va yangiliklar kiritish uchun ko'p kuch sarflashi kerak. Tijorat faoliyatini intensivlashtirish konsepsiyasi. Ko'p korxonalar sotish katta hajmda bo'lmaguncha xaridor kerakli mahsulotni sotib olmasligidan iborat bo'lgan sotish konsepsiyasiga amal qiladilar. Bu konsepsiya ommaviy sotilishi kutilmaydigan mahsulotlarga oid bo'lib, masalan, ensiklopediyalar, dafn uchun joylar va hokazolarda qo'l keladi. Bu biznes mahsulotlarining istiqbolini yaxshi bilish va ularni foydali sotishga xizmat qiladi. Marketing konsepsiyasi shundan iboratki, tovar bozorini egallash maqsadlariga erishish, maqsadli bozorlarning ehtiyojlari va istaklarini aniqlash va ularni raqobatchilardan ko'ra samarali qondirishga intilmog'i lozim. Shunisi qiziqki, bu konsepsiya biznesning nisbatan yangi falsafasidir. Ijtimoiy-axloqiy marketing konsepsiyasi. Marketing menejmentining vazifalari – maqsadli bozorlar uchun taklif yaratishdir. Shunga qaramay, marketing menejmentlari uni faqat bozor maqsadlari yo'lidagina jamlab qolmaydilar. Ularning muvaffaqiyati barcha biznes muhitiga (yetkazib beruvchilar, vositachilar, xaridorlar, raqobatchilar va jamiyatning harakatlariga) ham bog'liq. Shuningdek, marketingning sotsiologik konsepsiyasi ham mavjud bo'lib, u shundan iboratki, tashkilot maqsadli bozorlarining ehtiyojlari, istaklari va qiziqishlarini aniqlashi kerak. U xarid va ijtimoiy holatini yaxshilash yo'li bilan ehtiyojlarni raqobatchilardan ko'ra samarali qondira olishi lozim. Bu konsepsiya har bir biznesni umum jamiyat, umum bashariyat nuqtayi nazaridan faoliyat yuritishini nazarda tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abulqosimov X.P. Korxonaning xalqaro marketing faoliyati. –T.
2. Alimov R., Jalolov J., Xotamov I., Akramov T. Marketingni boshqarish. – T.: Adolat,
3. Axmedov I.A. va boshq. Korxonada tashqi iqtisodiy faoliyati va marketing. o‘q.qo‘l. –T. 4.Bekmuradov A.Sh. va boshqalar. O‘zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish yillarida 1-2-3-4-5 kismalar. –T.
- 5.Bekmuradov A.Sh. va boshq. «Tashqi iqtisodiy siyosat: savdo va investitsiyalar oqimlari».
- 6.Bekmuradov A.Sh. va boshq. «Makroiqtisodiy siyosat va iqtisodiy islohotlar». –T.: TDIU, 2005 y., 60-b.
- 7.Bekmuradov A.Sh. va boshq. «Moliya va bank tizimidagi islohotlar samarasi. -T.
- 8.Boltaboev M.R. To‘qimachilik sanoatida marketing strategiyasi. Monografiya.

Самый известный музей истории Кореи

Махмудова Азиза Азаматовна

*Факультет национального костюма и искусства Термезского
государственного университета студент 2 курса по Направлению
Организация и управление учреждениями культуры и искусства*

Аннотация: В статье рассказывается о знаменитых музеях Кореи, их истории возникновения, тысячелетних сведениях и их значении сегодня.

Ключевые слова: Южная Корея, музей, Сеул, история, национальная, Пусан, Инса, Кёнбоккун, Токсугун, выставка, парк Ёнсан.

Южная Корея – страна с идеальными условиями для отдыха разных слоев туристов. Помимо известных национальных и тематических парков, здесь сосредоточено более 500 галерей и выставок различной тематики. В Южной Корее легко найти музей, отвечающий потребностям любой любопытной планеты.

Исторический музей Южной Кореи

Знакомство с этой замечательной страной следует начинать с изучения ее истории и культуры. Отдыхая в Сеуле, обязательно стоит посетить Национальный музей Кореи. Шестой по величине музей в мире – имеет площадь 30,5 га. Здесь можно познакомиться не только с историей государства, но и с его культурными ценностями. Филиалы Центрального исторического музея Кореи расположены в Пье, Чхонджу, Кёнджу, Кимхэ и других городах. Сеульский исторический музей также действует в столичном Королевском дворце Кёнгигун. Основная часть его экспозиции посвящена периоду династии Чосон. Помимо национальных музеев особого внимания заслуживают и этнографические деревни. Представлены традиционные корейские деревни и поселения, показывающие быт этого народа. Несмотря на модернизм страны, люди во многих деревнях до сих пор поддерживают образ жизни своих предков. Познать все его тонкости можно в этнической деревне Ёнбин и Национальном фольклорном музее Кореи в Сеуле.

Научные музеи Южной Кореи

В такой развитой стране не может быть туристических объектов, посвященных науке и инновационным технологиям. Именно здесь была основана компания Samsung, крупнейший в мире производитель цифровой и бытовой техники. Кстати, это один из самых интересных музеев Сеула и Южной Кореи – Лиум. Он показывает, как инновационные технологии

электронной промышленности будут развиваться и меняться в ближайшие годы и десятилетия.

В выставочном центре вы можете посетить три зала:

- ♣ возраст исследователей;
- ♣ промышленные инновации;
- ♣ научные изменения.

Любителям естественных наук обязательно стоит посетить Национальный музей науки Кореи в Кванвоне. В его обсерватории и планетарии, в экологическом центре - можно увидеть астрономические объекты, познакомиться с насекомыми и другими обитателями экологического парка, а в открытом космосе - модели космических кораблей и динозавров.

Крупнейший национальный морской музей Кореи расположен в Пусане. Здесь собраны экспонаты и документы, рассказывающие об истории и культуре судоходства страны, а также биографии людей, посвятивших свою жизнь морю и его открытиям.

Помимо этих крупных научных музеев в Сеуле и Южной Корее туристам стоит посетить:

- ♣ Аэрокосмический музей Согвипхо;
- ♣ Компьютерный музей Nexon в Чеджу;
- ♣ Park Expo в Тэджоне;
- ♣ Музей изобретений Леонардо да Винчи в Согвипхо;
- ♣ Музей морского и рыбного хозяйства Йосу.

Практически в каждом уголке страны есть практически любой выставочный центр или парк, посвященный различным областям науки и промышленности.

Художественные музеи и галереи Южной Кореи

Живопись, скульптура, современная архитектура – этим и многим другим видам искусства посвящены более тридцати выставочных центров страны. Есть музеи, где можно найти произведения искусства всех стилей и размеров: от традиционной керамики до футуристических фигур и моделей. Одним из самых интересных художественных музеев Южной Кореи является ММСА в Квачоне. В частности, здесь представлено 7000 произведений современных корейских писателей (Го Хуэйдона, Ку Бон Ына, Пак Су Гына, Ким Чан Ки).

Это филиал Национального музея современного искусства Южной Кореи, расположенный в Сеуле. Это большой двор, где люди могут собраться, общаться и одновременно любоваться работами молодых художников, скульпторов и архитекторов.

Среди художественных галерей особой популярностью пользуется Корея:

- ♣ Арт-центр Инса в Сеуле;
- ♣ Горит арт-центр Нам Джун Пайк;
- ♣ Площадь Деабак в Тэгу;
- ♣ Пусанская галерея;
- ♣ Галерея Арарио в Чхонане;
- ♣ Музей Бонте в Согвипхо.

Национальный музей Кореи – самое большое здание в Азии, занимает площадь 137 200 м и является одной из главных достопримечательностей Сеула высотой 43 м. Входит в 20 самых известных музеев мира. Всего здесь собрано около 220 000 экспонатов, но увидеть из них можно только 13 000, остальные иногда показываются на специальных выставках, а остальное время отдается только специалистам. Помимо регулярных и временных выставок, музей проводит образовательные программы для детей и взрослых, при этом в первую очередь учитывается его просветительская направленность. На сегодняшний день институт посетило более 20 миллионов человек, если считать с момента его переезда в новое здание.

История Национального музея Кореи в Сеуле

Все началось в 1909 году, когда корейский император Суджон решил открыть дворцовый комплекс Чангёнгун для своих подданных. Позже к нему присоединилась коллекция японских музеев, существовавшая во время японской оккупации. Все эти работы были спасены во время войны, для чего были вывезены в город Пусан, а в 1945 году вернулись на свое законное место в Сеуле. В то время Корея обрела независимость и создала собственный национальный музей, в котором хранятся эти коллекции. В этом году является датой создания музея.

Первоначально под музей была выделена территория дворцов Кёнбоккун и Токсугун, затем он несколько раз переезжал. Окончательным местом стало новое здание в парке Ёнсан. Современное здание готово преодолеть любые природные катаклизмы, оно выполнено из землестойкого

бетона и сейсмически устойчиво: землетрясения до 6 баллов ему не страшны. Внешний вид напоминает традиционные корейские постройки и в то же время представляет собой современную для сегодняшнего времени постройку. В 2005 году музей снова был открыт для публики.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА (ССЫЛКИ)

1. История корейских музеев
2. Самые известные музеи Южной Кореи
3. Аудиокниги
4. Архив.уз
5. История Сеула

Шахбоз Чоршанбиев
Термиз давлат университети
Жанубий Ҳисор аҳолисининг оила шажаралари
(Дарбанд қишлоғи мисолида)

Ўзбекистоннинг турли худудларида сақланиб қолган шажарага оид ривоятларни, тарихий манбаларни, фольклор материалларни, оғзаки тарихни ўрганиш ҳар бир маҳалла, авлод, уруғлар ҳақидаги тарихий хотирани тиклашда катта аҳамият касб этади. Масалан, шажара анъаналарида етти ота, етти пуштини, яъни аждодларини билиш анъанаси яхши сақланиб қолган. Бундай анъаналар айниқса, тоғли минтақаларда яхши сақланиб қолганлигини гувоҳи бўлиш мумкин. Этнографик кузатишлар асосида Ҳисор тоғларининг жанубий этакларида жойлашган Дарбанд қишлоғида ҳам генеалогик ривоятлар, қарашлар, анъаналар оила шажаралари замирида сақланиб қолганлиги кузатилади.

Дарбанд қишлоғи Ҳисор тоғининг жанубий тармоғи – Саримас, Чўлбаир ва Сувсиз тизмалари оралиғида жойлашган. Дарбанднинг ўзи аслида қадимий қишлоқ бўлган. Маҳаллий аҳоли нуткида “Дербент” тарзида таллаффуз қилинади. Топонимшунос олим Т.Нафасов бу ном аслида ороним (рельеф типлари ва шакллари) бўлиб, қишлоқ номи шундан келиб чиққан дейди ва дарбанд дегани - тўсиқ, бўсаға, эшик олди; тоғдан ўтаётган йўлнинг киравериш жойи; даранинг танг, сиқиқ жойи деган изоҳни келтиради¹. Бевосита “Темир дарвоза” тарихий истехкоми бўйича тадқиқотлар ўтказган археолог олим Ш.Рахмонов ҳам: “унинг маъноси тожикчадан дар-эшик ва банд ёпиқ, ёпиқ эшик деган маънони билдириб, қишлоқ яқинидаги маълуму-машҳур Темир дарвозанинг ёпиқ, мустаҳкамлигига ҳам ишора бўлган” – деб аниқлик киритади².

Маъмурий жиҳатдан Ҳисор ўлкаси ўша вақтларда ўн бекликка бўлинган, яъни Ғузор, Шеробод, Бойсун, Денов, Юрчи, Ҳисор, Балжувон, Кўлоб, Кўрғонтеппа ва Қабодиён бекликлари. Амлоқдорлик вазифалари Дарбанд ва Файзобод шаҳарларига шахсан амирнинг ўзи томонидан топширилган. Бошқа шаҳар ва қишлоқларда амлоқдорлик вазифалари беклар томонидан тайинланган.

¹ Нафасов Т. Толковый словарь топонимов Узбекистана: (Юж. р-ны Узбекистана) / Т. Нафасов. - Ташкент: Узбекистан, 1988. – С. 57.

² Рахмонов Ш.А. Новые данные о стене на Железных воротах // ОНУ. №1-2. 1994. – С. 49.

Қадимда Дарбанд шаҳарчаси аҳолиси дарага борувчи йўлни доимий кўриқлаб турган. Дарбандлик қариялардан бири Сафар Бекматнинг айтишича, VI-VII асрларда унинг аجدодлари Темир Дарвозанинг посбонлари бўлишган ҳамда Ғарб давлатларига борувчи ҳиндистонлик ва хитойлик савдогарлардан давлат божи олишган. Шу сабабдан уларнинг аجدодларини “раҳдор” (йўл эгаси) деб аташган³.

Дарбанд қишлоғида сақланиб қолган тарихий хотира кўпинча қишлоқ яқинидаги Темир дарвоза, Темир Қапиғ, Дарвозайи Оҳанин каби номлар билан аталган тарихий истехком билан боғлиқ. Шу билан биргаликда қишлоқда сақланиб қолган оила-шажаралари негизида ҳам тарихий хотирага оид турли ривоятлар, маросимлар, анъаналарда микротарихни, кадриятларни тиклаш имкониятлари мавжуд.

Шу сабабли Дарбанд қишлоғида олиб борилган этнографик кузатишлар ўзига хос генеалогик мерос сақланиб қолганлигини кўрсатди. Дарбанд қишлоғи кўплаб қишлоқ мавзеларига бўлинган. Тадқиқотчи Б.Х.Кармишева бўйича булар 11 та деб кўрсатилган⁴. Аммо кейинги тадқиқотларда 11 та эмас 21 та қишлоқ-мавзегга эга эканлиги таъкидланган⁵. Унинг атрофида кўнғиротларнинг Даҳнажом, Хўжабўлғон, Шўроб қишлоқлари жойлашган ва бу ердаги кенг адирликлардан чорвалари учун яйлов сифатида фойдаланганлар. Ахборотчиларнинг айтишича Чамбул, Қапчиғай, Оқмачит каби қишлоқ-мавзеларда кўнғиротларнинг қўштамғали уруғи таркибига кирувчи Оқпичоқ ва Кал бўлинмалари яшаган. Кейинчалик қандайдир сабаблар туфайли дарбанди чиғатайлар жойлашиб қолган⁶.

1924 йилги районлаштириш материалларида Дарбанд волостида (Дарбан, Сайроб, Панжоб қишлоқлари киради) 4978 тожик аҳоли рўйхатга олинган⁷. Дарбандда эса 1363 киши қайд этилган⁸. Бу қишлоқ аҳолиси дала тадқиқотларида маълум бўлдики, ўзига хос оила-қариндош гуруҳлари -

³ Дала ёзувлари. Дарбанд қишлоғи. 2023 йил. Средневековые памятники Сурхандарьи./Аршавская З.А., Ртвеладзе Э.В., Ҳақимов З.А Ташкент, 1982. – С. 58.

⁴ Кармишева Б.Х. Очерки этнической истории южных районов Таджикистана и Узбекистана. – М.: 1976. – С. 51.

⁵ Қаюмов А. XX аср бошларида Ўзбекистон ҳудудида этник ҳолат. – Тошкент. 2015 – Б. 80.

⁶ Қаюмов А. Ўша асар. – Б. 81.

⁷ Материалы по районированию Средней Азии. Кн. I. Территория и население Бухары и Хорезма. Ч. I. Бухара. Ч. II. Хорезм. – Ташкент: 1926.– С. 278-279. Табл. 15.

⁸ Ушбу районлаштириш ишларида Дарбанднинг 1363 тожик аҳолиси нотўғри равишда шаҳар аҳолисига кўшиб ҳисобланган.

патронимларга бўлинади. Улар Дарбанддаги юқорида санаб ўтилган қишлоқ-мавзеларда аралаш ҳолда тарқалган⁹.

- Момо Алиги - улар кўпсонли бўлиб, 5 шохни ташкил этади;
- Буччаги - номи ҳайвонлар тўғрисидаги афсона билан боғлиқ бўлиб, у ҳам 5 шохни ташкил этади;
- Шоди Хўжаги - камсонли бўлиб, 5 шохни ташкил этади.

мавзеларда аралаш ҳолда тарқалган¹⁰.

- Момо Алиги - улар кўпсонли бўлиб, 5 шохни ташкил этади;
- Буччаги - номи ҳайвонлар тўғрисидаги афсона билан боғлиқ бўлиб, у ҳам 5 шохни ташкил этади;
- Шоди Хўжаги - камсонли бўлиб, 5 шохни ташкил этади.

-

---

⁹Бу маълумотлар Дарбандлик 85 ёшли Ҳайдар Авлиёзода ўғлидан 1996 йилда тадқиқотчи А. Қаюмов томонидан ёзиб олинган.

¹⁰Бу маълумотлар Дарбандлик 85 ёшли Ҳайдар Авлиёзода ўғлидан 1996 йилда тадқиқотчи А. Қаюмов томонидан ёзиб олинган.

Дарбандликларнинг оила-шажаралари				
МОМААЛИГИ		БУЧАГИ		ШОДАХЎЖАГИ
Момоалаги уруғининг бўлинмалари				
Мирзоқосим и	Малики	Раҳдори (Бобааваз)	Шейхони	Бешкал
Қосими	Воҳиди	Жумаёзи	Вазири	Отари
Мирзои	Мансури	Бароти	Ўрини	Султонёри
Пирати	Кулмаси	Абдурахими		Қалложи
	Ҳожимоҳиги			Боқиги
Дарбандликларнинг оила-шажаралари				
МОМААЛИГИ		БУЧАГИ		ШОДАХЎЖАГИ
Момоалаги уруғининг бўлинмалари				
Мирзоқосим и	Малики	Раҳдори (Бобааваз)	Шейхони	Бешкал
Қосими	Воҳиди	Жумаёзи	Вазири	Отари
Мирзои	Мансури	Бароти	Ўрини	Султонёри
Пирати	Кулмаси	Абдурахими		Қалложи
	Ҳожимоҳиги			Боқиги
Бучаги уруғининг бўлинмалари				
Мирсангини	Харсангани	Мусофири	Саъати	Ҳукаки
Олими	Ражаби	Қозибароти	Қаландари	Қайнари
Бобагадои	Муллониёзи	Мираки	Беккелдиги	Тўфони
Камоли	Ғузори	Мирҳайлоги	Абдуги	Валити
Миролими	Лабгази	Дўнгбои		
Мулло мўмини		Нарсулоги		
Шодахўжаги уруғининг бўлинмалари				
Санги Сафед	Қурбонбой	Таги кўҳи	Жавпая	Хўчордара
Ёрмаҳмати	Салими	Абдукарими	Алиги	Дўсмаҳмати
Сиёсати	Қайими	Ҳисини	Калиҳо	Шокири

Ҳаитбой				

- Бу оила-қариндош гуруҳлари қадимдан бир-бири билан никоҳ муносабатларида бўлганлар. Шунингдек, Сайроб, Панжоб, Бойсун тожиклари билан ҳам маълум даражада никоҳ муносабатларида бўлиб келганлар. Уларнинг шехони уруғи Панжобда ҳам бўлиб, улар ўзларини Афғонистондан келган деб ҳисоблайдилар.
- Дарбандликларнинг хўжалигида чорвачилик, деҳқончилик, боғдорчилик, ёғоч ва тошларга ишлов бериш, ўймакорлик, гилам тўқиш ва бошқа хунармандчилик машғулолари етакчи ўринда турган. Дарбанд аёллари кўпроқ уйда турли касблар билан банд бўлишса, эркаклар эса тижорат, кураш турлари ва кўпқари билан шуғулланиб, ушбу соҳаларда машҳур ном ва шуҳратга эга бўлишган. Ўша пайтда халқнинг диний эътиқоди оташпарастлик бўлган.
- Дарбандликларнинг кундалик турмушида ўтмиш даврнинг кўплаб урф-одатлари сақланиб қолган. Масалан, мазкур қишлоқ аҳолиси ҳозир ҳам эшиқларига қулф солмайди, ҳовли эшиқлари очик туради, хул мевалар, тухум, сут ва қатиқ бепул берилади. Бир неча йил олдин гўштни ҳам кўшнилар бир-бирларига бепул беришган. Ҳозиргача бу қишлоқда бозор мавжуд бўлмаган. Иморат қуришга Дарбанд халқи алоҳида эътибор беришади. Ёғоч ўймакорлиги билан безатилган баланд уйлардаги айвонлар ва кўркам хоналар, тошдан қурилган ўзига хос пойдеворлари ҳозир ҳам бошқа жойларда учрамайди. Уйнинг ички хоналари дарбандлик аёллар томонидан тайёрланган гилам, кигиз, сўзана ва бошқа матоларда солинган турли нақшлар билан безатилган. Дарбанд халқининг меҳмондўстлиги таҳсинга сазовордир.
- Зардуштийлик ва оташпарастлик излари акс этган урф-одатлар ҳозиргача сақланиб қолган. Уйларда айрим маросимлар учун чироқ ёқиш, беморлар боши атрофида оловни айлантириш, келинни дарвозанинг икки томонида ёқилган олов ўртасидан ўтказиш шулар жумласидандир.
- Ислом дини таълимотига мувофиқ, дафн маросими учун қабрларнинг бошига аёлларнинг бориши ман этилган. Бироқ саксонинчи йилларнинг охиригача дарбандлик аёллар сочларини эркин ташлаган ҳолда баланд овозда йиғи-сиғи қилиб, вафот этган азизларининг дафн маросимларига боришарди. Агар

вафот этган қариндошлари ёш бўлса, кийимларини кўк рангга бўяб, икки йилгача аёллар азадорлик қилишарди¹¹.

- Дарбандда сақланиб қолган бу каби оила-уруғ шажаралари турли генеалогик (Момо Алиги, Бучаги, Шоди Хўжаги) ва провард натижада худудий (дарбанди, бойсуни, тоғлик) этник (чиғатой, тожик) ўзликларни узок тарихий даврлар мобайнида сақланиб қолиши омили бўлган.

---

¹¹ Дала материаллари. Бойсун тумани. Дарбанд қишлоғи. 2023 йил.

**G'O'ZANING GULLASH, KO'SAKLARNING OCHILISH DAVRIGA
KIRISHIGA HAMDA HOSILDORLIKKA TOMCHILATIB
SUG'ORISHNING TA'SIRI.**

S.Jahonov

*Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion
rivojlanish instituti magistranti.*

Annotatsiya: *o'zimizda va xorijda laboratoriya, dala sharoitida o'tkazilgan tajriba yakunlariga ko'ra shu narsa ma'lumki, qishloq xo'jalik ekinlarini yuzadan va yomg'irlatib sug'orish texnologiyasida suvni o'simlikka tomchilatib berilganda yuqori samara berishi aniqlangan.*

Tomchilatib sug'orilgan variantlarda, g'o'zaning gullashi va ko'saklarning ochilishi ishlab chiqarishda qabul qilingan egatlab sug'orish usuliga nisbatan ertaroq boshlandi.

Kalit so'zlar: *tomchilatib sug'orish, CHDNS, nisbiy namlik, harorat*

Abstract: *According to the results of the experiments carried out in laboratory and field conditions in our country and abroad, it is known that in the technology of surface and rain irrigation of agricultural crops, it is found that the water is given drop by drop to the plant.*

In drip irrigated variants, cotton flowering and boll opening started earlier than in drip irrigation method adopted in production.

Keywords: *drip irrigation, CHDNS, relative humidity, temperature*

Z.Artukmetov va X.Sheraliyevlarning [143; 148-153-b.] ta'kidlashicha, g'o'zani hosildorligi uning o'sishi-rivojlanishi fazalari bo'yicha suv bilan qanday darajada ta'minlanganiga bevosita bog'liqdir. Suvga bo'lgan talabning kritik davri o'simlikning gullash va hosil to'plashdan pishish davrigacha davom etadi. Respublikaning markaziy iqlim mintaqasida yetishtirilayotgan paxtani sizot suvlari yaqin (0,5-1 m) joylashgan o'tloqi-botqoq tuproqlar sharoitida 2-3 marta sug'orish yetarli bo'lsa, chuqur joylashgan (3m) bo'z tuproqlarda 6-8 martagacha sug'orish talab etiladi. Bu esa tuproq namligini CHDNSga nisbatan 70-75-70%dan kam bo'lmagan ko'rsatkichda ta'minlash imkonini berishini tavsiya etgan.

G'o'zaning gullashi, hosil tugish fazasi Surxon-Sherobod vohasida ancha issiq vaqtlarga to'g'ri keladi. Bu davrda (iyun-iyul) o'rtacha o'n kunlikdagi harorat 29,1 dan 32,7 °C o'rtasida o'zgarib turadi. O'rtacha sutkalik harorat esa bunda yuqori bo'ladi. Nisbiy namlik sutkaning kunduz kunlarida 10-15 foizga tushadi.

Shuning uchun ham g'ozani bu davrda cheklangan dala nam sig'imiga nisbatan 70-75 foiz bulganda sug'orishni tashkil etish va sifatli sug'orish uning o'sishi va rivojlanishida muxim ahamiyat kasb etadi.

O'zimizda va xorijda laboratoriya, dala sharoitida o'tkazilgan tajriba yakunlariga ko'ra shu narsa ma'lumki, qishloq xo'jalik ekinlarini yuzadan va yong'irlatib sug'orish texnologiyasida suvni o'simlikka faollashtirib berilganda yuqori samara berishi aniqlangan.

Tomchilatib sug'orilgan variantlarda, g'ozaning gullashi va ko'saklarning ochilishi ishlab chiqarishda qabul qilingan egatlab sug'orish usuliga nisbatan ertaroq boshlandi.

Tomchilatib sug'orishda suv berilganda o'simlik hujayralarini kislorod bilan boyitadi. Suvning biologik va termik faollik darajasining barqarorligini oshirish imkonini beradi.

Olingan ma'lumotlardan shunday xulosaga kelib chiqadiki, g'ozani tomchilatib sug'orish uning o'sishi, rivojlanishini, erta pishib yetilishini tezlashtiruvchi texnologiyadir.

Olingan ma'lumotlarga ko'ra 50-100% gullash fazasiga kirishi o'rganilgan variantlar ichida 3-variantda eng yuqori bo'ldi. G'ozaning kichik me'yorlarda sug'orilishi, egat boshidan to oxirigacha suvni bir xil me'yorda berilishi, tuproq unumdorligining saqlanishi, ozuqa moddalarining daladan chiqib ketmasligi, chuqur qatlamlarga singib isrof bo'lmasligi oqibatida o'g'itlarning samaradorligi oshganligi uchun, g'ozaning gullash ayniqsa pishish fazasi ertaroq boshlanishiga olib keldi. Tadqiqotning 3-variantidagi g'ozaning 50 va 100% gullash fazasiga kirishi oddiy egatlab sug'orilgan 1-variantga nisbatan 15-18% yuqori bo'lganligi aniqlandi.

Tajribada 2023-yil 16-avgustdagi ma'lumotlarga ko'ra NPK-100% berilgan egatlab sug'orish usulida sug'orilgan 1-variantda ko'saklarning ochilish davriga kirishi 71 foizni tashkil etgan bo'lsa, tomchilatib sug'orilgan 3-variantda bu ko'rsatkich 85 foizni tashkil etdi. Shunga o'xshash ma'lumotlar 2022-yilda ham olindi.

2022-2023-yillarda o'rtacha terimlar bo'yicha paxta hosildorligi. s/ga

№	1-terim		2-terim		3-terim		Umumiy hosildorlik, s/ga
	hosildorlik	umumiy hosildorlikka nisbatan, %	hosildorlik	umumiy hosildorlikka nisbatan, %	hosildorlik	umumiy hosildorlikka nisbatan, %	
Tuproqning sug'orish oldi namligi 70-75-65							
1.	16,6	49,8	11,9	35,7	4,8	14,3	33,3
2.	20,0	50,4	14,3	36,0	5,4	14,6	39,7
3.	21,6	51,7	14,1	33,7	6,1	14,6	41,8
4.	23,7	51,0	15,2	32,8	7,5	16,2	46,4

Tomchilatib sug'orishning g'ozaning o'sishi va rivojlanishiga ta'siri

Variantlar	1-iyunda		1-iyulda			1-avgustda			1-sentyabrda	
	O'simlik bo'yi, sm	Chin barglar soni	O'simlik bo'yi, sm	Hosil bo'g'ini, dona	Hosil element lari, dona	O'simlik bo'yi, sm	Hosil bo'g'ini, dona,	Shu jumladan ko'sagi	Ko'saklar soni, dona	Shu jumladan ochilgani
1.	19,0	6.1	44.2	12.5	13.5	76.3	17.4	10.2	17.0	13.3
2.	18.8	5.9	43.0	12.5	13.5	75.0	16.1	10.0	16.5	12.5
3.	19.4	6.5	46.5	13.3	14.8	82.5	18.5	12.2	18.5	17.1
4.	19.1	6.2	45.4	13.1	14.2	79.8	18.1	11.4	17.9	16.7

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Z.A.Artukmetov, X.Sh.Sheraliyev - "Ekinlarni sug'orish asoslari". Toshkent 2006 yil. 148-153-b
2. A.Z.Artikov - "Капельное орошение тонковолокнистого хлопчатника" "Jayxun" Termiz-2006. 134-136 b.

THE MAIN TASKS OF ECONOMIC POLICY

Qo'zimurodova Sabohat Mamatmuso qizi

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute, 4th year
student of Accounting and Auditing*

Denov District "Improvement Department" assistant accountant

Axrordulov Akram Sherali o'g'li

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Banking and Auditing*

Norpo'latov Jonibek O'rol o'g'li

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Banking and Auditing*

Hojiakbarova Maftuna Rustambek qizi

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Business Management*

E-mail: sabohatqozimurodova59@gmail.com

Abstract:

Economic policy plays a pivotal role in shaping the economic landscape of a nation. This article provides an overview of the main tasks of economic policy, highlighting the key objectives and tools used by governments to achieve them. The primary objectives of economic policy include promoting economic growth, ensuring price stability, reducing unemployment, and achieving income distribution. Additionally, this article explores the evolving challenges and considerations in economic policy, such as environmental sustainability and the impacts of globalization.

Keywords: Economic Policy, Economic Growth, Price Stability, Unemployment, Income Distribution, Environmental Sustainability, Globalization

Introduction:

Economic policy, the set of government actions and strategies designed to influence and regulate an economy, is a critical element of modern governance. The primary objective of economic policy is to create conditions for a sustainable and prosperous economy that benefits its citizens. This article will delve into the main tasks of economic policy, outlining key objectives, and the tools governments employ to meet those objectives.

Promoting Economic Growth:

One of the central tasks of economic policy is to stimulate and sustain economic growth. A growing economy contributes to increased income, improved

living standards, and a higher quality of life for citizens. To achieve this objective, governments can employ a variety of policies, including fiscal measures like tax cuts and increased government spending, as well as monetary policies such as interest rate adjustments to encourage investment and consumption. These strategies aim to increase aggregate demand, boost production, and stimulate innovation and entrepreneurship.

Ensuring Price Stability:

Price stability, or low and predictable inflation, is another essential goal of economic policy. When prices rise rapidly, it erodes the purchasing power of money and can disrupt economic transactions. Inflation targeting, a common strategy, involves central banks using interest rates to keep inflation within a specified range. By maintaining price stability, economic policy supports sound financial planning and ensures that citizens can afford essential goods and services.

Reducing Unemployment:

Economic policy plays a pivotal role in addressing unemployment, as joblessness can lead to social unrest and economic instability. Governments can employ both demand-side policies (stimulating aggregate demand through public spending) and supply-side policies (enhancing the efficiency of labor markets, e.g., job training programs) to reduce unemployment. The goal is to create an environment where job opportunities are readily available for all segments of the population.

Achieving Income Distribution:

Income distribution is a critical aspect of economic policy. Policies can be tailored to promote equitable income distribution, reducing income inequality. This can include progressive tax systems, social safety nets, and other redistributive measures aimed at ensuring that the benefits of economic growth are shared more evenly among the population.

Addressing Environmental Sustainability:

In recent years, a growing concern in economic policy has been the need for sustainability. Governments are increasingly incorporating environmental considerations into their economic policies to address issues like climate change, resource depletion, and pollution. Through incentives, regulations, and market-based mechanisms, economic policy can encourage sustainable practices and technologies that benefit both the environment and the economy.

Managing the Impacts of Globalization:

Globalization has significantly altered the economic landscape, presenting both opportunities and challenges. Economic policy must navigate this complex landscape by promoting international trade and investment while also mitigating adverse effects, such as job displacement and economic instability. Through trade policies, exchange rate management, and international cooperation, governments can harness the benefits of globalization while protecting their domestic industries and workers.

Conclusion:

Economic policy encompasses a diverse range of tasks and objectives, all aimed at ensuring the health and prosperity of a nation's economy. The main tasks of economic policy include promoting economic growth, ensuring price stability, reducing unemployment, and achieving income distribution. Additionally, modern economic policy must consider the imperatives of environmental sustainability and address the impacts of globalization. Effective economic policy requires a nuanced understanding of these tasks and the adept use of policy tools to achieve the desired outcomes. As the global economic landscape continues to evolve, the adaptability and relevance of economic policy will remain crucial for the well-being of societies.

List of References:

1. Blanchard, O., & Fischer, S. (1989). Lectures on Macroeconomics. The MIT Press.
2. Mankiw, N. G., & Taylor, M. P. (2006). Macroeconomics. Worth Publishers.
3. Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. French Government.

PRICE SETTING IN NON-COMPETITIVE MARKETS

Qo'zimurodova Sabohat Mamatmuso qizi

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute, 4th year
student of Accounting and Auditing*

Denov District "Improvement Department" assistant accountant

Axrordulov Akram Sherali o'g'li

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Banking and Auditing*

Norpo'latov Jonibek O'rol o'g'li

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Banking and Auditing*

Hojiakbarova Maftuna Rustambek qizi

*Denov Entrepreneurship and Pedagogical Institute,
3rd year student of Business Management*

E-mail: sabohatqozimurodova59@gmail.com

Abstract:

Price setting in non-competitive markets, characterized by imperfect competition or monopolistic conditions, presents unique challenges and implications for economic policy. This article explores the fundamental principles, mechanisms, and consequences of price setting in non-competitive markets. It discusses the factors influencing pricing decisions, the role of market power, and the implications for consumer welfare. Furthermore, it delves into the policy options available to regulate non-competitive markets and mitigate potential adverse effects.

Keywords: Price Setting, Non-Competitive Markets, Imperfect Competition, Monopoly, Market Power, Consumer Welfare, Economic Policy

Introduction:

In a perfect world, prices are determined solely by supply and demand, resulting in an equilibrium where market prices reflect the true value of goods and services. However, in the real world, many markets do not exhibit perfect competition, leading to price setting mechanisms that deviate from the ideal. This article focuses on price setting in non-competitive markets, where firms possess varying degrees of market power, and competition is limited. We will examine the key factors influencing price determination, the implications for consumer welfare, and the role of economic policy in regulating such markets.

Factors Influencing Price Setting:

Price setting in non-competitive markets is influenced by several factors, including production costs, demand elasticity, and market structure. Firms may have some latitude in setting prices due to limited competition, but they must still consider costs to ensure profitability. Additionally, price discrimination strategies, brand loyalty, and market segmentation often play a significant role in determining prices in these markets.

The Role of Market Power:

Market power, the ability of a firm to influence prices and output, is a defining feature of non-competitive markets. Monopolies, oligopolies, and monopolistic competition are common market structures in which firms have varying degrees of market power. Monopolists can set prices without concern for competitors, while firms in oligopolistic markets may engage in strategic pricing and collusion. Understanding the extent of market power is crucial for analyzing price setting in these markets.

Implications for Consumer Welfare:

Price setting in non-competitive markets can have significant implications for consumer welfare. While firms may maximize their profits by charging higher prices, this often results in reduced consumer surplus and economic inefficiency. Consumers may face limited choices and bear the brunt of higher prices, impacting their overall standard of living. Policymakers must carefully consider these implications when regulating non-competitive markets.

Economic Policy in Non-Competitive Markets:

To mitigate the potential negative consequences of non-competitive markets, economic policy can play a critical role. Some common policy tools include:

a. Antitrust regulations: Antitrust laws are designed to prevent and break up monopolies or restrain anticompetitive behavior in non-competitive markets, thus promoting competition and reducing market power.

b. Price regulation: In some cases, governments may directly regulate prices in non-competitive markets to protect consumers. This is common in utilities and other essential services.

c. Promoting competition: Governments can actively promote competition through policies that reduce barriers to entry, encourage innovation, and protect consumers from anticompetitive practices.

d. Consumer protection: Policymakers can implement measures to safeguard consumer interests, such as transparency regulations and consumer rights protections.

Conclusion:

Price setting in non-competitive markets presents unique challenges and requires a nuanced understanding of market dynamics and economic policy. Factors influencing pricing decisions, market power, and their implications for consumer welfare are vital considerations. Economic policy tools, including antitrust regulations, price controls, and measures to promote competition and protect consumers, are essential for maintaining a balance between market efficiency and consumer well-being. A well-designed and effectively implemented regulatory framework is crucial to ensure that non-competitive markets operate in the best interests of society.

List of References:

1. Tirole, J. (1988). *The Theory of Industrial Organization*. The MIT Press.
2. Perloff, J. M. (2018). *Microeconomics*. Pearson.
3. Posner, R. A. (2001). *Antitrust Law*. University of Chicago Press.
4. Salop, S. C., & Scheffman, D. T. (1987). Raising rivals' costs. *The American Economic Review*, 73(2), 267-271.

SLANG AS A COLLOQUIAL LANGUAGE IN ENGLISH.

Zamira Hakimova Xurram qizi

Uzbekistan State University of World Languages

Teacher of the integrated course of English, +998944619988

Zamirahakimova866@gmail.com

Abstract: Currently, slang is one of the most interesting language systems of modern linguistics. In this article, we will discuss special styles, that is, low-level words and phrases -colloquialism ("colloquial" - from the English language "word combinations characteristic of the style of conversation and expressions), slang ("slang" - from the English language "slang, simple, words typical of the oral lexicon"), general slang, special slang (slang and slang - special words) and vulgarism (rude we are talking about words).

Keywords: Lexicology, vocabulary, slang, assimilation words, neologisms, etymological meaning, semantic meaning

The significant interest of modern linguistics in the problems of youth speech, the role of spoken language in communicative processes, as well as the multifaceted study of youth slang from the point of view of spoken language has led to a close discussion. Slang is an important aspect of linguistics, especially in the English language. Slang is created by people in order to satisfy their special needs in communication among friends, relatives and society, especially in the speech of young people. Slang is non-standard vocabulary used in casual communication. Almost all professions have their own professional jargon. Lawyers and doctors, according to the rules of ethics, must also communicate in the presence of the client. In addition, each family has its own words passed down from generation to generation, the authors of which were sometimes children. They twist words in a way that makes sense to them.

Youth slang is one of the most open and flexible systems in modern linguistics and is considered a special form of language. Youth slang is a means of communication for a large number of people united by age. The carriers of youth slang are, as a rule, people 12–30 years old. Indeed, despite the objective existence of youth slang, this phenomenon has not been stable over time, it is mobile and changing. Also, literary speech at the beginning of the 21st century is actively influenced by social dialects. This trend can also be seen in a significant increase in the use of stylistically reduced elements of speech on the pages of printed media, including the widespread use of youth slang. Among the vocabulary, in turn, the most mobile is youth slang, reflecting the age, psychological, and status

characteristics of the younger generation. Its functional features are clearly visible in the texts of modern media. And also a characteristic feature that distinguishes youth slang from other types is its rapid variability, explained by the change of generations.

A large number of words that are currently youth slang were borrowed from foreign languages. Most borrowings come from English, which is the most widely used language around the world. Obviously, the mechanism for the formation of slang systems of youth speech is based on borrowings. Since youth slang in the languages of many European nations - in Germanic, Slavic languages - has a significant part of borrowings, "cripples" and transliterations from English slang, and the study of slang in these languages cannot do without analyzing such an influence of English slang, and the speakers of the slang themselves are aware of this influence. In contrast to this situation, the English language itself is a "trendsetter" and the main supplier of slangisms in many other languages. Teenage slang doesn't just happen. It, like real languages, has the origin of words: borrowing from professional slang, new Russian and thieves Fenya, anglicisms, words that are newly formed by combining two words or a root and a suffix. Often, when the literary language does not have a word that expresses a certain concept of a teenage subculture, a new word enters the language. If it fully describes this concept, it can even pass into the literary category. There are many examples of this from programming languages. For example, the word "hang". At first, it was used in connection with the failure of the computer to boot. Later, the meaning "to stay in one place" was added. This is how Wiktionary defines it.

Since English words are being used a lot in our language, it is natural for them everyone is interested in the etymological origin. Including cowboy [English, cow-boy, cow - a cow, rich - a boy] lexeme is a horseman in the western states of the USA, it is used as the meaning of brave, valiant herdsman. A favorite of many young people Etymologically, the lexeme of the dish is hot-dog [hot – hot, dog – puppy]. Many people doubt it, as if it is a dish made of puppy meat. In fact and it has its own history. In 1884, hot dog was used in the sense of sausage, and the motto of sausage makers is "Love me, love my dog," that is, respect the owner if you do, it was used like throwing a bone to a dog. This is another great word cocktail. The lexeme Cocktail [English cock – cock, tail – tail] until independence was used in the dictionary sense of the cock's tail.

Scholars slang and argo are special slang or non-standart They are still at a dead end for the question of whether it is a separate part of the lexicon no.

Vulgarism with its rough and sharp adjectives is a non-standard lexicon is directly related. Vulgarism is taboo in Standard English ("taboo" is English is considered and understood as "prohibition, restriction"). The non-standard lexicon is part of the national language and evolves through speciation within its rules. Sometimes it is in the language phrases or words from a foreign language can be added to the words. Metaphor and metonymy words from a foreign language can be significantly transferred to another language. Non-standard The words in the lexicon dictionary are mainly different from the narrow or wide range of words in the literary language by carrying meaning, its application in the situation develops for various situations, without completely leaving its original meaning. It should be noted that this is the case in the language circumstances are not random. The development of the non-standard lexicon of the English language is mainly Germanic languages are characterized by the history of origin. Many refer to non-standard lexicon from the origin of the words in proportion to the literary language specific to its meaning is used. Below is a non-standard lexicon of American English slang we can consider a number of examples.

Learning the vocabulary of the Uzbek language has had a significant impact. More than 20 languages there are appropriations. Also, languages that are not very active in our language appropriations are also found. After independence, among the adopted words the number of English acquisitions and the development of meaning is unique. Uzbek language changes in the semantics of English loanwords included in the lexicon to a significant extent, in addition to the fact that they have a polysemantic character, the word expand its meaning, express it effectively and convey the meaning to the listener quickly takes a leading position in terms of giving. That is why neologisms, including sports, military, food, clothing and so on It is also appropriate to use appropriate words in their proper place and meaning serves the effective, clear and scientific nature of the speaker's speech.

In conclusion, we repeat that by youth slang we mean a set of constantly transforming linguistic means of high expressive power, which are used in communication by young people who are in familiar, friendly relationships. Youth slang easily incorporates words from different languages, different dialects, and criminal language. Youth slang never stands still. The strength and at the same time weakness of slang borrowed from foreign languages is its significant dependence on the realities of today. Thus, youth slang is considered a linguistic and social phenomenon. Youth slang is one of the uncodified subsystems of the modern

language; it is at this level that one can see how and to what extent linguistic phenomena relate to changes in the social life of society.

References:

1. Ochetkova, M. A. Culturological aspects of slang: slang of American students. Nizhny Novgorod. Publishing house NGLU im. N. A. Dobrolyubova, 2008. - 139 p.
2. S. I. Levikova. Youth slang as a unique way of verbalizing existence. (Being and language. - Novosibirsk, 2004. - P. 167–173)
3. Schweitzer A.D. Social differentiation of the English language in the USA. M., 1983.

TEXNOLOGIK TA'LIM DARSLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR AHAMIYATI.

Jurayeva Balxiya Farxod qizi

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Raqamli texnologiyalar bugungi kunda har bir sohaga kirib bormoqda. Jumladan, ta'lim bilan integratsiyalashuvi dars sifatini oshishiga hamda internet tarmog'i orqali eng yangi ma'lumotlarni topishga zamin yaratmoqda. Ayniqsa, dars jaryonlarida kompyuter texnologiyasidan foydalanish, sifatli va qiziqarli dars mashg'ulotlarini tashkil etish uchun imkoniyatlar yaratib beradi. Maqolada texnologik ta'lim yo'nalishida o'quv jarayonlarini tashkil etishdagi raqamli texnologiyalarning imkoniyatlari va ahamiyati xususida fikr mulohazalar bayon etiladi.

Kalit so'zlar: Raqamli texnologiyalar, texnologik ta'lim, kompyuter, muhandis-texnik, sun'iy intellect.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanib boryapti va har bir sohada zamon bilan hamqadam odimlashni taqozo etmoqda. Axborot olish va foydalanish tezligi juda yiriklashgan hozirgi davrda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish ta'lim sifatini oshirish va ijtimoiy faol yoshlarni tarbiyalashda katta axamyatga ega. Biz ilgari ta'lim dasturlarini an'anaviy usuli ya'ni ma'ruzani yirik xajmli kitoblar va qo'llanmalar orqali amalga oshirilgan shaklida olib borganmiz. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatining u qadar yuqori bo'lishini ta'minlamagan. Xozirda ta'lim sifatini ko'tarishda ta'limni raqamlashtirish jarayoni boshlangan. Ta'lim tizimining hozirgi holati no'anaviy ta'lim texnologiyalarining roli ortib borayotgani bilan tavsiflanadi. Ta'lim oluvchi tomonidan ularning yordami bilan bilimlarni o'zlashtirish an'anaviy texnologiyalarga qaraganda ancha tezdir. Ushbu texnologiyalar bilimlarni rivojlantirish, egallash va tarqatish xarakterini o'zgartiradi, o'rganilayotgan fanlarning mazmunini chuqurlashtirish va kengaytirish, uni tezda yangilash, samaraliroq o'qitish usullarini qo'llash, shuningdek, har bir kishi uchun ta'lim olish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytirish imkonini beradi.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida Texnologik ta'lim yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalarda sanoatlashgan mamlakatda ta'lim olishi, yashashi va ishlashi uchun zarur ko'nikmalarni shakllantirish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari oxirgi 30 yil ichida jamiyatni o'zgartirdi. Shu bilan birga katta mehnat migratsiyasi, rivojlanmagan ijtimoiy infratuzilma qashshoqlik va ishsizlikning yuqori darajasi, infratuzilmaning eskirganligi, kadrlar

kompetensiyalarining iqtisodiy rivojlanish strategik maqsadlariga nomuvofiqligi, intellektual mulkni himoya qilish muammolari, oliy ma'lumot olish imkoniyatlarining cheklanganligi, yuqori texnologiya va ilm-fanga asoslangan ishlab chiqarishning rivojlanmaganligi, inson kapitali va imijiga zarur miqdordagi investitsiyalarning sarflanmasligi, malakali xodimlarning yetishmasligi, o'rta bo'g'in rahbar va xodimlarning past darajadagi malakasi, ishchilarda mehnatga nisbatan rag'batning yo'qligi, ishchi va muhandis-texnik kasblar obro'sining tushgani, eskirgan ish usullaridan foydalanish kabi muammolar o'z yechimini kutmoqda. Sanoatda texnologik o'zgarishlarning yangi to'lqini kutilmoqda, bu esa iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlantirishda innovatsiyalarning rolini kuchaytiradi va ko'plab an'anaviy o'sish omillarining ta'sirini kamaytiradi.

Texnologik ta'limni o'zlashtirgan bitiruvchilar sanoat sohasining barcha tarmoqlarida xususiy injiniring, ilmiy tadqiqot va tajriba konstruktorlik bazalarining yanada rivojlanishi, bir so'z bilan aytganda yuqori qiymatli raqobatbardosh sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilishida "drayver" rolini bajaradi. Ishlab chiqarish jarayonlari yuqori darajada sanoatlashgan Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya, AQSh, Israil, Yaponiya, Janubiy Koreya, Xitoy Xalq Respublikasi va boshqa rivojlangan davlatlar ta'lim tizimida ham texnologik ta'lim ishlab chiqarishning asosiy bo'g'ini hisoblanib, jahon mehnat bozoriga malakali mutaxassislar tayyorlashning muhim bosqichlari va tashkil etuvchilaridan biri deb qaraladi. Texnologiya - yunoncha so'z bo'lib "tehnos" ya'ni "mahorat", "san'at" va "logos" –"ta'limot", "fan" degan so'zlardan olingan. Texnologiya - bu berilgan parametrlarga mos keladigan mahsulot olishga yo'naltirilgan dastlabki materiallarni o'zlashtirish jarayoni va uslublarining yig'indisi. Texnologiya - bu sifat jihatdan yangi masalalarni yechish uchun ta'lim evolyutsiyasi bosqichini tayyorlagan ob'yektiv jarayon.

Hozirgi vaqtda ta'limda quyidagi asosiy axborot texnologiyalardan keng foydalanilmoqda va o'rganilmoqda: O'qitishning elektron vositalari. O'qitish jarayoni pedagog, ta'lim oluvchi va o'qitish vositalarining o'zaro ta'siridan iborat. Hozirgi zamon kompyuter vositalari va axborot texnologiyalari imkoniyatlari o'qitish vositalariga o'qituvchi va ta'lim oluvchi vazifalarining bir qismini yuklash imkonini beradi. Elektron o'quv-metodik majmualar- zamonaviy axborot texnologiyalari muhitida o'qitishning didaktik, dasturiy va texnik interfaol majmuasidan tashkil topgan va o'quv materiallarini kompyuter texnologiyalari, audio-video vositalar asosida taqdim etadigan o'quv-metodik majmuasi. Elektron shakldagi o'quv-uslubiy materiallar- elektron darslik, elektron o'quv qo'llanmalar,

elektron ma'ruza materiallari, elektron kutubxonalar, mos(GD, Flesh va h.k.) sig'imdagi audio vizual materiallar, interfaol o'quv kurslari, kompyuterda hisoblash tajribasini o'tkazish uchun laboratoriya vazifalari, test sinovlarini o'tkazish tizimlari. Elektron darslik- kompyuter texnologiyasiga asoslangan o'quv uslubini qo'llash, mustaqil ta'lim olish, muayyan fanga oid o'quv materiallari, ilmiy ma'lumotlarni har tomonlama samarali o'zlashtirishga qaratilgan o'quv adabiyoti yoki kompyuter texnologiyalariga asoslangan o'qitish metodlaridan foydalanishga mo'ljallangan o'qish vositasi. Elektron o'quv adabiyot - zamonaviy axborot texnologiyalari asosida ma'lumotlarni to'plash, tasvirlash, yangilash, saqlash, bilimlarni interaktiv usulda taqdim etish va nazorat qilish imkoniyatiga ega bo'lgan o'quv manbalari.

Bugungi fuqarolar har kuni giperkonnektivlik tajribasini boshdan kechirmoqda. Bu odamlar va texnologiya o'rtasidagi o'zaro munosabatlarda vositachi element sifatida, ba'zi mualliflar uchun insoniyatning uchinchi evolyutsion kuchini tashkil etadigan narsadir. Odamlarning psixo-ijtimoiy sxemalari doimiy ravishda o'zgartiriladi va bu shaxslar va jamoalarga o'zlarining og'zaki, tovushli va vizual madaniyatlaridan yangi fuqarolik amaliyotlarini yaratish uchun foydalanishga imkon beradi. Ta'lim oldida turgan vazifalardan biri bilim ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotning muhim manbai bo'lgan jamiyatda o'z huquqlarini sodiq va ishtirokchi fuqarolar sifatida amalga oshirishga qodir bo'lgan odamlarni tayyorlashdir.

Jumladan, raqamli texnologiyadan foydalanish madaniyatini shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab o'quvchilarida axborotdan to'g'ri va unumli foydalanish ko'nikmasini shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Informatika va axborot texnologiyalari fundamental fan sifatida kompyuter axborot tizimlari negizida istalgan ob'ektlar bilan boshqaruv jarayonlarini axborot jihatidan ta'minlashni barpo etish metodologiyasini ishlab chiqish bilan shug'ullanadi. Shunday fikr ham mavjudki, fanning asosiy vazifalaridan biri - axborot tizimlari nima, ular qanday o'rinni egallaydi, qanday tuzilmaga ega bo'lishi lozim, qanday ishlaydi, uning uchun qanday qonuniyatlar xos ekanligini aniqlashdir. Yevropada informatika sohasida quyidagi asosiy ilmiy yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin: tarmoq tuzilmasini ishlab chiqish, kompyuterli integratsiyalashgan jarayonni ishlab chiqarish, iqtisodiy va tibbiy informatika, ijtimoiy sug'urta va atrof-muhit informatikasi, professional axborot tizimlari. Multimedia tizimining paydo bo'lishi ta'lim, fan, san'at, kompyuter treninglari, reklama, texnika, tibbiyot, matematika, biznes, ilmiy tadqiqot kabi bir qancha kasbiy sohalarda revolyutsion o'zgarishlar

yuzaga kelishiga olib keldi. Kompyuterlarni ta'lim tizimida qo'llash g'oyasi ancha ilgari paydo bo'lgan bo'lgan bo'lsada, ta'lim tizimining barcha sohalarida axborot texnologiyalarini qo'llash multimedia qurilmalari bilan jihozlangan kompyuterlar paydo bo'lgach to'liq ma'noda amaliyotga joriy etilib boshlandi.

Bundan tashqari raqamli texnologiyalar yana sun'iy intellekt texnologiyasini joriy etish soliq to'lashdan bo'yin tovlash holatlarini aniqlash, firibgarliklarni oldini olish, ma'lumotlarni tahlil qilish va takrorlanuvchi jarayonlarni avtomatlashtirish hamda shaffoflikni oshirishda qo'l kelsa, katta hajmli ma'lumotlar — Big data esa soliq organlariga kelib tushadigan katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash, qayta ishlash, tushumlarni yanada yaxshiroq bashorat qilish hamda to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi hujjat almashinuvini yaxshilash imkoniyatini beradi. Raqamli texnologiyalarni o'zlashtirish insoniyat tarixidagi boshqa innovatsiyalarga qaraganda tezroq sodir bo'lmoqda: bor-yo'g'i yigirma yil ichida raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan mamlakatlar aholisining qariyb 50 foizini qamrab olishga va ularning yordami bilan jamiyatlarni o'zgartirishga muvaffaq bo'ldi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, pedagogika oliy ta'lim muassasalarida texnologik ta'lim yo'nalishida raqamli texnologiyalar asosida o'quv jarayonlarini tashkil etish, birinchidan talabalarning axborotkommunikatsion texnologiyalariga oid bilimlarini o'zlashtirishlariga, ikkinchidan, o'zlashtirilgan bilimlardan amaliyotda foydalana olishlariga; uchinchidan, mazkur egallangan bilim va ko'nikmalar yordamida mustaqil fikrlashini shakllantirish imkoniyatini hosil qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Nurmuxamad Duisenov. AKT va Internet texnologiyalaridan foydalanishni o'rganish. – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2021 y
2. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H., Matnazarova K.O., Xolmatov P.Q., Shirinov M.K. Umumiy pedagogika. Toshkent. Navro'z. 2016. 496 b. 115-b.
3. Orishev J.B. Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda axborot texnologiyalarining o'rni // Tafakkur ziyosi. Ilmiy metodik jurnal. 2020. №2, B.216-218
4. To'raqulov X.A., Fayzimatov B.I., Ubaydullayev S., To'raqulov O.X., Hamidov J.A. Texnika fanlarini o'qitishga yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llashning ilmiy-pedagogik asoslari. Farg'ona. Texnika. 2003.184 b., 22-b

**DURATION OF STRUCTURIZATION OF BIOLOGICAL FLUIDS IN
NON-INVASIVE DIAGNOSTICS OF THE INFLAMMATORY PROCESS
OF THE NASAL CAVITY AND PARANASAL SINUSES**

Mahkamova Muxabbat

Teacher in EMU University

Mamatqulova Kimyoxon

Teacher in 46th school of Denau regeon

Turaev Behzod

Student in EMU University

Abstract: A new method for non-invasive diagnosis of chronic rhinosinusitis has been developed. The time of structurization of the solid phase of biological fluid was used as a diagnostic criterion.

Key words: chronic rhinosinusitis, biological fluid, time of structuring of biological fluid.

The secretion of the mucous membrane of the respiratory tract is the second integral component of the mucociliary system and mucociliary clearance after the respiratory epithelium. Together with the cilia, it takes part in maintaining the homeostasis of the internal environment of the body by removing metabolic products, foreign particles, and microorganisms from the respiratory tract. According to the chemical composition, the secretion consists of: water (95%), proteins (1-3%), carbohydrates - mucoglycoproteins (1%), lipids - phospholipids, nucleic acids (1%), surfactant (0.8%), electrolyte ions (Na, CL, Ca), antiproteases, antioxidants (1%). The two-phase structure of the secretion serves as the environment and basis for the motor activity of the cilia. The cilia are located and move in a deeper layer, the so-called periciliary fluid - sol. The surface layer is a gel, located above the sol and above the cilia and is in direct contact with the air. The sol, which has a low viscosity close to that of water, acts as an auxiliary medium that coordinates the movement of cilia that transport the gel layer, the viscosity of which is approximately 1000 times greater than the viscosity of the sol layer. It is known that changes in the physical properties of the epithelial secretion and the viscosity ratio of the sol and gel layers are one of the main reasons for the disruption of the protective function of the mucociliary system and mucociliary transport. During inflammation, the production of mucous secretion by goblet cells and glands of the submucosal layer increases, and an increase in the viscosity of the secretion is observed.

Biological fluids, performing a wide range of vital functions in the human body, when transitioning into the solid phase, form crystalline structures, the morphotype of which represents an integral picture of molecular and atomic interaction in the liquid phase of a biological fluid. Analysis of the structures of the solid phase of biological fluids makes it possible to diagnose the physiological and pathophysiological state of the body even at the early (preclinical) stages of the disease [2, 4].

Until now, the diagnosis of a pathological process using “functional morphology” has been predominantly descriptive, based on a visual assessment of the structures of the solid phase of biological fluids [2]. However, the visual descriptive characteristics of the structures of biological fluids are subjectivity. Currently, the morphology of biological fluids is used in several areas, which include tezigraphy, chromography and others. At the same time, the prospect of developing the direction of “functional morphology of biological fluids” is aimed, first of all, at objectifying the assessment of research results with their further computer mathematical processing [1-4].

Material and research methods. We studied the time parameters of the dynamics of the drying process of a drop of biological fluid (nasal secretion) on a standard glass slide using the wedge-shaped dehydration method. Nasal cavity secretions were obtained using the method we developed [3]. The resulting secretion was mixed with 0.5 ml of physiological sodium chloride solution and centrifuged for 15 minutes at 900 g. The supernatant in a volume of 2.0–2.5 μl was applied to the surface of a glass slide in the form of a drop and dried by wedge dehydration until a solid phase structure was obtained. We observed the pattern of drop drying using a BIMAM R-13 optical microscope at a magnification of 3 to 10, respectively, and recorded using a digital video camera.

Research results. We studied and used as criteria for assessing the process in normal and pathological conditions, the following time parameters of key moments in the process of dehydration of a drop of biological fluid:

- duration (time) of formation of the peripheral marginal zone – t_1 (Fig. 1);
- duration (time) of formation of arcades, radial cracks and sectors – t_2 (Fig. 2);
- duration (time) of the formation of transverse cracks with the formation of sections and the formation of crystallization centers (nodules) in them – t_3 ;
- duration (time) of the entire period of dehydration with the formation of the final facies pattern – $t_{\text{total}} = t_1 + t_2 + t_3$.

It has been experimentally established that:

- time period t_1 is normally up to 30 minutes, with pathology up to 50 minutes;
- period time t_2 is normally from 30 to 50 minutes, with pathology t_2 is from 50 to 90 minutes;
- period time t_3 is normally from 40 to 60 minutes, with pathology t_3 is from 60 to 90 minutes;
- time t_{tot} is normally from 2 to 2.5 hours, with pathology t_{tot} is from 2.5 to 4.5 hours.

Our studies have proven that the time parameters of the drying process of a drop of biological fluid (nasal secretion) during inflammation of the nasal cavity and paranasal sinuses are higher than when drying a similar biological fluid of a healthy person.

Conclusion. Time parameters for the formation of structures are used as criteria for assessing the process in normal conditions and in pathology. The duration of the complete period of dehydration with the formation of the final facies pattern is determined by the formula: $t_{total} = t_1 + t_2 + t_3$, where t_1 is the time of formation of the peripheral marginal zone, t_2 is the time of formation of radial cracks and sectors, t_3 is the time of formation transverse cracks with the formation of sections and the formation of crystallization centers in them.

LITERATURE

1. Zakharova G.P., Yanov Yu.K., Shabalin V.V. – Mucociliary system of the upper respiratory tract. SPb.: Dialogue. – 2010. – 358 p.
2. Basic and additional criteria for thesograms / N. F. Kamakin [et al.] // Vyatka medical. Vestn., 2003, No. 2. – P. 22–24.
3. Patent. Ru No. 2455942 C1 “Method for diagnosing chronic rhinosinusitis” Zakharova G. P., Yanov Yu. K., Shabalin V. V. Publ. Bull. No. 20. – 07.20.2012.
4. Prigogine I., Stengers I. Order out of chaos. – M.: Progress, 1986. – 429 p.

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 1, Issue 5, 16-Oktabr 2023

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
1-TOM, 5-SON (31-OKTABR)

MUNDARIJA

1	COMPREHENSIVE ANTHROPOLOGICAL FEATURES OF SPEECH GENRE COMMUNICATION. Dadamirzayeva Mohidil G'ulomjon qizi	5-10
2	PNEVMONIYANING O'TKIR ASORATI VA UNDAGI TERAPEVTIK MUOLAJALAR. Axmedova Shaxnozabonu Akmaljon qizi	11-14
3	THE SCIENTIFIC BACKGROUND OF METHODS FOR INCREASING SUSTAINABILITY UNDERGROUND MINING WITH THE USE OF ANCHORING O.SH. Yormatov , U.T. Toshtemirov	15-18
4	Robert Berns asarida ingliz folklorining milliy an'analari. Yangiboyeva Kamola Iskandar qizi.	19-24
5	Amir Abdurahmon davrida Afg'oniston va Rossiya imperiyasining o'zaro diplomatik aloqalari. Baratov Dilshod	25-28
6	Yevroosiyo mintaqasida XIV asr Turon davlatining tashqi siyosiy strategik ahamiyati. Tog'ayeva Dilnoza Miraxmatovna	29-34
7	YUKSAK MA'NAVIYAT KUCH SOHIBI VATANPARVAR INSON Sativaldiyev Pulatjan Adilovich	35-37
8	O'ZBEKISTON TARIXINI O'RGANISHDA ETNOGRAFIYANING AHAMIYATI. Khatamjon Abdukadirov	38-46
9	SPINAL CORD TUMORS. Arzikulov Shokhrukh	47-51
10	TURONDA XI – XIII ASRLARDA YURITILGAN TIL SIYOSATI. Alisher Muzaffar o'g'li Egamberdiyev	52-56
11	Noqulay sharoitlarda lavr o'simligini yetishtirish usullari Ashurova Zebo Ravshan qizi	57-60
12	TARJIMA O'RTASIDAGI MUVOZANAT TURLARI Anjela Kuganova Alimardonovna	61-66
13	Importance of Artificial Intelligence in State Development Today Abdurasulova Oydin Shuhratovna	67-69
14	РЕФОРМА ОБРАЗОВАНИЯ И НОВОЕ РЕШЕНИЕ	70-79

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 1, Issue 5, 16-Oktabr 2023

	НАСУЩНЫХ ПРОБЛЕМ. Кўлдошева Сахиба Фармоновна, Фармонова Фатима Фахриддиновна.	
15	VORTEILE DER VERGLEICHENDE SPRACHENSTUDIE Bektosheva Hakima Ergashevna	80-82
16	Istanbul'un önemli ünlü müzeleri Makhmudova Aziza Azamat kızı	83-86
17	Жанубий Ҳисор тоғ меъморчилиги ва тураржойлар билан боғлиқ этник анъаналар III. Чоршанбиев	87-90
18	HAZRATI ZAYNULOBIDIN ZIYORATGOHI Ozodbek Ne'matov	91-94
19	Biznes marketingning mohiyati va ahamiyati Qodirova Ozoda Raxmiddin qizi, Qahhorova Nargiza Hayit qizi, Eshmirzayeva Lobar Toyir qizi	95-100
20	Самый известный музей истории Кореи Махмудова Азиза Азаматовна	101-104
21	Жанубий Ҳисор аҳолисининг оила шажаралари (Дарбанд кишлоғи мисолида) Шахбоз Чоршанбиев	105-110
22	G'O'ZANING GULLASH, KO'SAKLARNING OCHILISH DAVRIGA KIRISHIGA HAMDA HOSILDORLIKKA TOMCHILATIB SUG'ORISHNING TA'SIRI. S.Jahonov	111-113
23	THE MAIN TASKS OF ECONOMIC POLICY Qo'zimurodova Sabohat Mamatmuso qizi, Axrorqulov Akram Sherali o'g'li, Norpo'latov Jonibek O'rol o'g'li, Hojiakbarova Maftuna Rustambek qizi	114-116
24	PRICE SETTING IN NON-COMPETITIVE MARKETS Qo'zimurodova Sabohat Mamatmuso qizi, Axrorqulov Akram Sherali o'g'li, Norpo'latov Jonibek O'rol o'g'li, Hojiakbarova Maftuna Rustambek qizi	117-119
25	SLANG AS A COLLOQUIAL LANGUAGE IN ENGLISH. Zamira Hakimova Xurram qizi	120-123
26	TEKNOLOGIK TA'LIM DARSLARIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR AHAMIYATI. Jurayeva Balxiya Farxod qizi	124-127
27	DURATION OF STRUCTURIZATION OF BIOLOGICAL FLUIDS IN NON-INVASIVE DIAGNOSTICS OF THE INFLAMMATORY PROCESS OF THE NASAL CAVITY AND PARANASAL SINUSES Mahkamova Muxabbat, Mamatqulova Kimyoxon, Turaev Behzod	128-130
	MUNDARIJA	131-132